

בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי * תערוכת ש"י עגנון * קטלוג

תערוכת ש"י עגנון

חתן פרס נובל לספרות 1966

קטלוג

בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי
אולם ברמן
ירושלים תשכ"ז

ע ר ך : מלאכי ביה-אריה

נוסח אנגלי: מירה פרנקל

ת ו כ ז

ה	הקדמה מאת ד"ר ק. וורמן
ז	מבוא מאת פרופ' דב סדן
ט	שולחן 1 : בוצ'ץ' (תרמ"ח - תרס"ז)
י	שולחן 2 : ש"י ששאטשקיס - יצירות ראשונות (תרס"ג - תרס"ז)
יג	שולחנות 3 - 4 : ארץ - ישראל (תרס"ז - תרע"ג)
יט	שולחנות 5 - 6 : גרמניה (תרע"ג - ראשית תרמ"ה)
כז	שולחן 7 : שיבה לארץ ישראל (ראשית תרפ"ה - תר"ץ)
כח	שולחן 8 : כינוס ויצירה (תר"ץ - תרצ"ה)
לד	שולחן 9 : מ"אורח נטה ללון" עד "תמול שלשום" (תרצ"ה - תש"ו)
לז	שולחן 10 : יצירות חדשות, מכונסות ובלתי מכונסות
מ	שולחן 11 : תלמיד חכם, מכנס ואמן הלשון
מא	שולחן 12 : שמונה גלגולי נוסחאות של ספור אחד ("מחולת המות")
מב	שולחנות 13 - 14 : מחקר וביקורת על עגנון
מז	שולחן 15 : תרגומים
מט	שולחן 16 : פרס נובל
מט	לוחות 1 - 15
52 - 1	נוסח אנגלי

ה ק ד ה

בעריכת תערוכה מקיפה על הסופר ויצירותיו מצא בית הספרים את הדרך ההולמת לחגוג את הענקת פרס נובל לסופר ש"י עגנון. בתערוכה זו מבקשים אנו לכבד את גדול סופרי ישראל, שהוא ידיד ותיק של בית הספרים.

בתערוכתנו ערוכים מאות מוצגים, כתבי-יד ומכתבים, עיונים וכתבי-עת, ספרונים וספרים, תצלומים ותעודות, המקיפים את מכלול יצירתו הענפה של עגנון ומבהירים את התפתחותה ורקעה. התערוכה פותחת בימי ילדותו של הסופר בעיר בוצ'ץ בגאליציה ובהתחלותיו הספרותיות ונחממת במתן פרס נובל לספרות והדיו. רובה מוקדש ליצירותיו עצמן בהתפתחותן ובגלגוליהן, כשהן מלוות חומר ארכיוני וביוגרפי משל הסופר עצמו או מקורות ועדויות משל אחרים סביבו וסביב יצירתו. חלק זה ערוך בסדר כרונולוגי על-פי תחכים ביוגרפיים בולטים. חלק קטן יותר הוקדש לביקורת ומחקר ולתרגומים. כמו כן מוצגים בתערוכה לוחות רבים על ידי הענקת פרס נובל בעתונות העולמית ותצלומים מקוריים.

על אף היקפה הגדול של התערוכה קצר מצעה מהקיף את כל פרטומיו של עגנון; על כרחנו היינו אנוסים לערוך סלקציה ולהציג מבחר בלבד. בדרך זו אין התערוכה כוללת את כל הפרטומים בכתבי-עת, אך מחזיקה היא פרטומים רבים מן החשובים וההסטוריים שבהם. אין צריך לומר, שבמדור הבקורת נבצר מאתנו להציג אפילו חלק קטן ממאות המאמרים והמחקרים שנתפרסמו על הסופר ויצירותיו. לפיכך נסתפקנו במבחר מצומצם, שעיקרו ביקורות ראשונות, חשובי מבקרי עגנון, מחקרי-מפנה בחקר עגנון וספרים שלמים. עם זאת יש בתערוכתנו על מאות מוצגיה וכקטלוג המפורט והמלווה הערות רבות משום מחקר כשלעצמו במידה ידועה וביבליוגרפיה רחבה למדי. בהעדד ביבליוגרפיה כוללת ומחקר מדעי מקיף על יצירות עגנון עשוי הקטלוג לסייע לחקר עגנון ולהוראתו. חשיבות מיוחדת נודעת למכתבים הרבים, שחלקים מהם מצוטטים בקטלוג, ואשר יש בהם כדי להבהיר צדדים ביוגרפיים חשובים.

בעריכת התערוכה נסתייענו קודם כל באוצרות בית-הספרים, באוסף הספרים, בארכיונים הספרותיים שברשותו (כגון ארכיון בובר, ארכיון קלוזנר וארכיון דב סדן) ובאוסף האוטוגרפים (אוסף שבדרון), שבו לא רק מכתבים אלא אף כתבי-יד רבים של יצירות עגנון. אולם נסתייענו בעצה ובחומר גם מחוץ, מידי רבים, פרטים ומסודות. חובה נעימה היא לנו להודות להם על עזרתם.

בראש ובראשונה מכירים אנו טובה ותודה למר ש"י עגנון עצמו, שנאות לסייע לנו במתן חומר אישי ולא חסך עמל מעצמו לטרוח ולחפשו. חלק מן המוצגים שקבלנו מידיו הושאלו במיוחד לתערוכה (מוצגים מס' 43, 67א (תצלום), 101, 114 (תצלום), 135, 138, 155, 273/221, 278, 279, 281, 282, תצלומים רבים ומכתבי ברכה שבלוחות). חלק מהם הוא מתוך חומר שהופקד בבית-הספרים כיסוד לארכיון עגנון בספרייתנו (מס' 124 (על כפות המנעול), 124א, 134, 149) מתוך כוונה שבעתיד יועבר בהדרגה כל ארכיונו החשוב למשמרת, לסידור ולעיבוד בבית-הספרים ויועמד לעיון החוקרים וכלל ישראל.

אנו מודים לד"ר א' בנד מלוס-אנג'לס על שהיה לנו לעצה בכל הנוגע לעניינים הביבליוגרפיים בכל מהלך עבודתנו. הוא אף קרא הנוסח האנגלי של הקטלוג והעיר את הערותיו המועילות. כמו כן העמיד לרשותנו מוצגים אחדים מתוך אוסף לצורך צילום (מס' 14ב, 204/25, 203). תודתנו נחונה למר ג' שוקן, על שהרשה לנו להשתמש בצילומי מכתבי עגנון לאביו מר ש"ז שוקן ז"ל (מס' 64, 65, 68-70, 72, 92, 96, 100, 116, 117, 119, 147) - תעודות חשובות ביותר להבנת עגנון ולתולדות חייו ויצירתו - ולספריית שוקן על עזרתה. אסירי תודה אנו לשגרירות ישראל בשוודיה על המשלוח הזריז של תצלומים ועתונים רבים. תודה למר אונגרפלד מבית ביאליק, חל-אביב, על צילומי מכתבים (מס' 89, 113, 131).

על השאלת חומר לתערוכה אנו מודים למחלקה לקשרי תרבות במשרד החוץ (אוסף קסעי עתונות עולמית), לפרופ' ג' שלום, ירושלים (מוצגים מס' 52, 84, 143, 168), לפרופ' ד' סדן, ירושלים, שחלק מן המוצגים משתייכים לארכיונו ההולך ונמסר לבית-הספרים (מס' 137, 144 וקסעי העתונות בעברית וביידיש על פרס נובל) וחלקם מתוך אוספו (מס' 138 (עותק נוסף), 169, 173, 182), לגב' ק' שטיינשניידר, ירושלים (מס' 83, צילום מס' 262), לבתו של מר עגנון, גב' אמונה ירון (מס' 74, 91א, 126), לד"ר מ' בניהו, ירושלים (מס' 195), לפרופ' א' נהר, שטרסבורג, על השאלת תצלומים מהעצרת לכבוד עגנון בסורבון, למר ל' לזר, שטרסבורג, על משלוח תצלומים מהעצרת לכבוד עגנון באוניברסיטת שטרסבורג (לוח מס' 7) לפי בקשתו של פרופ' נהר.

אנו מקווים, שעל-ידי הצגת התערוכה יתרום בית-הספרים בדרכו שלו להרחבת ידיעת יצירות עגנון ולהעמקת העיון בהן.

ד"ר ק. וורמן

מנהל בית הספרים

מ ב ו א

א

פעלו של ש"י עגנון בספרות נמשכה ונמשכת לו התענינות גוברת והולכת של קהל הקוראים והמעיינים, כשם שנמשכה ונמשכת לו הדיינות גוברת והולכת של ציבור המבקרים והחוקרים. הספרות עליו כדי ספריה של ממש הגיעה, והיא נפלגת לא בלבד בשיעור-קומתם וייחוד-טעמם של עוסקיה, אלא אף ביסודי-תפיסתם ובכיווני-ראייתם. ועד היכן הדברים הגיעו, שפירושיהם של ראשונים ופירושיהם של אחרונים יותר משהם משלימים אלה את אלה השלמת-גומלין, הם סותרים אלה את אלה סחירת-הדדין, עד שנדמה, כי לא בלבד הדיינים הם רבים אלא אף נדונם אינו אחד אלא רבים, וכל סיפור שלו הוא סיפורים הרבה הסותרים זה את זה, וכל ספר שלו הוא ספרים הרבה הסותרים זה את זה, ונמצא לא סופר אחד הוא אלא פקעת סופרים הסותרים זה את זה, ומספר הסופרים, שנתפצל להם, הוא כמספר המבקרים שפיצלוהו, וההכרעה שאין לקרבה לא בגזירת פוסק ובמאמר שליט, היא ממילא רחוקה, ואולי נועדה אף לדור רחוק.

ב

אבל גם מעמד, שאין בו הכרעה קרובה, אינו פוסר מחובת הידיעה לקרבה על דרך בדיקה, שעיקרה ידיעה נכונה על מה שהשנוי במחלוקת הפוסקים כתב ועל מה שנכתב עליו. ידיעה נכונה פירושה קודם אינפורמציה מלאה על כך, ואינפורמציה מלאה פירושה צבירה שלמה של כל תעודה ותעודה שיש בה בנותן-הארה על דרכו ודרכיו של הסופר במערכת חייו, ברקמתה, ביחוסיו, במעשיו ובסדר מעשיו, בתהליכי יצירתו לתחנותיהם, ובאפני העשייה וגלגוליהם וכל כיוצא באלה. והגדרת תעודה כשם שהיא חלה על מה שיצא מלפניו - דברי סיפור על מהדורותיהם, כדרך שנתקיימו בדפוסים וכדרך שנשמרו בכתבי-יד, באופן שניתן ללמוד תולדתו של סיפור וסיפור, אימתי ואין נזרע בו גרעינו ואימתי ואין בא על סיפוחו ואימתי ואין היה גידולו, וביותר כמה מחזורים עברו עליו עד שמחברו ראה בו גמר-בישול, וממילא תשלום-מלאכתו.

שכן דרכו החוזרת שאחרונותיו נשוכות בראשונותיו, ונמצאת ידיעת הרישא המצעתא והסיפא כתנאי לאפשרות של ידיעה ממצה בו, שאם המבקר מחוייב בה, החוקר לא כל שכן. לכך מצטרפת מערכת-מישנה - בחינת שינויי הגירסה לא בלבד בין טיוטה, כתב-יד ודפוס, אלא בין מהדורה למהדורה, בין שינוי של עיקר בין שינוי של ספלה לעיקר, שפעמים הרבה כמותה כעיקר.

אמת, מחקרו של עגנון כבר נעשו בו כמה וכמה נסיונות של בחינה כזאת, אבל לעת עתה אלה נסיוני-עראי, שהם אף כוסחים ראשית-שביל למסת-קבע. ואין צריך לומר, כי חשיבות מיוחדת נודעת לעדויות של הסופר עצמו - אם כדמות אבטוביוגרפיות, אם כדמות אגרות שלו ושאליו, באופן שניתן לבדוק מכאן את מערכת הייחוסים שבין חייו לבין יצירתו, והיא מסכת שתואם וחילופו מתנגשים בה, כשם שניתן לבדוק את מערכת הזיקות שבין דמותו כפי שהיא קיימת בגופה של עובדה ובין דמותו כפי שהיא נסועה ועומדת בגופי יצירתו, והיא מערכה שקירבה וחילופה מתנגשים בה. וכאוחז צד של חשיבות נודע לאגרות אליו, באופן שניתן לבדוק מערכת הייחוסים שבינו לבין דורו, והיא מערכה שמשכיכה ודחיה מתנגשות בה, אך יש בה כדי להעמידנו על מצע חייו ורקע יצירתו ועל שחוק-הקרב שביניהם. הכלל העולה מלפני מיני תעודה אלה, שיש בהם לסייע לאישורה של הידיעה המוסמכה והמהימנה על מפלאות-המחיתות שבין פשוטה ורמזה של אמת ובין דרושה וסודה של שירה, התובעת לעצמה מעמד של אמת עילית יותר ותחתית יותר.

ידיעת מערכת הייחוסים שבינו לבין יצירתו נסמכה לה מערכת הייחוסים שבין יצירתו לבין מעריכיה למן ראשוניהם, עד אחרוניהם - קאלידוסקופ רב-גווני, והבלטת הראשונים ממש, שהבחינו במזרעו את קצירו, היא מצוה גדולה, ודין לקיימה בשלימות הראויה.

ג

מיני התעודות האלו לסוגיהם צבורים בכמה מוסדות - בית הספרים הלאומי, בית שוקן, "גנזים" על שם אשר ברש, ואחרון אחרון - המספר עצמו, ובידי יחידים רבים, וצבירתם וכינוסם היא תעודה נחשבה ביחוד עתה, בשעת הביניים בין מאורע למאורע בחיי הסופר, בין מתן פרס נובל ובין שנת הגבורות שהוא עומד על ספה, והיא שעה היפה לתגבורת ההתענינות בו על בסיסה של ידיעה מהימנה של חייו ויצירתו.

הנהלת בית הספרים הלאומי ראתה לקיים את התעודה הזאת באופן שריכזה את כל החומר של ש"י עגנון ועליו, הספון באוצרה, ולברור בו על דרך מחושב חומר רב ומשופע כדי תערוכה שיש בה כדי מתן-דוגמה מחכימה לחייו ודרכו של ש"י עגנון. ויפה סירחתו של בית-הספרים שהשכיל לסדר את התערוכה באופן שביקורה הוא כמין סמינר-זוטא, מרחיב דעת ומאיר עיניים, בפרשת ש"י עגנון, וחשואות חן לכל שנתנו ידם לכך.

פרופ' דב סדן

ראש חודש אדר א' תשכ"ז

שולחן 1

ב ו צ ץ (תרמ"ח - תרס"ז)

- 1 תמונת ש"י עגנון ליד שולחן עבודתו.
לערך תרצ"ו.
- 2 אוטוביוגרפיה קצרה שנכתבה לפי בקשת מ"א ז"ק ונמצאה בעזבונו שנמסר ל"גנזים". נכתבה כפי הנראה בשנת תרפ"ז. מאזנים ז' (חשי"ח), ע' 209. החוברת הוקדשה ליובל השבעים של עגנון.
- 3 אוטוביוגרפיה קצרה. נכתבה לרגל הענקת פרס ביאליק לשנת תרצ"ד לעגנון. ידיעות עירית תל אביב (תרצ"ה), חוברת 6, ע' 199-200.
- 4 ביוגרפיה קצרה שנכתבה בידי אברהם יערי ז"ל לרגל מלאת כ"ה שנים לעלייתו של עגנון לא"י. פורסמה בספר השנה של ארץ ישראל לשנת תרצ"ד, ע' 275-282.
- 5 הערך על ש"י עגנון מתוך כרך ב' של "לכסיקון הספרות העברית בדורות האחרונים" לג' קרסל. נכתב בידי אברהם באנד, פרופסור באוניברסיטת קליפורניה, השוקד זה שנים על חקר עגנון, ופורסם לרגל הענקת פרס נובל לסופר. על המשמר, דף לספרות ולאמנות, 28.10.66, ע' 5-6.
- 6 שני תצלומים של העיר בוצ'ץ', מקום הולדתו של עגנון. מתוך: ספר בוטשאטש, תל-אביב, תשס"ז.
- 7 בתוך עירי. תיאור העיר בוצ'ץ' על ידי ש"י עגנון. מתוך: ספר בוטשאטש, תל-אביב, תשס"ז, ע' 9-14.
- 8 ימי ילדותי; פרשה שלישית מתוך "הדום וכסא". פרקי זכרונות מאת ש"י עגנון. מולד יז (חשי"ט), ע' 619-639.
- 9 תיאור ליל שבת בבית אבא, לאחר שיבה מבית התפילה. פרק שמיני מחוך הסיפור המסופר, כל סיפוריו של שמואל יוסף עגנון, כרך ששי, בשובה ונחת, הוצאת שוקן, ברלין, תרצ"ה, ע' קעו-קעח.
- 10 שיעור בבית המדרש. תמונה מעשה ידי הצייר אליעזר קרסטיין, תרס"ו. מתוך: ספר בוטשאטש. באותו בית המדרש הישן, שכנראה נבנה מחדש לאחר הדליקה בשנת תרכ"ה, "בלע וספג עגנון בילדותו את ידיעותיו ורכש בקיאות יסודית בתורה בכמה מקצועותיה ונהי לו למקור נאמן ומעין... שממנו הוא דולה וחורז את פניני יצירותיו" (מיכל רבינוביץ, דבר, מוסף לשבחו ולמועדים, כרך יג, גליון 42, י"ב אלול תרצ"ה).
- 11 קטע מתוך הרומן "אורח נסה ללון", כל ספוריו של שמואל יוסף עגנון, כרך שביעי, ירושלים, ת"ש, פרק שלישי, ע' יט.
תיאור בית המדרש הישן בעת שיבתו המאוחרת של המספר לעיר מולדתו, לאחר ההתדלדלות החומרית והרוחנית של הישוב היהודי בגליציה. ביקורו הקצר של עגנון בבוצ'ץ' ובערי גליציה ופולין בשנת 1930 (ראה שולחן 8 להלן, מס' 119-121) הוא גרעינו הריאלי של התיאור והרומן בכללו:
"בית המדרש הישן נתעברה צורתו ולא ניכר מראהו. ארונות שהיו מלאים ספרים נתעלמו... בית המדרש עמד כמעט ריקן. ספק אם היו שם שני מניינים, ורובם התפללו בלא טלית..."
- 12 ידיעות מבוטשאטש במדור "מכתבים מערי המדינה", המצפה א (תרס"ד), גליון מס' 9, ע' 4. חתום ש. י. ט. [שמואל יוסף טשאטשקיס].
"בשדה הקברות מצאתי מצבה עתיקה... משנת צ"א... לפני חצי שנה יסד המורה העברי מר רוזנמאן "קורס" עברי ע"פ שטת עברית בעברית, לנערים

ולנערות, והוא רואה פרי בעמלו...".

13 שני ספרים, חידושי גמרא, שחברו
על-ידי זקניו של ש"י עגנון:
א. יד יוסף לר' יוסף יוזפא בן
שמואל [שטרן], חידושים על מסכת בבא
מציא, זולקווא, תקפ"ס. עגנון קרוי
על שמו.
ב. חידושים על מהר"ם ש"י לר'
מרדכי מרדוש בן הלל, זולקווא,
תקפ"ו.

13א חמדת. ארבעים שנה; קובץ למלאות
ארבעים שנה להופעת "הפועל הצעיר",
תל-אביב, תש"ז.
הרקע האוטוביוגרפי של ספור זה,
שאינו אלא גלגולו של הספור "תשרי"
ספורסם בהפועל הצעיר ה (תר"ע) (ראה
שולחן 3, מס' 46), בולט ביותר.
בראשו תיאור בחרותו של חמדת-עגנון
בבוצ'ץ, התחלת כתיבתו, וההחלטה
הכמסה בדבר עליתו לארץ ישראל.

שולחן 2

ש"י טשאטשקיס - יצירות ראשונות (תרס"ג - תרס"ז)

14 ביכורי עטו שבדפוס.
עגנון החל לכתוב בגיל חשע, לדבריו,
בתחילה שירים בלבד. אולם פרסומיו
הראשונים בדפוס הופיעו רק בסוף שנת
תרס"ג (1903), בידיש ובעברית, לפני
מלאות לו ט"ו שנים. אין לדעת בכירור
איזה פרסום קדם מבין שני הפרסומים
הראשונים:
א. הסכמה בחרוזים על ספר מנחת יהודה
ליהודה צבי געלבארד, מונקאטש,
תרס"ג. חתום: שמואל יוסף טשאטשקיס,
בוטשאטש, סיון תרס"ג.
ב. רבי יוסף דילה ריינה. שיר
בידיש. נדפס בשבועון ידישעס
וואכענבלאט, שנה א, גליון 8,
סטאניסלויא, כ"ב תמוז תרס"ג
(17.7.1903). תאריך הכתיבה: א' תמוז
תרס"ג.

15 גבור קטן. שירו העברי הראשון של ש"י
טשאטשקיס בדפוס. נכתב בל"ג בעמר
תרס"ד; נדפס בשבועון המצפה, בעריכת
ש"מ לאזר, שנה א, גליון ד, ע' 6,
קראקא כ"ד אייר תרס"ד (6.5.1904).

16 ירושלים; שיר. נדפס בעמוד הראשון
של המצפה שנה א, גליון יד, ג' אב
תרס"ד (15.7.1904).

17 גלגולו של השיר הקודם ברומן "אורח
נטה ללון" פרק שבעה עשר, ע' 88-89.
ירוחם חפשי, מגבורי הספר, שעלה
לארץ-ישראל וחזר לעירו, טוען כי שיר
שחיבר המספר לפני עליתו לא"י פתחו
לעלות לארץ. הוא מצטט את השיר
בשינויי נוסח חרף התנגדותו של המספר
ולאחר מכן מוסיף: "יודעני ששיר זה
אינו חביב עליך, נשתבח סעמן ונמאסו
עליך חרוזים ירושלים שמים".

18 הרהורים. הספור העברי הראשון שפרסם
ש"י טשאטשקיס. המצפה שנה ב, גליון
לד, כ"ד אב תרס"ו (27.8.1906).
בסיפורו כבשיריו המוקדמים מרובה
הביקורת החברתית.

19 שנה אחת. מאמר מאח דב סדן על
היצירות הראשונות של עגנון -
טשאטשקיס בעברית, שנדפסו בשנת
תרס"ד, מאזנים ז (תשי"ח), ע'
219-210.

20 הסרטור לעריות; ספור קצר. המצפה
שנה ב, לפ, ע' 3, כ"ס אולול תרס"ה.

21 עגנון לפני היותו עגנון. מאמר מאח
אברהם בנד על סיפוריו העבריים של
ש"י צ'אצ'קס. מולד כא (תשכ"ג-כ"ד),
ע' 54-63.

לה

וערכה

ספר

מנחת יהודה

ביאור

אגדות רבה בר בר חנה אשר חברתי
ויגעתי מצאתי בעזר החונן לאדם
דעת .

חלק ראשון

המחבר

יהודה צבי געלבארד

סעיר יאזלאוויטץ בנאליציען יעא.

סהמטכיל שוחר תורה ועדות מרה שמואל יוסף טשאטשקיס נ"י.
בשם ד'!

שלום רב אל החכם המעולה חובר חיבורים מחוכמים
משכיל דורש אלקים כשמו תפארתו מיר ייצ געלבארד נ"י

מה נמלצו אמרותיך! מה נשגבו הניזוּך!
בתורה ובחכמה מסקור קודש שאבת
כל יודעי ספר. יוקירין את שמך
על ספרך הרבים אשר כתבת

אך מה אבאר מעשיך מה אהללך. —
צמאה נפשי לדרבך כאל מלקוש ורביבים.
יאר ה' פניו — אליך ויהנך
להוציא שאר ספרך אשר אתך בכתובים.

בוטשאטש סיון תרס"ג.

סקור רבנן שמואל יוסף טשאטשקיס.

מס' 14א

גבור קטן.

למנוחתה השמש נסעה.

והרר חמה נחבאים.

לנהיך האחרון גוע

וחיל כבדי נשף באים.

ועל הדרגש של הקלון

נצב ילד קטן.

בגדו תצים קשת ידרך.

יורה כלפי שטן.

מוריה קשתו ומריקה

לכל פאתי דקיע.

ועל שפתיו שחוק נקמה.

רוקמות רוח יביע.

ואלפי עינים יציצו ממשע.

מקרום יתמלטו דמעות.

ילד קטן! שניא כח!

עוד לעמד תראה נפלאות.

ש"י משאמשקים.

ליג-בעמר תרס"ד

22 מראשיתו של עגנון. על שירי עגנון הראשונים בידיש מאח דב סדן. הפועל הצעיר מז (תשי"ד), מס' 37, ע' 9-11.

23 טפוסים. שלושה ספורים קצרים: בעל-בית, אור חורה, הפנחא השבורה. המצפה, שנה שלישית, גליון מט, כ' כסלו תרס"ז (7.12.1906), ע' 1-3. מן הספורים העבריים האחרונים מתקופת בוצ'ץ'. שני הספורים האחרונים ראויים לתשומת לב מיוחדת. עגנון חזר ופרסם פעמים אחדות בשינויי נוסח.

24 אור חורה. גלגולו האחרון של הספור הנ"ל. בתוך: פולין, כל סיפוריו של ש"י עגנון, כרך שני, אלו ואלו, תל-אביב, תשי"ט, ע' שפא.

25 טויטען-טאנץ. יצירה מקיפה בידיש שנכתבה לפני עלייתו של עגנון לא"י, לערך בשנת תרס"ז (1907), אך פורסמה

שולחנות 3-4

ארץ ישראל (תרס"ז - תרע"ג)

שולחן 3

תרצ"ב, ע' 1. "בחור צעיר... כמעט בלי שום זכויות זולת פסח נייר - מכתב המלצה אלי מאח א. מ. ליפשיץ... ביישן הוא... גם ליצן, מתובל בפתגמים דאורייתא. אך גם הוזה בהקיץ...".

30 עגנון. הספור הראשון שנכתב ונתפרסם בארץ ישראל, לראשונה בחתימת "עגנון". העמר ב (תרס"ט), חוברת א, ע' 53-65. הקובץ הספרותי נערך ע"י ש' בן-ציון. עגנון היה אז מזכירו במערכת העמר.

31 מכתב מאח עגנון אל ד"ר מרסין בובר בקשר לפרסום חרגום גרמני של הספור "עגנון". מידי ד"ר ארנסט מילר. יפו 1909.3.2. המכתב כתוב על טופס של משרד "חובבי ציון" בארץ ישראל. בהיותו

28 ארץ חפץ. ספר ראשון, פרק ראשון - על אדמת ארץ ישראל - מתוך הרומן תמול שלשום, כל ספוריו של ש"י עגנון, תל-אביב, תשי"ט, ע' 40 ואילן.

תיאור ימיו הראשונים של גבור הרומן יצחק קומר, בארץ ישראל. מן התיאור מצטיירת דמוחה של יפו העברית בעת הגיע עגנון אליה. עגנון עלה לארץ ישראל בל"ג בעומר תרס"ז, והתישב ביפו.

29 מהתחלתו, מהתגלותו והמשך דברים. תיאור עגנון הצעיר ביפו מיד לאחר עלייתו לארץ, בתוך "נסף זכרונות" מאח ר' ב. [ר' בנימין, הוא יהושע רדלר-פלדמן]. דבר, מוסף לשבתות ולמועדים ז, גליון כא, ב' ניסן,

ПАЛЕСТИНСКОЕ УПРАВЛЕНИЕ
ОБЩЕСТВА
ВСПОМОЩЕСТВОВАНИЯ ЕВРЕЯМЪ
земледѣльцамъ и ремесленникамъ
въ Сиріи - Палестинѣ
Я Ф Ф А.

ועד הפועל,
בארץ הקדושה
לחברת המיכת בני ישראל
עובדי אדמה ובעלי מלאכה
בסוריה ובארץ הקדושה

Yaffa den 3/2 1909

יפו

אנכור הארץ / הנכבד הרב מרסין בוכר אום וכרבה .

מכאן

בשם הנהגת קבלת ידיעתו של אחר רבאר : אגביו נכין /
אשר בלתינו דגונות ורואים בקרה לאכסניה ספרותית
המנוחה והשלימות אצלנו אלא אף פועלנו של השנה 14 - בעת
הרבה אנוס מילר - והיום בעינינו ידעה בזה .

בהנחה כנר

השלימות

Adresse: J. J. Rovers bei S. A. Güttmann (Hamer)
Yaffa Palästina

ביפו שימש עגנון כמזכיר של ח' חיסין במשרד זה.
עגנון עדיין חותם על מכתביו ש"י טשאטקיס. השם עגנון שימש כינוי ספרותי בלבד עד לשנת תרפ"ד, עה נעשה שמו הרשמי.

32 עלוונות בחרגום גרמני מידי ארנסט מילר. Die Welt שנה 14, 4.3.1910.
החרגום הראשון של יצירות עגנון שפורסם עוד לפני שהותו של עגנון בגרמניה.

33 דברי ביקורת על קובץ "העמר" וכתובם הערכת "עגנונות" מאת יוסף חבר [יוסף חיים ברנר]. הפועל הצעיר שנה ב, מס' 13, ירושלים, י"א אייר תרס"ט (2.5.1909), ע' 7-8.
ביקורת ראשונה על עגנון. ברנר עוסק בביקורתיות חריפה, כדרכו, בקובץ הספרותי החדש ודן אותו ברווחים, להוציא את יצירתו של ש"י עגנון, שעליה הוא גומר את ההלל: "וכלום לא ב"העמר" קראנו אותה היצירה של ש"י עגנון, זו היצירה האמתית והמלאה כח מקורי רב... ותכנה בעיקר - העגון המיסטי בין נשמות אוהבות וקשורות זו בזו - הוא ענין פסיכולוגי - ריאלי עולמי? היצירה "עגנונות" - מסופקני אם הרבה מקוראינו יודעים זאת - היא מהדברים שאינם נכתבים בכל ערב ראש חודש!... נתגלגלה זכות על ידו [על ידי "העמר"] וניתנה לנו דבר העויל ה ע ל כ ל מ ה ש נ ד פ ס א צ ל ג ו כ ר ג י ל".

34 תיאור ברנר ב"תמול שלשום" מחקופת יפו. ספר שלישי, פרק חמישי, ג - פרק ששי, מהדורת תשי"ז, ע' 381-391.
ע' 382: דו-שיח בין ברנר ל ח מ ד ת. "כל אותה שעה לא זזו עיניו של יצחק מסופר גדול זה, אחיהם של הנדכאים, שלא נצטוו לא במלבושיו ולא בשום דבר חיצוני משאר כל הפועלים הפשוטים".

35 בארה של מרים. נדפס בהמשכים בהפועל הצעיר שנה ב, מס' 14, א סיון תרס"ט (21.5.1909) - מס' 18, כז תמוז תרס"ט (16.7.1909).

מוצגת התחלת הספור, גליון מס' 14, ע' 5-7. ספור זה על המדה לא כונס בין כתבי עגנון ואף לא עובד מחדש, אם כי נכרים בו גרעיני ספורים מאוחרים יותר כגון חתימת "אגדת הסופר".

36 בארה של מרים, פרק ה מחור "לוד": ספור בחור ספור בחור ספור שאינו אלא חתימתה של "אגדת הסופר". הפועל הצעיר, שנה ב, מס' 17, י"ב תמוז תרס"ט (1.7.1909), ע' 8-10.

37 תמונת ש"י עגנון בחברת המשורר דוד שמענוביץ והסופרים א. ז. רבינוביץ ("אז"ר) ויוסף חיים ברנר, יפו, 1909.

38 עליית נשמה. גרעינו של הספור "הנדח". החקופה כא (תרס"ט-תר"ע), ע' 443-445. בראשו הקדשה: "לשם רבי ש. בן-ציון".

39 משפטים. ספור קצר בחתימת ע-ן. הפועל הצעיר שנה ג, מס' 18, כ"ט סיון תר"ע (6.6.1910), ע' 9-10.

40 עם עגנון. תאור עגנון ביפו מחור פרקי זכרונות מאת ר' בנימין. ההד יד (תרצ"ט), חוברת ב, ע' כ.

41 ש. בן-ציון; קו ודברים. מאמר פיוסי שפרסם עגנון הצעיר על רבו הסופר. הפועל הצעיר, שנה ג (תר"ע), מס' 11, ע' 8-9 (ההמשך בגליון מס' 12). ממאמר זה ניתן ללמוד לא מעט אף על הלך רוחו ודעותיו של המחבר עצמו בחקופה ההיא.

42 על ברל כצנלסון. חל-אניב, חס"ד. קונטרס זכרונות מאת עגנון, שבו משורטטת בעיקר תקופת יפו ומתוארות דמויות ידועות מתנועת העבודה בראשיה. מוצגים: ע' 6-7 שבהם מתוארים ברנר, ברל כצנלסון, יוסף אהרונוביץ, א"ד גורדון ודוד שמענוביץ; עותק עם הקדשה מאת המחבר לא' שרון (שבדרון).

43 תמונת עגנון בחברת ברל כצנלסון, דגניה, תרצ"ו (1936).

א ר ז י ש ר א ל (המשך)

- 44 אחות. הפועל הצעיר, שנה ד, ט' חשוון תרע"א (11.11.66), ע' 12-14.
- 45 אחות. עבודו וליטושו של הספור הקודם בכינוס הראשון של כתבי עגנון עשרים שנה לאחר הפרסום הראשון. כל סיפוריו של ש"י עגנון, ברלין, תרצ"א, כרך רביעי, ספורי אהבים, ע' רכט-רלג.
- 46 תשרי. בשם זה נקרא הנוסח הראשון של הספור "גבעת החול". פורסם בהמשכים בהפועל הצעיר, שנה ה, מס' 1, ל תשרי תרע"ב (22.10.1911) - מס' 5, כה כסלו תרע"ב (16.12.1911).
- שמו של גבור הספור בנוסח הראשון הוא נעמן (כמו בספור "אחות"). חמדה, שם הגבור ב"גבעת החול", מופיע בחמונה פיוטית בתוך הספור.
- 47 תשרי; קטע. הפועל הצעיר, מס' 3, טז חשוון תרע"ב (7.11.11), ע' 10-11.
- נעמן מספר ליעל חיות "מקורות נצני" גזעו - חמונה פיוטית, שבה מצויירים חמדה ואהובתו סלסבילה, מגבורי הספור "לילות", בסגנון אותו ספור שפורסם זמן מה לאחר מכן (ראה מס' 56).
- 48 תשרי; סוף הספור. הפועל הצעיר, שנה ה, מס' 5, כה כסלו תרע"ב (16.12.1911), ע' 11-12. השווה המוצגים הבאים.
- 49 קטע מקביל לסוף "תשרי" בכתב ידו של המחבר. הנוסח - נוסח "גבעת החול"; שם הגבור - עדיין "נעמן". נראה שכה"י היה לפני הקדן של "גבעת החול" לפי קווי העפרון המקבילים לסופי השורות של דפוס "גבעת החול" (ראה המס' הבא).
- 50 גבעת החול; הסיום. מהד' Jüdischer Verlag, ברלין, תר"ם
- 51 והיה העקוב למישור. מיד לאחר פרסום "תשרי" החל להופיע ספור זה בהמשכים מעל דפי הפועל הצעיר שנה חמישית, לראשונה בגליון מס' 7, יט סבת תרע"ב (9.1.1912) ועד מס' 16, ג סיון תרע"ב (19.5.1912).
- בספור זה, שהרשים את קהל הקוראים, נתגלה לראשונה הייחוד העגנוני באומנות הספור, בסגנון וברכובי הפנים. עגנון כתבו בחורף תרע"ב בנשימה אחת, במשך ארבעה ימים בלבד. ואכן ספור זה הוא אולי היחידי מבין ספוריו שלא שונה ולא עובד כמעט כלל, בניגוד לדרכו של עגנון לשוב אל ספוריו - בעיקר הקדומים - ללשטם ולשכללם לפני כינוסם בספר, לעמים פעמים אחדות.
- 52 והיה העקוב למישור. מהדורת י"ח ברנר, יפו, תרע"ב.
- ברנר התפעל מאד מן הספור שהופיע על דפי "הפועל הצעיר". ד' קמחי מספר "היאך ישב ברנר בחדרו על ספת הקרשים מחיכות-נפנט וקרא לפני באי-ביתו את הספור שורה שורה והוא מטעים בנגון כמי שקורא בתורה" (דואר היום, ז אלול תרצ"ג).
- ברנר כה התרשם מן הספור, עד שלווה כסף והוציא את הספור בספר מיוחד בהוצאה שיסד לשם כך, "הוצאת י. ח. ברנר". המהדורה נמכרה כולה במשך שבועות מעטים. מוצג גם עותק מספריית פרופ' שלום עם הקדשה בצורת שיר: "לגרשם שלום הנה לך ספרי והיה העקוב למישור/ בלא עיטוף ובלא עיטור בלא כריכה ובלא קישור/ אף על פי כן יש בו חשיבות יחירה/ גם כי תחפשנו במסמונים לא תמצאהו במהרה/ ש"י עגנון".
- 53 והיה העקוב למישור. חרגוס גרמני

אלה נדעם הניח אמתה וקרה.

סחור סחור בחולץ ואיה אל קרה.

אנשיך יאב אל.

יהי ירדן ויבין שולח דורו אל בית הנקדה.

כאן קדוש זה נסוג אמה ראמה. כאן היה חולץ ציה כזה אלה. וקדמה האמה. קדמה היה.

אנשיך זו מתק חדות. אלו נאלי.

נעם אלך הוא עד מתבון כדי אקול.

הה נכונניק הימים! מליך דדון מתבנות בחולץ. אצלנו היתה אלה אמת ונאסה מיה אלה.

ה-ה-ה. נדעם אל נאכרה. היה ידעה סוד האמה.

מתחילך נראה לו כעין כל דבר.

נעם התבון. הניחיו בל כאן ויודע כל מה אצלנו כאן. אפס חולץ ^{אל}!

ויאמר:

אם חולץ ^{אל} - סיון להתבנות חולץ דדון מתבנות היה. יאב דורו אמה ^{אל} אין זאת כי.

אם חולץ סיון היה כל תבנות נכח. אלה!

נעם נאמר ויודע. אל כל מתבנות. חולץ חולץ דדון אמת חולץ ויודע דין תבנות וסוד.

ויבאנוס נאמר סיונה נכח. אמת מתבנות חולץ נכח. אל תבנות ונכח.

הכל חולץ.

חולץ ירדן.

מידי מ' שטרויס, שפרסם את עגנון בקרב יהודי המערב. ברלין, הוצאת Jüdischer Verlag, 1948. מאז תורגם הספר גם לשבדית, פולנית, הונגרית, רומנית ואיטלקית.

54 והיה העקוב למישור. שבע שנים לאחר צאת מהדורת ברנר יצאה לאור מהדורה שניה, עם פיתוחי-נחושת מעשה ידי י' בודקה בהוצאת Jüdischer Verlag ברלין, 1919.

55 יוסף חיים ברנר בחייו ובמותו. מאמר ארון - פרקי זכרונות על ברנר מאת עגנון. מולד ים (תשכ"א-כ"ב), ע' 171-290. מן המאמר מצטיירת גם חקופת יפו, מתואר הווי הישוב היהודי הצעיר ונזכרים עיסוקיו של עגנון כמזכיר בשלושה משרדים (ע' 280-281).

56 לילות. בינתיים, קובץ ספרותי שהוצא ע"י יהושע פלדמן [ר' בנימין], ירושלים, תרע"ג, ע' 13-31. בראש הספר הקדשה: "לדנסה החולה, לוילמה

פון נידרהם ולטיה הממה". ספור לירי זה, שאוירתו עדיין רומנטית-ארוטית, ולשונו מקראית בעיקרה, נכתב כנראה עוד קודם לכן, לפני התגבשות הסגנון העגנוני המיוחד, כפי שבא לידי ביטוי ב"והיה העקוב למישור".

57 אבק. ספור מאת הסופר הנורווגי בירנסטירנה בירנסון בתרגומו של עגנון. יפת, קובץ ג, יפו, תרע"ג. עגנון פרסם תרגום זה בקובץ שיוחד לתרגומים מספרות העולם בשם ש. ע. (בתוכן העניינים הכללי) ובשם ע-ן (בשער מיוחד לתרגום). תרגום זה יש בו כדי להעיד על קרבתו של עגנון הצעיר אל הספרות הסקנדינאווית.

58 כיצד התעגנן עגנון. רשימה מאת אברהם בנד, העומד על החתך הסגנוני והאמנותי ביצירתו של עגנון בחקופת ישיבתו הראשונה בארץ-ישראל (1908-1913), שנתגלה במלואו בשנת תרע"ב (ראשית 1912) עם פרסום "והיה העקוב למישור". הארץ, תרבות וספרות, 26.7.63, ע' 10-11.

שולחנות 5-6

ג ר מ נ י ה (תרע"ג - ראשית תרפ"ה)

שולחן 5

בברלין, ובין השאר אף ביקר בהרצאות שונות באוניברסיטה.

60 גלויה נוספת אל קלוזנר, ברלין, 3.6.1913. עגנון מאשר את קבלת שכר הכופרים ("כנראה יש את נפשו להדפיס את דבריו"), ומבקש להוסיף פסקה קצרה לסיפורו "החופה השחורה".

61 החופה השחורה. השלח כס (תרע"ג-ע"ד), ע' 32-35. גרעינו של הספור "חופת דודים" (ראה מס' 81, 84 להלן), עם הפסקה הנוספת כמו בגלויה (מס' 60).

59 מכתב מברלין מיום 9.5.1913 אל יוסף קלוזנר, עורך "השלח" בדבר הדפסת ספרו "חופה שחורה". "אם כי יודע אני מראש כי לשוא אוציא את פרוטותי המצומצמות על המשלוח באשר אדוני לא ידפיס את דבריו". עגנון חותם בשמו הספרותי. קלוזנר מיהר לשלוח לעגנון הצעיר את שכר הסופרים עוד לפני הדפסת הספור; בשולי המכתב נרשם: "נשלח 35 מארק". על-פי תאריך המכתב כסתבר, שעגנון יצא לגרמניה - תחילה לברלין - בראשית האביב של שנת תרע"ג. בגרמניה שהה למעלה מאחת עשרה שנה, והתגורר שם במקומות שונים. את השנים הראשונות עשה

62 גלויה אל ד"ר מרטין בובר, [ברלין?],
22.8.1913.

בשבתו בגרמניה נחקרב עגנון לבובר.
לימים נתחברו השנים כדי לכנס אסופת
ספורי חסידיים. "אדוני, נוסע אני
לוינא, למשך כל ימי הקונגרס ומשם
אלך בוצצה, עיר מולדתי. ואי"ה לאחר
חדש ימים אשוב לברלין..."

63 גלויה אל בובר, ברלין, אלול תרע"ו,
20.9.1916. בסופה: "וכדי שלא להוציא
את הניר חלק אמרתי לרושם לאדוני דבר
נאה בשם הבעש"ט..."

64 מכתב מעגנון בשכנו בבית החולים
היהודי בברלין אל ש"ז שוקן, יח חשון
תרע"ז (14.11.1916).
בסוף שנת 1915 נפגש עגנון לראשונה
עם שלמה זלמן שוקן, איש העסקים
שוחר החרבות, ומאז החל הקשר ההדוק
ביניהם. שוקן, שהבחין בכשרונו
הבלתי-רגיל, סייע לו להחמיר ליצירה
ספרותית. לימים הוציא שוקן את כל
כתביו של עגנון כספרים הראשונים
בהוצאה שיסר, ומאז הוסיפה ופרסמה
הוצאה שוקן את כל יצירותיו.
שוקן שלח לעגנון החולה ספרות יפה
לועזית לקריאה ועגנון מגיב על
הספרים:

"...הרבה נהניתי מן הספרים... מן
בלוז העומד ומניף את בריותו על
כף ידו ועושה בהן כאיש העושה בשלו
ומי יאמר לו מה העשה? אבל הבריות
גדלות, צומחות כטבע יצורים חיים
ופחאוס הן נעשות כבדות והוא מוכרח
להוריד אותן פחאוס. ודוסטויבסקי...
וקלר הפשטן החרוץ שיש לו סכניקה
טובה משל שניהם..."

65 מכתב לש"ז שוקן, ברלין, ג טבח
תרע"ז (27.12.1916).

אף מכתב זה נכתב מבית החולים היהודי
בברלין. עגנון שהה שם כארבעה חודשים
לאחר שנפסל לגיוס צבאי בבדיקה
הרפואית בתקופת המלחמה.
"את הספרים היפים אשר הואיל כבודו
לשלוח לי קבלתי ושמחתי עליהם מאד...
פלובר וכל אשר על אודותיו נוגע על
לבי... אני שוכב בחדר, על הרוב
יחיד, ומול חדר: חדר החולים

החולכים לכות ובלילה אני שוכב יחיד
...ואני שומע את נחרת הגוסס ואת
לחישת הרופא ואת רחש האחות הרחמניה
וחשק נברץ תוקף אותי לעבור ולעבוד
נר אלקים בטרם יכבה".

66 עד הנה. כל סיפוריו של שמואל יוסף
עגנון, כרך יא, ירושלים-תל-אביב,
תשי"ב, ע' ה-קע.
רקעו של הספור - גרמניה בימי מלחמת
העולם הראשונה. מתחיל: "ביכות
המלחמה הגדולה דרתי במערה של ברלין"

DAS BUCH VON DEN POLNISCHEN JUDEN, 67
Berlin, 1916.

בשנים הראשונות שימש עגנון כעורך
בהוצאת Jüdischer Verlag
בברלין יחד עם א' אליאסברג ערך את
ספר יהודי פולין בגרמניה. בספר זה
הובאו גם שתיים מאגדות פולין בתרגום
גרמני. מחמת מלחמת העולם שותקו
כמעט לגמרי בחי הדפוס העבריים
בגרמניה, ולפיכך לא פרסם עגנון כל
יצירה בעברית בשנים הראשונות של
המלחמה. הנוסח המקורי של "נפלאות
שמש בית המדרש הישן" (מחוך: פולין,
החקופה ה (תר"ף), ע' 30 ואילך) ליד
התרגום הגרמני, שפורסם ארבע שנים
קודם לכן, בספר יהודי פולין (ע' 127
ואילך).

67 בין שתי ערים. כל ספוריו של שמואל
יוסף עגנון, כרך עשירי, סמך ונראה,
ירושלים - תל-אביב, תשי"א, ע' 78-91.
באביב 1918 התגורר עגנון בעיר
המרחצאות באד בריקנאו, שתוארה לימים
בספור הנ"ל (בשם קצינאו).
בוצצה גם המונח אנשי "בין שתי
ערים", שנשלחה לעגנון למזכרת
מבריקנאו.

68 גלויה אל ש"ז שוקן, ברלין, 22.6.16
(כא סיון תרע"ו).
"חדר דירתי יפה מאד. אוירו צח ונקי
...ואני יושב ומעתיק את ספורי
"הנדה" מראשיית ימי צמיחת החסידות.
ספור זה העתקתי מי יודע כמה פעמים.
מסופקני, אם יש בו אותיות כמספר
הפעמים שהעתקתי".

69 גלויה אל ש"ז שוקן, לייפציג, ד' חוהמ"פ תרע"ג (12.4.17).
 "... עם חדרי הקטן השלמתי. השמש האירה לי בחסדה ואנוכי עבדתי כל הימים... גמרתי את ספורי "הנדה" או עליה נשמה..."

70 מכתב אל ש"ז שוקן, [לייפציג], אדר א' תרע"ט (פברואר 1919).
 "... אבל עסוק אני עכשיו בהעתקת ספורי "הנדה" וקשה לי להפסיק..."

71 הנדח. התקופה ד' (תרע"ט), ע' 1-54.
 הפרק התשיעי, "עליה נשמה", הוחתם את הספור, נדפס כבר ב"השלח" כא (תרס"ט-תר"ע) (ראה לעיל שולחן 3 מס' 38). הסופר החל אפוא בכתיבת הספור עוד בארץ-ישראל, וכדרך שנהג ברוב ספוריו חזר ועסק בו פעמים רבות במשך תקופה ממושכת (ראה הגלויות הקודמות), גם לאחר פטומו הראשון (ראה המוצגים הבאים).

72 שני מכתבים מאת עגנון אל ש"ז שוקן בענין הכנת כתביו המקובצים לדפוס. ירושלים, ג' קרח [כו סיון] תרפ"ו (8.6.26); כב שבט תרפ"ז (25.1.27).
 א. "בזמן האחרון לא כתיבתי דברים חדשים, כי שלשה חדשים רצופים התעסקתי ב"הנדה". כמדומני כי עתה יצא משוכלל.
 ב. "...הנני שולח לכ' היום שני ספורים (1) הנדה (2) והיה העקוב למישור... סבה העיכוב: מ ח מ ת ס ב ע י ל ת ק ו ל ח ז ו ר ו ל ת ק ון. "הנדה" הזה היה מוכן לדפוס. כיון שקראתיו לא יכולתי להתגבר על [יצרי] וחזרתי ותקנתי... אני רוצה לעבוד ולכתוב דברים חדשים, ואני מרגיש בכחי בעזר השם יתברך... אבל ס י פ ו ר ר י ה ק ו ד מ י ס ע ו מ ד י ס ל נ ג ד י ת מ י ד ו מ ב ק ש י ס א ת ת י ק ו נ מ..."

73 הנדח; נוסח אחרון. כל כתביו, כרך שני, אלו ואלו, ירושלים - חל-אביב, תשי"ט, ע' ה-נו.

74 תמונת עגנון בתקופת גרמניה. פוטו הס, פרנקפורט דמיין.

75 מעלות ומורדות. גבולות (ירחון שיצא לאור בוינה בעריכת ג. שופמן וצ. דיזנדרוק) א (תרע"ט), ע' 97-106, 135-144.
 "אם יש מקום בשפה בלתי מדוברת כשפתנו לאפוס עממי-אמנותי, הרי ש"י עגנון הוא אחד מגדולי יוצריו" כתב י"ח ברנר בעקבות הספור בביקורתו על חוברת "גבולות" (הפועל הצעיר יב, גליון מס' 25-26, כה אב תרע"ט, ע' 15).

76 מעלות ומורדות. טיוטת הספור בכתב-יד. בין כתב-היד לבין הדפוס מצויים שינויי גרסה קלים, שמקורם, כנראה, בקולמוס שהעביר הסופר על עלי ההגהה.

77 והיה העקוב למישור. הוצאת Jüdischer Verlag ברלין, 1919.

בהדפסת ספורי עגנון נפתחה מחלקה לספרים עבריים בהוצאה זו. הוצאה זו פרסמה בשנה הקודמת את התרגום הגרמני של "והיה העקוב למישור" (ראה שולחן 4, מס' 53). ההוצאה חתמה על חוזה עם עגנון בדבר הוצאת כתביו עוד לפני מלחמת העולם.

78 גבעת החול. הוצאת Jüdischer Verlag, ברלין, תר"ף 1919. עם הקדשה מאת המחבר למרטין בובר.

79 מחמת המציק. הוצאת Jüdischer Verlag, ברלין, תרפ"א 1921. נדפס לראשונה ע"י יעקב כהן בכתב העת העצן ב (תרע"ז), ע' 68-92.

80 בסוד ישרים; ספורי מעשיות. הוצאת Jüdischer Verlag, ברלין, תרפ"א 1921.
 אסופת ספורים הכוללת את הספורים: עגנון, אגדה הסופר, מעלות ומורדות, חוטב עצים.

81 מכתב אל מרטין בובר, ויסבדן, 24.1.1921. "... בשבוע הבע"ל הנני מסיים את העתקת ספורי "החופה השחורה", אשר יבוא בקובץ "על כפות המנעול" היוצא ביוזמת פרלג. ספור זה שהוא הסובב מכל ספורי אשר כתבתי עד הנה כבר

פרסמה מקצתו עוד קודם המלחמה
ב"הסלוח" (ראה מס' 61 לעיל).
הספור נדפס בקובץ בשם "חופת דודים"
(ראה המוצג הבא).

82 על כפות המנעול; ספורי אהבים. הוצאת
Jüdischer Verlag, ברלין, תרפ"ג
1922.

האסופה כוללת את הספורים: אחות,
חורה וגדולה, מטחו של שלמה יעקב,
מסובין, עובדיה בעל מוס, ח ו מ ת
ד ו ד י מ (הוא "החופה השחורה").

S. J. AGNON, DER VERSTOSSENE, 83
Berlin, 1923
תרגום גרמני [מאת מקס שטרויס] של

שולחן 6

ג ר מ נ י ה (המשך)

89 מכתב אל ח"נ ביאליק, הומבורג לגבי
ה"א, [ראשית תרפ"ב].
בשנת 1920 נשא עגנון את אסתר לבית
מארכס והתגורר בבריקנאו, בויסבאדן
ומסוף שנת תרפ"א או ראשית תרפ"ב
(ספטמבר-אוקטובר 1921) קבע את ישיבתו
בהומבורג, עיר מרחצאות ליד פרנקפורט
דמיין. בהומבורג התקבצו אוחה עם
סופרים, הוגי דעות ומשכילים, בעיקר
ממזרח אירופה, כגון אחד העם,
נ' בירנבוים, י' פייכמן, רבניצקי,
ש' בן-ציון, גב' פרסיץ. עגנון כותב
לביאליק ומזמין להומבורג. ואכן,
חודשים אחדים לאחר מכן עקר ביאליק
מברלין להומבורג והתגורר בה עד
עלותו לא"י.

המכתב רובו ערוך בחרוזים:
"כששמעתי שבאת לברלין היה בדעתי מיד
לילך לשם כדי להקביל פניך... ולבשתי
כלי חורף ולקחתי את מקלי ותרמילי
ערוך כאיש נוסע, אלא שנחקקים בי
מאמר חז"ל שהוכן לנסוע ולא שנסע ממנו.
פעם נחנה בחי בה חיל זמירות בליל/
ולמחר היה ראשי כואב/ וכל גופי דואב/
ופעם נחקלקלו התנורים/ והיו בני ביחי
מלאי יסורים/ ואמרתי איכה ישאו לבדם

DIE GESCHICHTE VON RABBI GADIEL 85
DEM KINDE

תרגום גרמני כחורף כתב היד העברי של
הספור מעשה רבי גדיאל התינוק, מעשה
ידי ג' שלום, Der Jude 5 (1920),
ע' 31-34.
התרגום הגרמני נחפרסם קודם שנדפס
המקור העברי.

86 מעשה רבי גדיאל התינוק. מקלט ד
(תר"ף), ע' 406-409.

87 מעשה רבי גדיאל התינוק. מהדורה
זעירה ביבליופילית, מנחה להברי
חברת שונצינו כאת בית הדפוס של
מארכס ושוחפו בברלין, תרפ"ה.

88 יתום ואלמנה. רמון א, חוברת ג,
ברלין, [תרפ"ג], ע' לח-לט. רוב
סיפוריו של עגנון מחקופת גרמניה
מקום התרחשותם גליציה ועולמם עולם
היראים.
גלגולו של הספור "הפנחא השבורה",
מחקופת בוצ'ץ' (ראה שולחן 2, מס' 23)

אה הטורח/ ואני אשיש לרוץ אורח/
הנה כי כן לא נסעת/ ובגעגועי יגעתי/
וכיון שיצא הקונטרס בסוד ישרים/
שלחתי לך אחד האכסמפלרים/ ונחתי שבה
לקוני/ שטובב להעלות לפניך זכרוני.
ועתה אפשוט את מחלצות השירה/ ובשפה
קלה מלין אכבירה/ שלא תאמר לתפארת
המשקל והבנין/ הסבתי את כל הענין...
ואודיעך כל המוצאות אותי מיום
שפרשתי ממך בוינא--- וכו' וכו'
והתגברתי על כל המניעות כדרך אנשי
לשון הקודש, וחברתי וכו' והתגלגלתי
כמה גלגולים ונסרדתי בכל הטרדות
וכו' וקבעתי את ישיבתי ב"הומבורג
לגבי ה"א", ואם רצונך להתגלגל עמנו
בעדשים, כי אין אנו מבשלים דבר מן
החי, בוא ברוך ה', כל ביתי לפניך
במבחר חדרינו ש! גם ספרים תמצא
אצלי לרוב/ גם אויר טוב/ אז תנוח/
ותלך לשוח/ כאשר יהיה אתך הרוח.
ודע כי הומבורג סמוכה לפרנקפורט
ובפרנקפורט יש כמה וכמה ספרים
[והפוסטים יקרים/ גם כתבי יד
חשובים/ כולם אהובים/ אין כמותם בכל
עיר/ והמה יהיו לך לעינים בהוצאת
הדביר...."]

F. KAHN, GENERATION IN TURMOIL, 90
New York, 1960 p. 106-107

פרקי זכרונות של בת למשפחה רוסית,
שכפליטים אחרים התישבה בעיר
המרחצאות הומבורג, כאשר התגוררו
שם חבורת הסופרים עגנון, פיכמן,
ביאליק ועסקני ספרות שונים.
על עגנון אומרת המחברת כי "היה שקט
משבע, ונהנה מבדידות".

91 א. חמונה גב' עגנון, אסתר לבית
מארקס, בצעירותה.
ב. חמונה של חבורת הסופרים בהומבורג
עם אוסישקין, שבא לביקור במקום.
עומדים (משמאל לימין): עגנון,
פיכמן, שושנה פרסיץ, נחום צמח, מ'
בן-אליעזר, סימיטיצקי, מ' גליקסון.
יושבים: א"מ בורוכוב, ביאליק,
אוסישקין, ש' בן-ציון, י"ל ברוך.

92 גלויה אל ש"ז שוקן, הומבורג לגבי

ה"א, ה' חנוכה תרפ"ב (30.12.1921).
בענין ספרים, בעיקר נדירים שעגנון
שקד לרכוש לספריה שוקן.
"... בשבוע העבר הציג לי הפרופסור
פריימן להיות למזכיר לחברת מקיצי
נרדמים תחת הד"ר פוזננסקי שבק לן
חיים. עוד לא באתי לידי החלטה".
-בטופו של דבר הסכים עגנון לשמש
בתפקיד זה (ראה המוצג הבא).
בסוף הגלויה: "ואפשר בעוד חודש
ימים אגמור ספור גדול. פי שנים
כ"והיה העקוב למישור", במקצת מודרני,
אמנם לא אותה המודרניות שצמאים לה
כל כך פטרוני ספרותנו החושה".

93 מגלת המגלה לרבי אברהם בר חייא
הנשיא, מהד' ז' פוזננסקי, ברלין,
תרפ"ד.
הספר הראשון שיצא לאור בהוצאת חברת
"מקיצי נרדמים", לאחר שעגנון נתמנה
מזכירה, שלא על מנת לקבל פרס. מעבר
לשער: "ראשי החברה: דוד סימאנסען,
קאפינהאגין, יושב ראש; אהרן פריימאנן,
פפד"מ, סגן היושב ראש; שמואל יוסף
עגנון, הומבורג, לגבי ה"א, מזכיר".

94 בדמי ימיה. התקופה יז (תשרי-כסלו
תרפ"ג), ע' 77-124.

מן הספורים האהובים ביותר על קוראי
עגנון. נדפס בכתב-העת שיצא בהוצאת
א"י שטיבל, המו"ל הידוע, שתמך באותה
עת בסופרים עבריים רבים. שטיבל חתם
חוזה עם עגנון בדבר הוצאת כתביו.

95 חוזה בין הוצאת מוריה - דביר לבין
מרסין בובר וש"י עגנון בדבר עריכת
"ספר החסידות" - כינוס מיסב ספורי
החסידות ויסודי תורתם. הומבורג לגבי
ה"א, כ"ה תמוז תרפ"ג.
החומים: מרסין בובר, ש"י עגנון ובשם
ההוצאה ח. נ. ביאליק.

96 מכתב אל ש"ז שוקן, [הומבורג],
31.10.23 (כא חשון תרפ"ד).
"... אני עובד ברוך השם הרבה מן
הבוקר ועד חצות לילה... עכשיו אני
מסדר את כל כתבי לדפוס. וגם
ב ס פ ר י ה ח ס י ד י ם, א ש ר
א נ י מ ס ד י ר ע ם ב ו ב ר,
א נ י ע ס ו ק ר ו ב ה י מ י ם.

בשבוע העבר היתה לי עת רצון וכתבתי ספור חדש בשם לסונקה, או אדם ובהמה [נכלל מאוחר יותר ב"הכנסת כלה" ספר ראשון, פרק יב]... קבלתי עשרים וחמשה כתרים שוידים אשר שלחה לי מערכת האיזראליטן כי תרגמה את "אגד[ת] הסופר" לשוידית..."

97 קטע חרוך כאסופת ספורי החסידים בכתב ידו של עגנון, חלק מן הטיסה של ספר החסידות. פליטה מן הדליקה שבה עלתה באש דירתו של עגנון בהומבורג על ספרייתו העשירה וכתבי-היד של יצירות שלא ראו אור. השריפה, שפרצה ביום 4.6.1924, כלתה מלבד 4000 ספרים, מהם יקרי המציאות, ופנקסים של קהילות באשכנז, גם את כתב היד של ספרו הגדול בעל יסוד אוטוביוגרפי "בצורר החיים". על רומן גדול זה, שהחזיק כ-60 גליונות דפוס, טרח עגנון שנים רבות (ראה הכוץ הבא), והוא עמד לצאת בהוצאת "שטיבל". כמו כן עלה באש כתב-היד "רמברנדט ואסתר", מחזיק במערכה אחת.

98 גלויה אל מרטין בובר, מינכן, 27.8.1919, המזכירה את הרומן "בצורר החיים".
"ברומן האלף (על שם אלף בני אדם שיש בו) "בצורר החיים" לא עסקתי כל העת האחרונה..."

99 הודעה על פרסומו הקרוב של הספור "בצורר החיים" מתוך ידיעות הוצאת שטיבל שנספחו ל"התקופה" ד (תרע"ט).

100 מכתב אל ש"ז שוקן, [הומבורג, אחרי 4.6.24], על דבר השריפה. אובדן כתבי-היד והספרים זעזעו את עגנון:
"... זה כמה ימים שיצאתי מבית החולים ועדיין לא כתבתי לאדוני

דבר, כי רעיוני יבהלוני ולא אוכל לצרף דבר לדבר. כל היום אני רואה גוילים נשרפים ואותיות פורחות וגם בלילה לא ישכב לבי..."
רישומי השריפה ניכרים אף בסיפורי עגנון, שנכתבו מאוחר יותר. מוצג: קטע מתוך "פת שלמה", נוסח שני, גזית ג (ת"ש), חוברת י (לד), ע' 4, שבו מסופר על האש שהוצתה במזיד ע"י סוחר אריגים בקומה החתונה.

101 מכתב מביאליק אל עגנון, ברלין 23.7.1924.
ביאליק מביע את צערו העמוק ונחומיו על אסון הדליקה בתשובה על מכתבו של עגנון, שבו הטעים בעיקר את אובדן הרומן "בצורר החיים". ביאליק חותם: "והנני הנאנק דומם על צוארך והמחבקך ומנשקך בדמעות". מכתב זה פורסם, ללא דברי החתימה, באגרות ביאליק, ג, חל-אביב, תרצ"ח, ע' י-יא.

102 ימי עגנון בגרמניה; זכרונות שהעלה פרופסור ג' שלום במסיבה לכבוד עגנון בבית הנשיא ביום 16.11.66 לרגל הענקת פרס נובל. דבר, מוסף לספרות ולאמנות, 9.12.66, ע' 7-8. מדברי הזכרונות הנלבבים מצטייר קסמו של עגנון המזרח-אירופי בעיני הנוער היהודי הגרמני.

23/11 1924 קולין

אחי,

מכתבך נקבל ואני אבי את היום. היום נעלה אל מלך אבינו
ובסוף. ואולם השמחה הנפלאה הן האמן אשר ערך הקומה אל אבי
בא. לרובך הכיבוד והעמדה מני מלך. לא מלאני לבי לבוא
אלך בבני תחומים כימים הנאלצים ונאלצתי בזה. אכן המאמר
לך הפנים ואלהים יורו כבודך אלך - מי יתן ימצאנו בנפלא את
הנה אלמא בשמחה את היום הכבוד הנאה ואלו תלם עמך
לדבר. אל אלהים ה', אל אלהים ה'! אלה נלה לך כנאות?
בחד ימים אקרא וקרא להמקור. ואולם ונאלצתי פתח, אולם ואל
רמתי הדמיה ואת יאמר. מלך סוף הלא השור לך אלהים את העולם
הישראלי לך, אלה לך לשלם עמך ולתת רוחך ואת עמך ורוחך אתה
תגבר, אשר הוא לך לפיכך גדולה, והתקוות. אחי סוף יגאלך מלך - בוא
אני כי יפתחו לך מדינות חדשים על ידך את לא ידעת מאך ופליטת
לך כיך למלך את כל אשר אבד לך.

אלה המאמר ביום ה' למאמר
והמכתב למלך בנאות
חייך ביאמר

שולחן 7

שיבת הארץ - ישראלי (ראשית תרפ"ה-תרפ"ז)

- 103 ידיעה על שובו של עגנון לארץ ישראל. הארץ ה' חשון תרפ"ה - 2.11.1924.
בערב-שבת ג' חשון תרפ"ה (31.10.1924)
חזר עגנון ארצה והתיישב בירושלים, מקום מושבו עד היום.
- 104 תמונת עגנון (עומד באמצע) בארץ-ישראל בחברת דוד שמעוניוביץ, יעקב פייכמן, חיים נחמן ביאליק וש. בן-ציון; יושבים (מימין לשמאל): יהודה גור (גרובסקי), י. ל. גולדברג, ד. לילין.
- 105 ברית אהבה; ספור קצר. דבר, ט' סיון תרפ"ה - 1.6.1925, ע' 2.
הגליון הראשון של עתון "דבר".
- 106 מחולת המות או הנאהבים והנעימים. הפועל הצעיר יח, גליון מס' 37, ד' תמוז תרפ"ה - 24.6.25, ע' 12-13.
הערה בשולי הספור: "מתוך ספר האגדות "פולין", שיצא בקרוב בהוצאת "הדים".
- 107 פולין; ספורי אגדות, תל-אביב, תרפ"ה.
כינוס יצירות שראשית כתיבתן ופרסומן בתקופת גרמניה (התקופה ה"תר"ף), ע' 23-36 ועוד).
עם הקדשה למרטין בובר, ירושלים, אלול תרפ"ה.
- 108 מעשה העז. ספור מאגדות "פולין" בהוצאה מצוירת לילדים. ירושלים, תרפ"ה.
- 109 צפורי. ספר השנה של ארץ-ישראל ב-ג (תרפ"ד-תרפ"ה) [תרפ"ו], ע' 215-209.
- 110 שני זוגות. נדפס לראשונה בתוך
- השלח, שהופעתו נחתדה בירושלים בידי יוסף קלוזנר, כרך מה (תרפ"ו) ע' 456-463, ויצא לאור לאחר מכן כספר לעצמו, במהדורה מצומצמת שלא להפצה - שי"ש"ז שוקן, ליום בר מצוה של בנו מרדכי [גרשם] שוקן תרפ"ה), ליפסיא, תרפ"ז.
- 111 ספור השנים הטובות. הספור יצא בספרון נפרד, יחד עם "מעשה הרב והאורח" בהוצאת פ. גינזבורג, ספריה קטנה כב, תל-אביב, תרפ"ז.
- 112 הקדשה מאת ח. נ. ביאליק לעגנון ולרעייתו על ספרו "אלוף בצלות ואלוף שוט", תל-אביב, תרפ"ח. בתוך כתבי ח. נ. ביאליק, ה, תל-אביב, תרצ"ח, חרוזים לעת מצוא, ע' צב.
מוצגת גם ההקדשה על כל כתביו (שם, ע' צד): "לש"י עגנון ולאסתר, שחילי אצילים...".
- 113 מכתב תודה, רובו בחרוזים, מאת עגנון אל ביאליק על ספרו "הנ"ל".
"... אכן האחריות כמו התחכמוני/ ורבי עמנואל הצפרוני/ יעטו מפניני אמרין על גרירותיהם ענקים/ ויאמרו נשבענו באלקים כי אין הרבה ביאליקים/ "להשיב עטרת השיר לישנה ונצורי המליצה להקים"/ וכל ממשל משלים מימות יותם עד בעל משלי שועלים/ יאמרו פה אחד/ האח יולד לנו נכד...".
- 114 מדדש זוטא; פרשת וגר זאב עם כבש ופרשת כבשים בני שנה תמימים.
מאזנים ב, גליון כח, כג חשון תרצ"א, ע' 3-4.
ביקורת ציבורית-פוליטית באיטליה מדרשית אליגורית, שנכתבה בעקבות פרעות אב תרפ"ס ופורסמה מאוחר יותר.
בפרעות נחרב ונשדד ביתו הקודם של עגנון בחלפיות. מוצגת גם תמונת חדרו של עגנון לאחר הפרעות.

115 מכתב מאת עגנון אל ד"ר מגנס, סוף חשון תרצ"א.

חשובה על מכתב בענין "מדרש זוטא" הנ"ל.

"... מכל מקום אני וכל ישראל לא לא פסקנו מלהאמין שארץ ישראל היא שלנו וכל האומות שיושבים כאן אינם אלא שומרים שהקב"ה הושיבם כאן עד שיחזיר את ישראל לארץ ישראל ואין הדברים יוצאים מידי פשוטם... אף

אני לא נתייאשתי מחיקון העולם ואיני חושב את המאמינים באידאליים הנצחיים שוטים ח"ו... אנו שידענו לפרש פסוק של בחרבי ובקשתי בצלוחא ורעותא ודאי שאין אנו רוצים בחרבות ובקשחות. את שני סיפורי כחבתי כמה שבועות לאחר הפרעות ולא פרסכתי אותם באותו פרק שלא חפצתי להכניס ראשי בענייני השעה, אלא שלבי התחיל מייסרני שאני שותק בשעה שיש לדבר...".

שולחן 8

כ י נ ו ס ו י צ י ר ה (תר"ץ-תרצ"ה)

116 מכתב מאת עגנון אל ד"ר מאיר בענייני

הכנת יצירותיו לדפוס בהוצאת שוקן, ירושלים, ג' אדר ב' תרפ"ז (7.3.27).

עוד בשנת 1926 החל עגנון לערוך את כתביו ולהתקנים לדפוס ביוזמת ש"ז שוקן (השוה שולחן 5, מס' 72).

בהוצאת הספרים שעמד ליסד. התקנת הספורים הישנים ארכה שנים אחדות, בגלל נסייתו של עגנון לחזור ולעבד את כתביו (ראה גם שם).

"... אני קם בכל יום, חוץ מיום שבת בשעה חמש בבוקר ועובד עד שעה 1 אחרי הצהריים, וברוך ה' שיש לי סייעחא דשמיא לעבוד כראוי. אני מתקן ומתקין את ספורי מחמת המציק, אשר כתבתיו מחדש, אף על פי שכבר נדפס פעמיים...".

מכתב מאת עגנון אל ש"ז שוקן,

ירושלים, אסרו חג של שבועות תרפ"ז (7.6.27). במלאכת התקנת כתביו

הישנים נשתלבה כתיבת האפוס רחב היריעה "הכנסת כלה":

"... ברון השם אשר נתן לי כח וסיימתי את ספורי הגדול הכנסת כלה. מקצת מן הספור נדפס ב"מקלט" בשנת 1919 ומשבת ועד סיון שנה זו ישבתי יום יום משעה 5 בבוקר עד לצהריים ועבדתי בשקידה נפלאה. טיולים לא טיילתי, אחרי הענוג הזמן לא רדפתי, וכמעט שלא הסחתי דעתי מספורי עד

שגמרתי בכי טוב. ועתה עלי להעתיקו על הנקי... תוכן הספור טובב הולך בין שנת ת"ק פ"ו ח ק פ"א בעיר בראד וסביבותיה...".

עגנון הוסיף לעסוק ביצירתו זו כמעט עד להתחלת ההדפסה ("הכנסת כלה מונח אצלי מוכן לדפוס... בינתיים נראה לי שמוטב שיהיה תחת ידי שכל זמן שהוא מונח תחת ידי אני מחעסך בשכלולו" - מכתב מיום כד שבט תרפ"ס - 4.2.29).

118 מכתב לידידו א"מ ליפשיץ, לייפציג, 23.6.30.

עגנון נסע ללייפציג ושהה שם חדשים אחדים לרגל התחלת הדפסת כתביו בהוצאת שוקן. "אני יושב בטבורה של לייפציג וכל מיני אוטומובילים ועגלות וקרונות ומרכבות עוברים לפני חלונותי ומרעישים את לבי בקולם והחום מוסיף מיום ליום ואני יושב ומזיע ומגיה ואין לי שעה של קורת רוח, רק תקוות היחידה ליפטר מכל הרעש והמהומה והבלבול ולחזור לאה"ק ולחזור לעבודתי בתוך ביתי... כי באמת אין עמי כלום אלא עייפות גדולה ובעגועים על א"י...".

119 גלויה אל ש"ז שוקן, זולקוב, ב' כי תצא תר"ץ (1.9.30).

לאחר גמר מלאכת ההגהה בלייפציג ביקר עגנון בגאליציה ובפולין. סיור זה שימש יסוד לרומן "אורח נסה ללון"

(ראה השולחן הבא). "... בשבת הייתי
בבראד ושמחתי לראות את עיר מושבו
של ר' יודיל הסידי ז"ל
(גבור "הכנסת כלה"). הלכתי שם כמו
בתוך ביחי. זקני העיר חשבו שאני
יליד בראד ברוך השם שלא סעיחי
בספורי כלום....".

120 גלויה אל מרטין בובר, טומושוב,
2.9.30 (למחרת כתיבת הגלויה
הקודמת). "... מה אספר לך, אפילו
אבני המקום מפטפטות פה חסידות. אני
עומד אצל הבאר ורואה שלשה יהודים
שואבי מים, עינים של מלאכים
ותנועות של צדיקים....".

121 גלויה אל א"מ ליפשיץ, זאמושץ,
3.9.30 (למחרת כתיבת הגלויה
הקודמת).
רשמים מסיורו בערי פולין: "...אני
מסתובב בערי פולין בבחי החיים
ובשווקים ובירידים... לפעמים נדמה
לי שגם היהודים וגם הגויים להבדיל
קראו בסיפורי וסידרו חיהם על פי
ספרי. אתמול הייתי בטומושוב וראיתי
שם גפלאות....".

122 הכנסת כלה. מקלט ב (תר"ף), ע'
75-85, 259-276, 401-416. נוסח
ראשון וגרעין האפוס "הכנסת כלה".

123 סיוטה בכתב-יד של "הכנסת כלה",
נוסח ראשון, כפי שנדפס ב"מקלט".

124 כל סיפוריו של שמואל יוסף עגנון,
ברלין, הוצאת שוקן, תרצ"א. כרך
ראשון: הכנסת כלה. - כרך שני: הכנסת
כלה. - כרך שלישי: מאז ומענה (כולל:
הנדה, והיה העקוב למישור, סיפורים
קטנים). - כרך רביעי: סיפורי אהבים
(כולל: בדמי ימיה, בנעריו
ובזקניו, גבעת החול, סיפורים
שונים).
לאחר הכנות ממושכות הוציא ש"ז שוקן
את ארבעת הכרכים הראשונים של כתבי
עגנון, כספרים הואשונים בבית
ההוצאה החדש שיסד. חידוש רב היה
בעיצוב צורתם החיצונית של הספרים,
שנכרכו בה פשטות והדר, קפדנות

ומסורת של ספרים ישנים. הכרכים
הראשונים מחזיקים את היצירה הכנסת
כלה בהיקפה הגדול. אמנם גרעינה
נדפס כבר קודם לכן, וכן הותכו בה
ספורים קצרים קודמים, אולם בכללה
היתה יצירה חדשה לצבור הקוראים.
בשני הכרכים האחרים כונסו ספוריו
הישנים של עגנון, רובם ככולם בנוסח
חדש.

מוצג גם פרק חמישי מתוך "חופת
דודים", מהד" על כפות המנעול,
ברלין, תרפ"ג (1922), עם תיקונים
רבים בכתב-יד לצורך מהדורת כל
סיפוריו.

124א באהל ביחי. גליונות ההגהה של שני
הכרכים הראשונים ("הכנסת כלה").
על הגליון הראשון התאריך 10.10.29
ועל האחרון 6.5.1930. השם הכולל
לכל ספוריו של עגנון בגליון ההגהה
היה "באהל ביחי". (לימים נקרא כך
מחזור ספורים בכל כתביו, מהדורת
תשי"ג, כרך שני, אלו ואלו).

125 עם ארבעת הכרכים של ש"י עגנון.
דבר, מוסף לשבתות ולמועדים ז'
(תרצ"ב), גליון כא הוקדש כולו
להוצאת ארבעת הכרכים. בגליון זה
נדפס מאמרו הידוע של דב סדן "לחקר
עגנון" (עיין שולחן 13, מס' 222).
מוצג השער וכן: הלבוש, רשימה מאת
מ' קלורי על צורתה החיצונית של
המהדורה (ע' 8).

126 תמונת עגנון עורך בגנה שבחצר ביחו
החדש בתלפיות, תרצ"ב (1932). לידו
בתו אמונה.

127 מאויב לאוהב. סיוטה בכתב-יד של
הספור (כונס בתוך: אלו ואלו, כל
סיפוריו כרך שני, ירושלים-תל-אביב,
תשי"ג, ע' תפ-תפכ).
פוחת: "עד שלא נבנתה תלפיות היה
מלך הרוחות מושל שם בכל הארץ..."
על הרוח שהרס את בתיו הקודמים של
המספר בתלפיות, עד שכנה בית גדול
שעמד בפניו, ונסע בחצרו גן ("לקחתי
מעדר ועדרתי בקרקע" - השווה התמונה
הקודמת), שאילנותיו הבריחוהו ולבסוף
נתנמכה רוחו והפך מאויב לאוהב.

127.02

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

אידן די קאמפאניא פאר גא.
 אידן די קאמפאניא פאר גא.
 אידן די קאמפאניא פאר גא.
 אידן די קאמפאניא פאר גא.
 אידן די קאמפאניא פאר גא.
 אידן די קאמפאניא פאר גא.
 אידן די קאמפאניא פאר גא.
 אידן די קאמפאניא פאר גא.
 אידן די קאמפאניא פאר גא.
 אידן די קאמפאניא פאר גא.

אידן די קאמפאניא פאר גא.
 אידן די קאמפאניא פאר גא.
 אידן די קאמפאניא פאר גא.
 אידן די קאמפאניא פאר גא.

אידן די קאמפאניא פאר גא.
 אידן די קאמפאניא פאר גא.
 אידן די קאמפאניא פאר גא.

אידן די קאמפאניא פאר גא.

צ"ה
 לחן ימים אב שכן וקורא כלבב ימים
 והקפוד כמו ספיר וקל-ערך ויהלומים
 והוא חרות כיד חרוץ ופארוץ יקר דמים
 ורעיונו מרדחים לב ודמיון מחבבים
 ונהג לו וזיו אורה כמו אורים וכתמים
 ומראה לו וריח לו כגן שושן וכנענים
 אב הופך והופך בו וערב לי כמטעמים
 ואמרת אמן תודה - ואם ארומאד ימים -
 לבות בהו וזולתהו ידיר נפשי גבר תמים
 תאזרת צ' לשי עטון פתח זה כתב לומים
 אכדבהו ק"א לו כדרכת טוב ובשולמים
 ויוסף לו עלי אלה כדבה רס עלי דמים!
 תל אביב עסק וידא תרצה.
 חיים בראדי.
 נשים מכרבות לעצמן.

מסתבר שבספור גם משמעות אליגורית.

128 ספר המטפחת; מאתי שמואל יוסף עגנון לשם ידידי בן ידידי הבחור גדעון ב"ר שלמה שוקן יצ"ו... במלאת לו... שלש עשרה שנה בששי בטבת כרביעי לפרשת ויגש אליו בשנת ה"א תרצ"ג לב"ע נדפס בשלושה עשר ספסים בכל עמוד שלש עשרה שורות... פה ירושלים עיר קדשנו ת"ו.

129 טיוטה בכתב-יד של הספור הקודם, ראש פרק שלישי. לידו הקטע המקביל בדפוס, שונה בנוסחו.

130 פת שלמה. מאזנים ד, גליון כח-כט (גליון ביאליק), י טבת תרצ"ג (8.1.33), ע' 50-53.

הוקדש לביאליק במלאת לו ששים שנה. ספור מספורי "ספר המעשים", שחמשה מהם פורסמו כבר במוסף דבר תרצ"ב. פנים אחרות ביצירת עגנון שנחתמו ברמיזה כבר בספורים קדומים יותר, נגלו לקורא בספורים אלו כבר אז. בספורים התמהונים שוב לא בא לידי ביטוי עולם היראים התמים - לכאורה - אלא עולם מודרני מסוכסך ותהומי, מציאות כרוכה בסיט חלומי.

131 חרוזים לכבוד יובל הששים של ביאליק, ירושלים, עשרה בטבת תרצ"ג (8.1.33).

132 בלבב ימים. ספר ביאליק בעריכת י' פיקמן, תל-אביב, תרצ"ד, מחלקה ב, ע' 3-42. מספוריו המפורסמים של עגנון. ביטוי אגדתי לכיסופי הגאולה של החסידים הראשונים שעלו לארץ.

133 פרס ביאליק של עיריית תל-אביב לשנת 1934 הוענק לעגנון על ספורו "בלבב ימים". ידיעות עיריית תל-אביב ו (תרצ"ה-צ"ו), ע' 199. כולל נוסח מכתב התודה מאת עגנון.

134 בלבב ימים. הוצאת שוקן, ברלין, תרצ"ה. הספור יצא כספר נפרד ואף נכלל

באותה שנה בכרך ששי של כל סיפוריו (מס' 138 להלן). מוצג עותק פרטי של עגנון עם חיקונים בכתב-יד לצורך מהדורת כל סיפוריו.

135 שני כתבי יד של שירים שנשלחו אל עגנון כהוקרה ואות-הודה על ההנאה שהסבה קריאת ספרו "בלבב ימים". א. שיר שקול בנוסח משוררי ספרד מאת חוקר שירת ימי הביניים ד"ר חיים בראדי, תל-אביב, עש"ק וירא תרצ"ה. נדפס לאחר מכן בדבר, כס אלול תרצ"ה (27.9.35), ע' 23. ב. שיר מאת המשורר דוד שמענונוביץ (שמעוני), תל-אביב, יד אדר תרצ"ד (לאחר פרסום הספור בספר ביאליק). "לידידי החסיד המפלא כבר ש"י! / ראיתי אנשי שלומך והם אנשי! / ואם כי לבושיהם שונים מלבושי / אבל שרשיהם הם גם שרשי! / לכן קראתי מנהמת רגשי / ברוך השי וברוך אבישי! / הלאי ותזכה לביאת בן-ישי / ממני ירידך בעל "בחשי" / אגב: מחי תבוא (אם לשאול אני רשי) / למחני, לתל-אביב, ותבוא בחמשי / הערה: אני גר ברחוב שינקין 50 / ואכרה לך כרה ואשקך כוס טשי".

136 ספור פשוט. כל סיפוריו של שמואל יוסף עגנון, כרך חמישי, הוצאת שוקן, ברלין, תרצ"ה. כרך נוסף לאחר ארבעת הכרכים הוקדש לרומן "סיפור פשוט", מן היצירות האהובות ביותר על קהל הקוראים. אמנות הסיפור רבת הפנים של עגנון באה לידי ביטוי בדפוס האפי המופתי של הרומן האירופי. תיאור קרקע גידולו המוצק של הסופר בראשית המאה מכסה על התרחשות נטערת ומעורערת; המציאות - כפולת פנים.

137 מכתב אל דב סדן, ירושלים, ערב שבת בתעלות תרצ"ד. כתוב בשורות רווחות וההמשך נכתב בין השיטין במהופך. "...אני עומד לסדר כרך ו' של כתבי. הסיפור הגדול ["בלבב ימים"] כמעט נשלח כולו להוצאת שוקן. שם הכרך הכולל אגדותי ב ש ו ב ה ו נ ח ת שמו. מה דעתך על השם - מליצי במקצת, אבל דומני שהוא נאה לענין..."

138 בשוּבָה וְנַחַת; סְפּוּרֵי אֲגוּדוֹת. כֹּל
סִיפּוּרֵי שֶׁל שְׁמוּאֵל יוֹסֵף עֲגֻנוֹן, כִּרְךְ
שֵׁשׁ, הוּצָאָה שׁוֹקֵן, בְּרִלִין, תַּרְצ"ה.
יַחַד עִם הַכֹּרֶךְ הַחֲמִישִׁי יָצָא אֵף כִּרְךְ שֵׁשׁ
שֶׁל כְּתָבָיו הַמְקוֹבָצִים, שֶׁהַחֲזִיק אֹת
"בִּלְבָב יָמִים", "הַמְסַפַּחַת" וּסְפּוּרֵים
קְצָרִים אֲחֵרִים.
מוֹצָג גַּם עוֹתָק נוסף עִם הַקְדָּשָׁה בְּצוּרָה
שִׁיר מֵאֵת הַמַּחְבֵּר לְדָב שְׁטוֹק [סֵדוֹן]:
"... וְאֵם כִּי מַעֲבִי לֹא נִנְעַרְתִּי/

בֹּאֲתִי הַיּוֹם לִקְחָת/ סִיפּוּרֵי הַפְּשׁוּט
שְׁחִיבְרָתִי/ עִם בְּשׁוּבָה וְנַחַת..." (בֵּית
שֵׁנִי), וְלִידוֹ תְּשׁוּבָתוֹ הַהוֹמּוּרִיסְטִית שֶׁל
דָּב שְׁטוֹק, אֵף הִיא בְּצוּרָה שִׁיר מַחֲזוּז.

139 הִילֵּדָה הַמַּתָּה. כְּתָב-הַיָּד שֶׁל הַסְּפּוּר,
בְּחֻתִּימַת הַמַּחְבֵּר, כְּנֶגֶד הַדְּפּוּס בַּחוּץ
"בְּשׁוּבָה וְנַחַת", ע' קֶמַח-קֶנָּא. נִיחָן
בְּמַתָּנָה (לֵאבְרָהֶם שְׁבֵדְרוֹן) בְּכ"ג אָדָר
תַּרְצ"ג.

שולחן 9

מ"אורח נטה ללון" עד "תמול שלשום"
(תַּרְצ"ח-תש"ו)

מוֹצִיא יָמֵי בְּסִיפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁל
חֲסִידִים// עוֹד מַעֲלָה יִתְּרָה לָךְ, אוֹתָהּ
אַלְקִי מִמֶּנִּי הַמִּנִּיעַ/ אַתָּה הַגַּעַת לִשְׁנוֹתַי
וְאֲנִי לִשְׁנוֹתֶיךָ לֹא אֲגִיעַ// אֵלָּא הוֹאִיל
וְהַגַּעַתִּי לִשְׁנוֹת עֲצָה וְאַתָּה לִשְׁנוֹת בִּינָה/
הִנֵּה אֵינִי עֹשֶׂה וְעַתָּה אַתָּה בֵּין דְּבָרִי
וְהַאֲזִינָה// עוֹד יוֹסִיפוּ לָךְ מִן הַשְּׂמִים
יָדֶיךָ הַנָּעִים/ שְׁנוֹת חַיִּים שְׁנוֹת בְּרָכָה
אַרְבַּעִים וָאַרְבַּעִים// יֵהְיוּ בְּעִינֶיךָ שְׁנֵים
שְׁעָבְרוּ גַם כִּי עָבְרוּ בְּתוֹרָה/ כֹּאִילוֹ אֵינִן
אֵלָּא פְּרוֹזְדוֹר (וּמְבּוֹא) לְשַׁעֲרֵי אוֹרָה//
וְהִיא כִּי יִבְיָאוּךְ גַּם אֵל הַהִיכָל פְּנִימָה/
אֵל תֹּאמַר פֹּה אֲשֶׁב עִם נַפְשִׁי אֲנַעִימָה// כִּי
יֵשׁ הִיכָל לַפְּנִים מֵהִיכָל וְלֵהִיכָלוֹת אֵינִן
סוּף/ אֵל יֵהִי יוֹם אֲשֶׁר תֹּאמַר הַגַּעַתִּי אֵל
הַחוּץ// כְּנֶשֶׁר הָרֵם כְּנַפָּיֶךָ שְׁלוֹם עַל כָּל
אֵלֶּה/ וּשְׁפָרָה מִנָּח חֶלֶקְךָ אִמֶּךָ סֵלָה."

144 אֹרַח נִטָּה לִלּוֹן. מִכְּתָב אֵל דָּב שְׁטוֹק
[סֵדוֹן], יְרוּשָׁלַיִם, כּו אֱלוּל [תַּרְצ"ח
(22.9.38)].
"יָדִידִי הַטּוֹב אַחֲמוּל בְּכ"ה בֹּאֱלוּל בְּיוֹם
רֵאשׁוֹן לִשְׁנוֹת תּוֹהוֹ הַכְּשֵׁרָתִי אֶת הַשְּׂמִים
הַדְּפִים הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁל סִיפּוּרֵי הַגְּדוּל
אֹרַח נִטָּה לִלּוֹן וְהַיּוֹם שֶׁלַּחֲתִי אוֹתָם
לְמַעַרְכָּה הָאֲרָץ..."

145 אֹרַח נִטָּה לִלּוֹן. הָאֲרָץ, כֵּג תִּשְׁרִי
תַּרְצ"ט (18.10.38) ע' 4.
בְּגִלְיוֹן זֶה שֶׁל הָעֵתוֹן הַיּוֹמִי, שְׁעָבָר

140 ש"י עֲגֻנוֹן בֵּן חֲמִשִּׁים. דְּבַר הַיּוֹם,
מֵאִמֶּר הַמַּעֲרַכָּה שֶׁל עֵתוֹן דְּבַר מִיּוֹם י'
בֹּאֵב תַּרְצ"ח (7.8.38) הוּקְדַּשׁ לִיּוֹבְלוֹ
שֶׁל הַסּוּפֵר.
לְרַגֵּל יוֹם הוֹלְדָתוֹ שֶׁל עֲגֻנוֹן פּוֹרְסְמוֹ
עֲשָׂרוֹת מֵאִמֶּרֵי הָעֵרֶכָה עַל יִצְחָקוֹ
וְהוּקְדְּשׁוּ לוֹ גִּלְיוֹנוֹת סְפָרוֹתֵיהֶם
שֶׁלֹּמִים.

141 תְּמוּנַת עֲגֻנוֹן בְּמֵלֶאכֶת לוֹ חֲמִשִּׁים שָׁנָה,
יְרוּשָׁלַיִם אֵב תַּרְצ"ח, מַעֲשֵׂה יָדֵי ל'
לְנִדְאוֹר.

142 לְשְׁמוּאֵל יוֹסֵף עֲגֻנוֹן בֵּן חֲמִשִּׁים.
מוֹסָף דְּבַר לְשִׁבְחָתוֹ וְלַמּוֹעֵדִים, כֵּט אֵב
תַּרְצ"ח (26.8.38) הוּקְדַּשׁ כּוֹלוֹ לְעֲגֻנוֹן
וְלִיצִירָתוֹ.
בְּרֵאשִׁי: קוֹנֶצֶץ פֶּסַח לְמַכְתָּב בְּרָכָה מֵאֵת דָּב
שְׁטוֹק [סֵדוֹן].
רֵאָה גַם גִּלְיוֹן "הָאֲרָץ" בְּלוֹחַ הַסִּמּוֹן.

143 שִׁיר מֵאֵת עֲגֻנוֹן לְכַבּוֹד גִּרְשֵׁם שְׁלוֹם
בְּמֵלֶאכֶת לוֹ אַרְבַּעִים שָׁנָה, יְרוּשָׁלַיִם
חֲנוּכָה תַּרְצ"ח.
"אַתָּה בֵּן אַרְבַּעִים וְאֲנִי בֵּן חֲמִשִּׁים/
צִעִיר אַתָּה לִימִים וְאֲנִי קָשִׁישׁ בְּקִשְׁיָם//
אַתָּה מְרוּמִים תִּשְׁכּוֹן בְּמַכְלָלָה שֶׁל
יְרוּשָׁלַיִם/ וְאֲנִי אֲשֶׁב בְּקְלוּיֹז בֵּין
תְּנוּרָה וְלִכְיָרִים// לְקוֹלֶךָ מְקַשִּׁיבוֹת
תְּלַמִּידוֹת לְחֻכְמָתָךְ תְּלַמִּידִים/ וְאֲנִי

והיה כי יתקלף לו אהבה בנפשו
אז הוציא כה אדם זה נפשו אהבה

כיה היה אדם זהבא ואהבה אהבה
אז יתקלף לו אהבה זהבא אהבה

כיה היה כיה אהבה אהבה אהבה
אז יתקלף לו אהבה אהבה אהבה

כיה היה כיה אהבה אהבה אהבה
אז יתקלף לו אהבה אהבה אהבה

אז יתקלף לו אהבה אהבה אהבה
אז יתקלף לו אהבה אהבה אהבה

אז יתקלף לו אהבה אהבה אהבה
אז יתקלף לו אהבה אהבה אהבה

אז יתקלף לו אהבה אהבה אהבה
אז יתקלף לו אהבה אהבה אהבה

אז יתקלף לו אהבה אהבה אהבה
אז יתקלף לו אהבה אהבה אהבה

אז יתקלף לו אהבה אהבה אהבה
אז יתקלף לו אהבה אהבה אהבה

אז יתקלף לו אהבה אהבה אהבה
אז יתקלף לו אהבה אהבה אהבה

אז יתקלף לו אהבה אהבה אהבה
אז יתקלף לו אהבה אהבה אהבה

לבעלותו של ש"ז שוקן, נדפס הקטע הראשון של הרומן הגדול. מכאן ואילך נדפס בהמשכים מדי יום ביומו עד תומו.

146 אורח נטה ללון. הארץ, יז ניסן תרצ"ט (7.4.39), ע' 4.
סיום פרסומו של הרומן, קטע מס' 138.

147 אורח נטה ללון. מכתב אל ש"ז שוקן, ערב פסח [יז ניסן] תרצ"ט (3.4.39). בענין הנהגת הרומן שהוכן לדרפוס ככרך נוסף של כל כתבי עגנון בהוצאת שוקן: "... במשך שנה ומחצה שכתבתי את הספור וערכתי לדרפוס לא עבר עלי יום שלא נחשקתי בו עשר שעות ועד שש עשרה שעות. לא השגחתי על בריאות גופי ולא שמעתי לאזהרת הרופא ולא חיקנתי את שיני ולא יצאתי לחוץ לפייל בחמה אפילו שעה אחת. רעדתי מקור בימות הקור ונחתיסרתי בחום בימות החום וקיבלתי עלי הכל באהבה למען הספור הזה. והנה זכייתי שהסיפור נגמר ועומד להדפס בספר..."

148 אורח נטה ללון. כל סיפוריו של שמואל יוסף עגנון, כרך שביעי, ירושלים, הוצאת שוקן, ת"ש. הרומן הגדול, שפורסם בהמשכים, בצורת ספר, וכדרכו של הסופר, בנוסח מעובד ומלוטש. ביטוי, שיש בו אף כיבוש אמנותי חדש, לחורבנה החומרי והרוחני של היהדות. ביקורו החטוף של עגנון בערי גליציה ובעיר מולדתו בשנת 1930 (ראה שולחן 8 מס' 119-121), הוא כנראה גרעינו המציאותי של הרומן המזעזע, שריאליזם וסמליות משמשים בו בערבוביה. הספר זיכה את עגנון בפרס ביאליק (בשניה), 1950.

149 אורח נטה ללון. 3 נוסחים מעובדים זה ליד זה:

א. פיוטה של הנוסח הראשון. מכונת כתיבה עם תיקונים בכתב יד (לא מידי עגנון).

ב. נוסח "הארץ" (גזור מן העתון), עם תיקונים ושינויים בכתיבת ידו של עגנון לצורך הדפסת הרומן.

ג. עמודי הדפוס (ת"ש) עם תיקונים לצורך מהדורת תשי"ג.

150 אלו ואלו. כל סיפוריו של שמואל יוסף עגנון, כרך שמיני, ירושלים, הוצאת שוקן, תש"ב.
כינוס סיפורי "ימים שעברו", "ספר המעשים", "אנשים ונשים".

151 ספר המעשים. כתבי-יד של ארבעה מספורי "ספר המעשים": לבית אבא, ידידות, הבית, השיר אשר הושר. מוצג גם הספור "ידידות" בדפוס, מחוץ "ספר המעשים", גליונות ט (תרצ"ט-ת"ש), ע' 188-202.
בכרך השמיני של כל כתביו, אלו ואלו, כונסו לראשונה הספורים התמוהים של "ספר המעשים", ביטוי סבוך וסמלי לעולם המודרני הנבון. אולם פרסומם של הספורים בכתבי עת החל כבר משנת תרצ"ב ואילך.

152 ימים שעברו. כתבי-יד של ארבעה מספורי מחזור זה שכונס בכרך "אלו ואלו": גר צדק, אחוזת קבר, כיבוד אב, מקשרתו של זקני עליו השלום.

153 הרופא וגרושתו. בכור; מאסף בן-זמנו, תל-אביב, תש"א, ע' 181-192.
כונס אף הוא בכרך השמיני של כתבי עגנון.

154 שבועת אמונים. ירושלים-תל אביב, הוצאת שוקן, תש"ג.
ספור אהבה גדוש סמלים, המתרחש ביפו של עגנון הצעיר.

155 תמונת עגנון בחברת יוסף אהרונוביץ, עורך "הפועל הצעיר", דגניה, תרצ"ו.

156 רבי גרונם יקום פורקן. מאזנים גליון א, כז איר תרצ"א, ע' 5-7. קטע קצר, גרעינו הקדום של הרומן "חמול שלשום".

157 בלק. ספר השנה של ארץ ישראל (בעריכת א' ברש), תרצ"ה, ע' 11-24.
נוסח קדום של פרשת בלק מתוך הרומן "חמול שלשום".

158 חמול שלשום. כל סיפוריו של שמואל יוסף עגנון, כרך תשיעי, ירושלים -

הל-אביב, הוצאת שוקן, תש"ו.
 רומן סטירי וסמלי רחב-יריעה מחקופת
 העליה השניה המקיף את הישוב החדש
 והישן כאחד וחושף את נגעייהם ותעיותם.
 זכה בפרס אוסישקין.

159 תמול שלשום. סיוטה בכתב-יד של פרק

חמשה עשר מתוך ספר שני [=חשעה עשר
 בדפוס]. נוסח שונה מן הנוסח שנדפס.

160 כלב חוצות; פרשה קטנה של תמול
 שלשום, עם עיטורים מאת אביגדור
 אריבא, ירושלים, הוצאת חרשיש,
 1960.

שולחן 10

יצירות חדשות, מכונסות ובלתי-מכונסות

161 שמואל יוסף עגנון בן ששים, תש"ח.
 תמונה וכותרת בדפוס.

162 סמוך ונראה. כל סיפוריו של שמואל
 יוסף עגנון, כרך עשירי, ירושלים -
 הל-אביב, הוצאת שוקן, תשי"א.
 בכרך זה כונסו ספורים חדשים אחדים,
 ספורי "ספר המעשים" בכינוס מחודש
 ומורחב וכן "פרקים של ספר המדינה"
 (ראה המוצגים הבאים).

163 קליפת תפוח הזהב. הארץ, י סבת תש"ש
 (22.12.39).

פרק מתוך פרקי ספר המדינה, שכונסו
 בכרך "סמוך ונראה", פורסם אחת עשרה
 שנה קודם לכן כפילטון תחת שם בדוי
 "ע י ש" [ר"ת עגנון יוסף שמואל].

164 הפנים לפני. סיוטה בכתב-יד של
 ספור מספורי ספר המעשים, שקובצו
 בכרך העשירי הנ"ל.

165 האדונית והרוכל. כתב-היד של הספור
 כנגד הדפוס, מתוך כרך "סמוך ונראה".

166 עד הנה. כל סיפוריו של שמואל יוסף
 עגנון, כרך אחד עשר, ירושלים -
 הל-אביב, הוצאת שוקן, תשי"ב.
 בכרך זה כונסו אחדים מן הספורים
 המפורסמים ביותר של עגנון. כמחציתו
 מחזיקה את הספור הארוך "עד הנה",
 כעין רומן, מחקופת מלחמת העולם
 הראשונה בגרמניה, עת אשר התגורר

המחבר בעריה. כמו כן כונס בכרך
 "שבועת אמונים", שנדפס קודם לכן
 כספר נפרד (וראה המוצגים הבאים).

167 עידו ועינס. לוח הארץ לשנת תשי"א
 (1-1950), ע' 106-141. מן הספורים
 המאוחרים הנודעים של עגנון; כונס
 בכרך "עד הנה" הנ"ל. ספור סחום,
 סעון סמליות וארוטיקה, אפוף מסתורין,
 סיוט ואבדון. ביטוי לצבאי עולמם של
 מלומדי ירושלים.

168 מכתב מאת עגנון אל פרופ' ג' שלום,
 א' לימי ההגבלה [ג' סיון] תש"ט
 (29.5.1949).
 בתקופת כתיבת המכתב דר עגנון,
 שביתו ניזוק במלחמת השחרור, בדירתו
 של פרופ' שלום, שעשה פרק זמן בארצות
 הברית.

בהתגוררו בבית שלום אסף עגנון חומר
 לספרו "ספר סופר וסיפור" וכתב את
 ספרו "עידו ועינס".
 "... ובלילה היו רעשים גדולים
 למעלה מראשי עד שנתייראתי ונפחדתי
 שמא ח"ו שד שרוי למעלה. לאחר ימים
 נתגלה שבחורה רעשנית שרויה שם ואין
 לי להתיירא, אלא צריך אני להתיירא
 מן השינה. משפסקו הגשמים והתחילו
 החדרים מתייבשים קבעתי את משכני
 בחדר האוכל. מלבד שיחות שכנים
 וחלומות רעים שמערבבים שנתי הכל
 טוב ויפה... עתה לענין ספריי.
 מימי לא ראיתי ספריה נאה שכזו.
 כמעט כל מה שאני צריך לשם ס פ ר
 ס ו פ ר ו ס י פ ו ר אני מוצא
 אצלך..."

- העברית בתואר דוקטור, ז אדר, תשי"ח.
- 174 האש והעצים. כל סיפוריו של שמואל יוסף עגנון, כרך שמיני [במהדורת תשי"ג], ירושלים - תל אביב, הוצאת שוקן, תשכ"ב. כרך אחרון של כתבי עגנון עד עתה. כולל ספורים שונים, רובם מעולם היראים ומעיר מולדתו של עגנון. כרך זה זיכה את מחברו בפרס ניומן מטעם אוניברסיטת ניו-יורק, תשכ"ב (ראה תמונות בלוח הסמוך).
- 175 עד עולם. הארץ, תרבות וספרות 16.4.54. ספור יוצא דופן בנושאו, אם כי לא בסגנונו ובמשמעותו, שכונס בכרך "האש והעצים".
- 176 תמונת עגנון נושא דברי ברכה במסיבה לכבוד יובל השמונים של מרטין בובר, 1958.
- 177 שירה; פרקים ראשונים מתוך רומן על האחות שירה ודוקטור הרבסט המתרחש בחקופת המנדט בירושלים בקרב חברת אנשי האוניברסיטה. לוח הארץ לשנת תש"ס (9-1948), ע' 239-209. מן היצירות שלא כונסו עד עתה בספר. פרקים נוספים פורסמו בלוחות הארץ לשנת תשי"ג (ע' 171-193), תשי"ד (ע' 161-212) ותשס"ו (ע' 146-191). כתב-היד של כלל היצירה, שהריבה את קוראיה, עדיין מצוי בידי המחבר בכתובים.
- 178 הדום וכסא; פרשה ראשונה. הארץ ג אייר תשי"ח (23.4.58), ע' 8-9. מן היצירות שלא כונסו עדיין.
- 179 תמונת עגנון ליד עמוד-הכתיבה בבייתו.
- 180 הנשיקה הראשונה. קשת ה (תשכ"ג), ע' 5-8. מן הספורים האחרונים.
- 181 לאחר הסעודה. מולד כא (1963), ע' 291-299. מן הספורים האחרונים.
- 169 המלבוש. תדפיס של הספור, שכונס בכרך הנ"ל, מחוך הארץ, כס אלול תש"י (9.9.50), ירושלים, תש"י. עם הקדשה בהרוזים לדוב סדן. בהקדשה השנונה הזו הוטריסטי לתקופת ה"צנע" לאחר הקמת המדינה: על אפו ועל חמתו של יוסף דוב/ תפרתי לגלדי מלבוש טוב/ נקי משמץ שעטנז כולו חמודות/ מבית ומחוץ מפנים ואחור/ ואף על פי שהוא בלא נקודות/ לא קניתינו בשוק השחור".
- 170 תהלה. דבר, מאסף כמלאת עשרים וחמש שנים לדבר, תל-אביב, תש"י, ע' 115-129. מן הספורים האהובים על קוראי עגנון. כונס בכרך "עד הנה" הנ"ל.
- 171 כל סיפוריו של שמואל יוסף עגנון. כרך ראשון - כרך שביעי, ירושלים - תל-אביב, הוצאת שוקן, תשי"ג. מהדורה שניה, ערוכה מחדש, של כל כתבי עגנון משבעה כרכים: א. הכנסת כלה. - ב. אלו ואלו. - ג. על כפות המנעול. - ד. אורח נסה ללון. - ה. חמול שלושם. - ו. סמון ונראה. - ז. עד הנה. משנת תשי"ג חזרה ונדפסה מהדורה זאת פעמים אחדות. בשנת תשי"ד הוענק לעגנון פרס ישראל על מכלול יצירתו.
- 172 הלב והעינים. אגדה מאגדות "פולין" שנוספה למחזור במהדורת תשי"ג של כתבי עגנון, כרך שני, אלו ואלו, ע' שס-שסא כנגד כתב-היד.
- 173 לכבוד עצמי; דברים שהגדתי בספריית שוקן באור ליום ד' פרשה ואחחנן תשי"ח. תדפיס מתוך הארץ, תרבות וספרות 8.8.58. דברי חשובה של עגנון במסיבה לכבוד יובלו השבעים, עם הקדשה מחורזת לפרופ' דב סדן (ראה גם גליון הארץ בלוח הסמוך). בשנת תשי"ח, שנת העשור למדינת ישראל, הוענק לעגנון פרס ישראל בפעם השניה "על יצירותיו שהן ההיגיון העמוס והאינטימי ביותר של רוח עמנו כפי שנתגבשה ביהדות מזרח אירופה" (מהחלטות השופטים). קודם לכן הכתירתו האוניברסיטה

182 הרב טורי זהב ושני הסבלים שהיו
בביטשאטש. הדפוס מתוך שנתון בר-
אילן ב' (תשכ"ד), ע' 272-275.
בר בבד עם כתיבת הספורים ה"מורדניים"
מרב עגנון לתאר כשנים האחרונות אח
עיר מולדתו. עם הקדשה לפרופ' דב
סדן: "מן השלכת שבגן/ עלים נובלים
שעמדי/ קחם מר סדן/ בסימן ברכה
מידי...".

183 תמונת עגנון בקראו פרקי זכרונות על
הרב קוק בפתחת תערוכה לזכרו בבית
הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, סז
אלול תשכ"ו (1.9.66).

184 פרקים של סיפור. עלי ההגהה של
הספור האחרון שנדפס, מוגהים בכתב
ידו של עגנון. נדפס בחוץ קשת ט
(תשכ"ו), ע' 18-5.

שולחן 11

תלמיד חכם, מכנס ואמן הלווין

חרגום אנגלי מקוצר של הנ"ל.

188 הערה; רצנויה על אוצר לשון המשנה
(קונקורדנציה) מאת ח"י קסובסקי
(ירושלים, תרע"ד-תרפ"ו) בחתימת
שע"ה [שמואל עגנון הלוי].
מוסף לדבר א, גליון לא, א סיון
תרפ"ו, ע' 4.

189 טיוטה של קטע מתוך "גוג ומגוג"
בכתב ידו של מרסין בובר, עם תיקונים
של עגנון בעפרון.

190 אחס ראיתם; פשטים ודרשים מסודרים
על ידי שמואל יוסף עגנון. ספר
ראשון: פרשת מתן תורה, ירושלים -
חל-אביב, הוצאת שוקן, תשי"ח-ט.
אף בספר זה ניכרת מלאכת היצירה
והעיבוד של המכנס.

191 תמונת עגנון בחדר עבודתו, מעיין
בכתב-יד חימני.

192 כתב יד פירוש "פרישת אהרן" על זהר
חדש עם ציון בעלים מאת עגנון: "לה"
הארץ ומלואה, ש"י עגנון, ירושלים
ח"ו".

מתנת עגנון לבית הספרים הלאומי
והאוניברסיטאי, תרפ"ח.
חיבתו של עגנון לספר העברי וזיקתו
העמוקה למקורות היציר: העברית באו

185 ספר סופר וטיפור; סיפורים על
סופרים ועל ספרים חוברו על ידי
שמואל יוסף עגנון, ירושלים, כי
בנו בחרת [תרצ"ח].
"מנחת ברכה למעלת ידידי החכם
והנבון ה"ר שלמה שוקן למלאות לו
לחיים ארוכים ששים שנה". נדפס
ב-120 עותקים.
כינוס מעובד של ספורים מן ההלמוד,
המדרשים, הספרות הרבנית, ספרי
חסידים ומפי השמועה.

186 ימים נוראים; ספר מנהגות ומדרשות
ואגדות לימי הרחמים והסליחות לראש
השנה וליום הכיפורים ולימים
שבינתיים, הסדיר שמואל יוסף עגנון,
הוצאת שוקן, [ברלין], תרצ"ח.
עגנון לא רק ליקט, כינס וערך
בספריו את המקורות, אלא אף עיבדם:
"למען אחי ורעי... אספתי קצת
דברים מן התורה... מחלמוד בבלי
וירושלמי, מדרשי הלכות ומדרשי
אגדות ומן הזהר, ומשאר ספרי
רבוחינו... את שנכתב ארמית
הרגמה י לעברית ואח שבא
באריכות קיצרתי... ראיתי צורך
לפעמים לשנות קצת לשון
חכמים האחרונים...".

DAYS OF AWE, New York, Schocken 187
Books, 1948.

לידי ביטוי אף באספנות נלהבת של ספרים וכתבי-יד, שהחלה בגרמניה. ספריתו העטירה של עגנון, שהכילה אלפי ספרים, מהם יקרים ונדירים, נשרפה בדליקה בהומבורג. עם שובו לארץ הקים עגנון את ספרייתו מחדש. במאורעות תרפ"ט נשרד ביתו וספרייתו נפגעה שנית.

193 עניני ספרים. חדפים מתוך: עלי עי"ן, מנחת דברים לשלמה זלמן שוקן, ירושלים תש"ח-תשי"ב, ע' 371-383. עם הקדשה בחרוזים לדב סדן: "... גם כי ישלף חרב/ לא יתרוקן הנדן/ מתנה קטנה/ עם ברכה מרובה".

194 ספריהם של צדיקים; מאה סיפורים ואחד על ספריהם של תלמידי הבע"ש ז"ל, ירושלים - תל-אביב, הוצאת שוקן תשכ"א. לוקח מתוך החיבור "ספר סופר וספור".

195 מכתב אל מ' בניהו, ירושלים, ב' חנוכה תשכ"ב. הערות ותיקונים למחקרים שונים בספר הזכרון לישיבתו זונה, המגלים את בקיאותו הרבה של עגנון במקורות החלמודיים: "יעיין כ" במסכת סנהדרין דף צח עמוד ב שם בסופו וימצא פירושם של כל השמות והתוארים... שם רמז מתקן המביא לבית הדפוס את הכתיב של תושבחות לתשבחות ובאמת תושבחות... אדב"ע שבמאמרו של מר בעמוד שא נדמה לי שר"ת הוא של אין דורשין בעריות".

196 ספריהם של אנשי בוטשאטש ע"ה. חדפים מתוך ספר בוטשאטש, תל-אביב, תשט"ז. ביבליוגרפיה מאת עגנון.

197 שני תלמידי חכמים שהיו בעירנו; מקורות ופירוש מאת אפרים א. אורבך. בתוך: לעגנון שי; דברים על הסופר וספריו, ירושלים, תשי"ט, ע' 9-25. על המקורות החלמודיים וההלכתיים של הסופר.

198 מקורותיו של 'מעשה רבי גדיאל התינוק' בספרות הקבלה מאת גרשם שלום. בתוך: לעגנון שי, ירושלים, תשי"ט, ע' 289-305.

199 מעם שלחני. עניני לשון בעריכת ח' ילון, תש"ג, ע' 38-39. רשימה המעידה על בקיאותו המופלגה של עגנון, אמן הסגנון, בענייני לשון ובמקורות לרביהם ועל דרך כתיבתו הקפדנית.

200 לשון סופר וספר; ללשוניותו של ש"י עגנון וסביביהם מאת דב סדן. לשוננו לעם ט (תשי"ח), ע' 241-269. לחקירתו של פרופ' סדן הוקדש כל הקונטרס.

201 חידושי לשון אצל עגנון. רשימה מאת י"א זיידמן, הארץ, תרבות וספרות, 1.8.58, ע' 8.

202 הפסוק הפעלי ב"תמול שלשום"; פרק בחקר התחביר של ש"י עגנון. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה מאת יעקב מנצור, ירושלים, תשכ"ד. דיסרטציה במכונת כתיבה.

שולחן 12

שמונה גלגולי נוסחאות של ספור אחד ("מחולת המות")

בספור זה מחקופת בוצ'ץ' הובא לראשונה גרעינו של הספור.

203 הפנס. העת (בעריכת גרשם בדר), לבוב, תרס"ז, גליון יז, ע' 5-6.

- 204 טוֹיטען-טאָנץ. יודישער פאלקספאלענדער (בעריכת גרשם בדר) יז, למברג, תרע"ב.
גרעינו של הספור ביצירה המקיפה בידיש, שנתפרסמה לאחר עלייתו של עגנון לארץ ישראל, אך נכתבה קודם לכן וניתנה לעורך בעשות המחבר דרכו לארץ (תרס"ז).
- 205 TOTENTANZ ODER DIE HOLDSSELIGEN UND LIEBLICHEN. In: Treue, Berlin, 1916, p. 67-73
הנוסח הראשון של הספור "מחולת המות או הנאהבים והנעימים" בשלמותו פורסם לראשונה בתרגום גרמני מחוץ כתב היד בקובץ ההסתדרות הציונית בעריכת ליאו הרמן. בגלל מלחמת העולם שותקו בחי הדפוס העבריים בגרמניה ואחדות מאגדות "פולין" פורסמו לראשונה בתרגום גרמני (ראה גם שולחן 5 מס' 67).
- 206 מחולת המות או הנאהבים והנעימים. מחוץ מחזור "פולין", התקופה ה (תר"ף), ע' 24-27.
הנוסח העברי הראשון של הספור בשלמותו.
- 207 מחולת המות או הנאהבים והנעימים. הפועל הצעיר יח, מס' 37, ד תמוז תרפ"ה (24.6.25), ע' 12.
הערה בשולי הספור: "מחוך ספר האגדות "פולין" שיצא בקרוב בהוצאת "הדים".
- בנוסח זה, שינויי גרסה לא מעטים לעומת הנוסח הקודם.
- 208 מחולת המות או הנאהבים והנעימים. בחוץ: פולין, תל-אביב, הוצאת הדים, תרפ"ה, ע' יד-יט.
גם בין הנוסח שנתפרסם ב"הפועל הצעיר" כפרסום מוקדם מחוץ הספר ובין הנוסח שבספר, שיצא לאור מיד לאחר מכן, מצויים שינויי גרסה קלים.
- 209 מחולת המות או הנאהבים והנעימים. בחוץ: פולין כנ"ל, עותק פרטי של המחבר עם תיקונים בכתב יד לצורך הדפסת הסיפור בכל סיפוריו המכונים (השווה המס' הבא).
- 210 מחולת המות או הנאהבים והנעימים. בחוץ: כל ספוריו של שמואל יוסף עגנון, כרך שלישי, מאז ומעתה, ברלין, הוצאת שוקן, תרצ"א, ע' קסט-קעד.
נוסח מחוץ ככינוס אגדות "פולין" בכתבים המקובצים.
- 211 מחולת המות או הנאהבים והנעימים. בחוץ: כל ספוריו של שמואל יוסף עגנון, כרך שני, אלו ואלו, ירושלים-תל-אביב, הוצאת שוקן, תשי"ג, ע' שנו-שנט.
במהדורה השניה של כל כתביו חזר עגנון וערך את ספורו. ניכרים שינויי גרסה קלים.

שולחנות 14-13

מחקר וביקורת על עגנון

שולחן 13

- 212 תמונת ש"י עגנון, תרצ"ה.
- 213 פ. לחובר: "והיה העקוב למישור".
הצפירה לה, מס' 175, ג אלול תרע"ב (16.8.1912), ע' 3.
ברשימתו של י. ח. ברנר על קובץ
- "העומר" נכללה הביקורת הראשונה על עגנון (על הספור "עגונות", ראה שולחן 3, מס' 33). מאז ואילך נכתבו מאות מאמרים ומחקרים ואף ספרים שלמים על עגנון ויצירותיו.
מוצגת אחת הביקורות הראשונות

בקהל-קבל ישראל קדושים, באשר הם נורמים חורבן ושומרון
 ומכלים ממנו של ישראל. ובהשלח אל ראש המדינה כרגא
 דמלכא ופסילובקאס לגבירה המלכה שלחה את אגרת הבקשה
 והמתנה להחזיר והבשעה. ראש המדינה השיב להם ברכת ברכת
 מול טוב, ובגרי משי לא התיר שלא לפרוץ נדרי. אנשי הגביר
 הורידו ראשם וכל הגשים שארותיה וקרובותיה של הכלה אמרה
שיראוי לענוק חמם לפני האלוסיס והקצינים מנהיגי הארצות כי
 מעט ממנה ראש המדינה בגרי משי ותפארת ביום כלולותיה. הגביר
 הקרי שחקק אלא מהנעת ידו היה ניכר שאין לבו שלם עם המנהג
 המנהג וראי את בתו הרכה זאת צניעות יסיר ויאמר בתי כלה
 נאה והסודה גם בבגדים הפשוטים. אם משום בגדים אין דוחק
 התונה ואם משום נצחון - לאלקים נצחונים. ולמלוי הלבנה עשה
 את החופה בשמחה ובשירים בתוף ובכנור. ואת הבגדים היקרים
 בגדי המשי חלל על מעות ונתן את המעות להכנסת כלות עניות.
 והתנהגה נעשתה ברוב פאר והדר בשמחה ובשירים בתוף ובכנור
 כי זה המובה עליו. וישם נדבך ויבנה ביתו ויגור בו
 בקיצור. הוליכו חתן וכלה לחופה. השובי העיר פרשו מדרך על
 ראש הכלה והשושבינים הלבשו את החתן כנדר לבן
 ונתנו אפר בראשו במקום הגזת תפילין. העץ תעדה דמעותיה על
 ירושלים השרופה באש והלב מתעורר בתשובה לזכר יום המיתה.
 הקיצור. החתן עומד תחת החופה והשושבינות מוליכות את הכלה.
 השושבינים הולכים לקראתה מתקריבים אליה והזוירים
 לאתריהם והשושבינות מסובבות עם הכלה את החתן שלש פעמים.
 החתן ימינו על אוננו ואגודלו בקנה ודוא מענן והוא כחתן
 יוצא מחופתו וכל בעלי השר יוצאים בשיר. מקץ וגשים באים
 מכל רחוב ואנה לראות במסופי חתן וכלה.

טו

שהוא ספק ספרות חדשה, ספק ספרות
בכלל. ספרות - "אם לא למעלה
מזה...".

M. BUBER: ÜBER AGNON. In: Treue, 216
Berlin, Jüdischer Verlag, 1916,
p. 59

רשימה קצרה זו של מרסין בובר על
עגנון, שנדפסה בקובץ מטעם ההסתדרות
הציונית בעריכת ליאו הרמאן, עשתה
רושם רב על הנוער (ראה זכרונות
פרופ' שלום, שולחן 6, מס' 102).
... עגנון הוא אחד המעטים אשר
הוקדשו לתפיסת מהותם של החיים
היהודיים...".

217 מ' בובר: המספר בשעה זו. סיוטה
בכתב-יד של רשימה שנדפסה בתוך
"יובל שי", ספר יובל לשי"י עגנון,
רמת-גן, חשי"ח, ע' 11-12.
בובר מזכיר את רשימתו הראשונה
(מס' 216 לעיל) על "סופר עברי צעיר
שמו עגנון".

F. M. KAUFMANN: VIER ESSAIS ÜBER 218
OSTJÜDISCHE DICHTUNG UND KULTUR,
Berlin, 1919
פרק שלם בתוך ארבעה פרקי הספר יוחד
לעגנון בספר בגרמנית כבר בשנת 1919.

219 א. מ. ליפשיץ: ש"י עגנון. ברלין,
תרפ"ו. הספר הראשון שיוחד בשלמותו
לעגנון וליצירותיו.
נדפס תחלה בתוך השלח מה (תרפ"ו).

220 פרופ' פרידריך ביק: פייטן עברי.
הארץ, כז ניסן תרפ"ז.
מאמר מתורגם משווידית לעברית על
"והיה העקוב למישור" מאת מבקר
וסופר שווידי ידוע, חבר האקדמיה
השווידית המחלקת את פרסי נובל,
בעקבות תרגום הספור לשווידית
(נדפס בשנת 1925).

JEREMIASZ FRENKEL: SZEMUEL JOSEF 221
AGNON. Miesięcznik Żydowski 2
(1932), p. 519-535
סקירה ונסיון כרסטיסטיקה בפולנית.

הראשונה, רשימתו של המבקר הנודע
לחובר בעתון היומי שיצא בורשה
בעריכת נ' סוקולוב. הביקורת
בראשיתה גמרה את ההלל על הספר
הראשון של עגנון, אך לא הבחינה
בקרעית הכפולה ובצד האינסלקטואלי
המחופה של ספור זה מעולם היראים,
שהובן כ"יצירה עממית שלמה". לחובר
חותם: "הספר הקטן הזה הוא בלי
ספק אחת היצירות
היותר יפות, שנוצרו
בספרותנו בשנים האחרונות".

214 והיה העקוב למישור. המצפה ס, גליון
מא, יד חשון תרע"ג (25.10.1912),
ע' 5.

רצוניה קצרה בלתי-חחומה שנדפסה
בשבועון, שיצא לאור בקראקא. על
דפי כתב-עת זה נדפסו יצירות ראשונות
של עגנון מתקופת בוצ'ץ' (ראה שולחן
2).

אם כי סבור בעל הרשימה, שהספר
"ראוי להיות נחשב עם
מיסבי הספרות העברית
שברוסיה ושבא"י" הריהו
מגנה אותו על סופו, ש"אינו ראוי
לאיש ירא וחרד כמנשה חיים הכהן ולא
למספר בלשון ובסגנון כזה". בכך חשף
את הפרובלמיות והמתיחות הפנימית
של ספורי עגנון גם מעולם היראים
עשרים שנה לפני שהביקורת עמדה על
כך.

215 שלום שטרייס: מלים אחדות על ש"י
עגנון. רביבים ג-ד (תרע"ג),
ע' 38-43.

ביקורת נלהבת על "עגנונות" ו"והיה
העקוב למישור" בתוך קובץ שיצא
ביפו בעריכת ברנר.
המבקר מסתייג מן הספורים "לילות",
"תשרי" ו"בארה של מרים", שהסגנון
העגנוני אינו הולמם. על הופעת
"עגנונות" מספר ש"זרם חשמל עבר
בתוך הקריה שלנו" לקריאתו. על
הופעת "והיה העקוב למישור" בהמשכים
מעל דפי "הפועל הצעיר": "אל ידע
ללב מה המה לקראת כל המשך והמשך".
ובחתימה הרשימה: "הופעת ספר כזה
חידה היא בקריה ספר שלנו ותהי
להידה. עוד רבות בשנים יעמדו
אצלנו מתמיהים ומרעידים למראה זה,

נאחז במצודת היאוש ההומי... מכשר
תשועת ההשגחה חוזה את הערירות
מבשרו".

באותה חוברת פרסם פרנקל גם תרגום
פולני של "עגונות".

B. KURZWEIL: DIE JÜDISCHE 226
NACHKRIEGSGENERATION IN AGNONS
"OREACH NATA LALUN". Jerusalem
1941.

חוברת במכונת כתיבה. חיבורו הראשון
של ברוך קורצווייל על עגנון,
בגרמנית.

227 ברוך קורצווייל: "פת שלמה" לש"י
עגנון. גזית ד (תש"א-ב), חוברת
ז-יב, ע' 145-147.
מאמרו העברי הראשון של קורצווייל,
"הפירוש האופני מחולל המפנה...
גילוי... מרעיש ומעמיק בהבחנתו"
(מ' טוכנר, מולד יא (1953), ע' 273).
מאז פרסם קורצווייל על יצירות עגנון
עשרות מאמרים ומחקרים שהשפעתם על
הביקורת והמחקר היתה מרובה.

228 ברוך קורצווייל: מסות על סיפורי
ש"י עגנון. ירושלים - תל אביב,
הוצאת שוקן, תשכ"ג.
אסופת מסותיו של פרופ' קורצווייל
על עגנון. חלק מן המאמרים והמחקרים
כונסו קודם לכן בספרו "מסכת הרומן"
תשי"ג.
לזכות פרופ' קורצווייל יש לזקוף את
פרסומו הרחב של עגנון בארץ, בעיקר
בקרב הדור הצעיר, ואף מחוץ-לארץ.

229 משולם טוכנר: על חקר יצירתו של ש"י
עגנון. מולד יא (1953), ע' 268-284.
ביקורת הביקורת על עגנון מאז ראשיתה
מאת אחד מן המבקרים המקוריים של
עגנון. המחבר, שהקדיש שנים רבות לחקר
עגנון, נפטר ללא עת בשנה האחרונה.

222 דב שטוק [סדן]: לחקר עגנון. דבר,
מוסף לשבתות ולמועדים ז (תרצ"ב),
גליון כא, ע' 5-8.
בגליון, שהוקדש כולו לעגנון לרגל
הוצאת ארבעת הכרכים הראשונים של כל
ספוריו, פורסם מאמרו של סדן,
ש"הבקיע... [לראשונה] את חומת הקסם
בהספד ברבדי העומק של היצירות מן
החיים הישנים זיקה בלתי מפוקפקת
להוויתנו הנוכחית, המעורערת
ולמוטיבים היסודיים של הספרות
העברית החדשה" (מ' טוכנר, על חקר
יצירתו של ש"י עגנון, מולד יא
(1953), ע' 270). שנתיים לאחר מכן
כבר עמד סדן אף על טיבם של הספורים
מספר המעשים, עם פרסום הראשונים
מביניהם.

223 דב סדן: על ש"י עגנון; מסה עיון
וחקר, [תל-אביב], תשי"ט (1959).
אסופת מאמריו וחקירותיו הרבים של
פרופ' סדן על יצירות עגנון.

224 השנים הטובות, סיפור מאת ש"י עגנון;
מורד ומעלה, דברים בצידי הסיפור
מאת דב סדן. תדפיס מתוך: עתידות,
סתיו וחורף תשי"ט.

225 ג. קרויאנקר: הבעיה המרכזית
ביצירות עגנון. מאזנים ז (תרצ"ח),
ע' 611-619.

אחד המבקרים הראשונים שעמדו על
טיבם של הספורים מן העולם המודרני,
בעיקר בעקבות ספורי "ספר המעשים".
... המשורר שחזר וצייר בדמויות
רבות את בטחון העם רואה את עצמו

שולחן 14

מחקר וביקורת על עגנון (המשך)

WESTJUDEN. Jüdische Rundschau 42,
Nr.62, 5.8.1938, p.3-4.

G. KROJANKER: WINKEL UND WELT; 230
E. SIMON: AGNON UND DIE

- 241 לעגנון שי; דברים על הסופר וספריו,
יוצא לאור ע"י הועד הצבורי ליובל
השבעים של ש"י עגנון. ירושלים,
תשי"ט.
ספר יובל שני. בינחים יצאה לאור
מהדורה שניה של ספר זה, בפורמט
גדול יותר.
- 242 G. SCHOLEM: ÜBER EINEN ROMAN VON
S. J. AGNON. Neue Rundschau 76
(1965), p. 327-332
על "אורה נטה ללון", לאחר צאת תרגומו
הגרמני בשנת 1964.
- 243 A. GOLEK: LE MESSAGE DE JOSEPH
AGNON. Nouvelles Littéraires,
27.10.1966, p. 1, 10
בראש הגליון של אחד מן הבטאונים
הספרותיים החשובים בעולם כותרת רבתה:
"הכל אודות פרס נובל הכפול".
- 244 Nobelpreis für Literatur 1966 an
Agnon und Nelly Sachs. Neue
Züricher Zeitung, 22.10.1966,
p. 22.
העיון, על החוספת הספרותית שבו,
נחשב לאחד העיונים החשובים בעולם.
- 245 E. WILSON: THE INVISIBLE WORLD
OF S. Y. AGNON. Commentary 42, no.
6, December 1966, p. 31-32
מאמר מאת זקן המבקרים האמריקאים.
באותו גליון הובאו גם שלושה ספורים
של עגנון בתרגום אנגלי.
- 246 גדליה אלקושי: ש"י עגנון -
ביבליוגרפיה. יד לקורא א (תש"ו-תש"ז)
ע' 13-22.
ביבליוגרפיה חלקית של כתבי עגנון
ועל עגנון לשנים תרס"ט-תש"ה. כוללת
רק יצירות שלא כונסו לתוך חשעה
הכרכים של כל סיפוריו.
- 247 מדלין פרי: חיבורים חדשים על עגנון;
חומר להשלמת הביבליוגרפיה של אלקוש
במכונת כתיבה. עבודה במסגרת בית
הספר לספרנות ליד האוניברסיטה
העברית, 1959.
- ליובל החמשים של עגנון.
- 231 C. WORMANN: "GESTERN UND EINST"
VON AGNON; EIN HEBRÄISCHER ROMAN
DER WELTLITERATURE. MB 25,
סמ. 20, 20.6.1947, p. 7-8
- 232 לאה גוללברג: "פנים אדוות" לש"י
עגנון. בתוך ספרה: אמנות הסיפור,
תל-אביב, 1963, ע' 204-221.
ניתוח סיפורו של עגנון - חמש
הרצאות באוניברסיטה העברית
בירושלים, 1956.
- 233 ש. הלקין: ש. י. עגנון. בתוך ספרו:
עראי וקבע, ניו-יורק, תש"ב, ע'
139-146.
- 234 יוסף שח-לבן: שמואל יוסף עגנון.
תל-אביב, תש"ז.
- 235 ש"י פנואלי: יצירתו של ש"י עגנון;
מסת מחקר. תל-אביב, 1960.
- 236 אפרים צורף: ש"י עגנון; האיש
ויצירתו. תל-אביב, תשי"ח (1957).
- 237 יעקב בהט: ש"י עגנון, חיים הזז;
עיוני מקרא. חיפה, תשכ"ב.
- 238 דויד ציממן: על שלושה מספורי
עגנון. ירושלים, תשכ"ב.
- 239 גבריאל מוקד: שבחי עריאל עמזה
תל-אביב, 1957.
מחקר מקורי מאת אחד מהמבקרים
הצעירים בישראל שיוחד לספור אחד,
קצר למדי - "עד עולם".
- 240 יובל שי; מאמרים לכבוד שמואל יוסף
עגנון בהגיעו לשיבה ביום ט באב
תשי"ח, ערוך בידי ברוך קורצווייל.
רמת-גן, תשי"ח.
ספר יובל שהוציאה אוניברסיטה
בר אילן.

- DER VERSTOSSENE. Frankfurt a. M., 254
Insel-Verlag, 1964.
מהדורה שלישית של "הנדה" בגרמנית
בחרגום החדש של ג. גלצר ומ' שפיצר,
כמו המהדורה השניה, ברלין, הוצאת
שוקן, 1938.
- AUFSTIEG UND ABSTIEG. Der Jude 8 255
(1924), p. 38-57.
"מעלות ומורדות" בחרגום גרמני מעשה
ידי גרשם שלום.
- IN DER GEMEINSCHAFT DER FROMMEN. 256
Berlin, Schocken Verlag, 1933.
קובץ ספורים מחורגמים לגרמנית מידי
ג' שלום ונ' גלצר. כולל גם חרגום
מחדש של "מעלות ומורדות" מאת ג'
שלום בהתאם לעיבוד החדש של המקור.
- DAS SCHAFF MEINES GROSSVATERS. 257
.Berlin, Marx, 1925
"ש"ס של בית זקני" במהדורה
ביבליופילית.
- DIE ERZÄHLUNG VOM KOPFTUCH. 258
.Berlin, Schocken Verlag, 1934
מהדורה ביבליופילית מצומצמת של
"ספר המספחת" בחרגום גרמני. הנוסח
העברי יצא לאור באותה שנה (ראה
שולחן 8, מס' 128).
- NUR WIE EIN GAST ZUR NACHT. 259
Frankfurt a. M., Fischer Verlag,
1964.
חרגום גרמני של היצירה המרכזית
"אורה נטה ללון" מעשה ידי קרל
שטיינשניידר. נחשב כאחד התרגומים
המעולים של כתבי עגנון.
- DER TREUSCHWUR. Frankfurt a. M., 260
.Fischer Verlag, 1965
חרגום גרמני של "שבועת אמונים"
מעשה ידי טוביה ריבנר.
- SEELLENVERBANNUNG. Die Welt 14 248
(1910), p. 189 ff.
חרגום ראשון של יצירה מאת עגנון.
"עגנונות", הספור הראשון שפורסם
בארץ-ישראל, בחרגום גרמני מידי
ארנסט מילר.
מלבד התרגומים המוצגים כאן חורגמו
יצירות עגנון לרומנית, פינית,
נורווגית, ספרדית, הולנדית, רוסית,
ערבית, יגוסלבית, טורקית, הודית.
- DIE ERZÄHLUNG VOM TORASCHREIBER. 249
Der Jude 2(1917), p. 253-264.
"אגדה הסופר" בחרגום גרמני מאת
מקס שטראוס.
חורגם מהון כתב-יד.
- DIE ERZÄHLUNG VOM TORASCHREIBER. 250
Berlin, Verlag Marx, 1923.
מהדורה ביבליופילית של הסיפור הנ"ל.
- UND DAS KRUMME WIRD GERADE. 251
Berlin, Jüdischer Verlag, 1918.
חרגום גרמני של "והיה העקוב למישר"
מאת מקס שטראוס. ספר ראשון של עגנון
בחרגום.
נוסף: מהדורה שלישית של החרגום
באותה הוצאה, עם פיתוחי נחושת מאת
בודקה, ברלין, 1925. מהדורה שניה
יצאה לאור ב-1920.
- UND DAS KRUMME WIRD GERADE. 252
Berlin, Schocken Verlag, 1934.
מהדורה נוספת של הספר הנ"ל בהוצאת
שוקן.
- DER VERSTOSSENE. Der Jude 5 253
(1920/21), p. 404-413, 500-511,
583-594, 658-669, 704-721.
החרגום הגרמני של "הנדה", אף הוא
מאת מקס שטראוס, נחפרסם החילה מעל
דפי הירחון בהמשכים. בשנת 1923 יצא
לאור כספר לעצמו (ראה שולחן 5
מס' 83).

- .Jerusalem, 1964, p. 221-222
"מאויב לאוהב" בצרפתית.
- MA IL TORTO DIVENTERÀ DIRITTO. 270
.Fierenze, 1935
חרגום איטלקי של "והיה העקוב למישור"
מאח דנסה לאטס.
- RACCONTI DI GERUSALEMME. Verona, 271
.Mondadori, 1964
קובץ ספורים שחרגום לאיטלקית על-ידי
אוטולנגי. כולל את הספורים: כלב
חוצות, פת שלמה, מאויב לאוהב, תהילה,
עד עולם, עידו ועינים, שבועת אמונים,
קליפת תפוח זהב, מדירה לדירה.
- TENGEREK SZIVÉBEN. Budapest, 272
.ca. 1940
חרגום בהונגרית של "בלבב ימים"
וספורים קצרים אחרים מאח גרשון בן
יוסף.
- AGUNOT. Miesięcznik żydowski 273
.2(1932), p. 536-545
"עגונות" בחרגום פולני מאח י' פרנקל.
- VAD KROKOT ÄR SKALL RAKT VARDA. 274
Stockholm, Norstedt & Söners
.Verlag, 1925
חרגום שוודי של "והיה העקוב למישור"
ועוד ספורים קצרים מאח מ' ארנפרייז
ואולגה רפאל-לינדן.
- I HAVETS MITT. Stockholm, 1964 275
"בלבב ימים", "תהילה", "פת שלמה"
"עידו ועינים" "עד עולם" בחרגום
שוודי מאח קורס וילהלם.
- EVIG FRED. København, 276
.Hasselbalchs Forlag, 1966
קובץ ספורים בחרגום דני מאח אנה שיר
ואורי יערי.
- ביבליוגרפיה של חרגומי עגנון 277
ללשונות סקנדינאויות. ביולסין של
השגרירות הישראלית בשטוקהולם, מס'
10.12.1966, 24
- IM HERZEN DER MEERE. Zürich, 261
.Manesse Verlag, 1966
חרגום גרמני של "בלבב ימים" וספורים
אחרים מידי קרל שטיינשניידר. כמו
כן נכלל בספר החרגום הישן של "והיה
העקוב למישור" מאח שטראוס.
- DIE HERRIN UND DER HAUSIERER. 262
.Die Welt, 10.12.1966, p. 8
"האדונית והרוכל" בגדול עחוני
גרמניה. חורגום לרגל הענקת פרס נובל
לעגנון בידי קרל שטיינשניידר,
ופורסם ביום חלוקת הפרס.
- THE BRIDAL CANOPY. New York, 1937 263
"הכנסת כלה" בחרגום אנגלי מאח לאטק.
- METAMORPHOSIS. In: A whole loaf, 264
New York, Vanguard Press, 1957,
.p. 139-162
"פנים אחרות" באנגלית, בחוך קובץ
ספורים ישראליים הנקרא בשם ספור
אחר של עגנון הנכלל בחוכו "פת
שלמה".
- 'IDDO AND 'EYNAM. Ariel 11(1965) 265
.p. 27-68
חרגום אנגלי של "עידו ועינים" מאח
קורס לויאנט.
- TWO TALES. New York, Schocken 266
.books, 1966
חרגום אנגלי של "עידו ואינים"
ו"שבועת אמונים" מאח ולטר לוור.
- ביבליוגרפיה של חרגומי עגנון 267
לאנגלית.
טיוטה במכונת כתיבה. נערכה בידי
י' גואלמן, בית הספרים.
- CONTES DE JERUSALEM. Paris, 268
.Albin Michel, 1959
חרגום צרפתי של ספורים אחדים מאח
ר' וג' קזאריל. כולל את הספורים
"עידו ועינים", "פת שלמה", "כלב
חוצות" ועוד.
- LE VENT ET MOI. In: Pages Juives, 269

281 תרגום יפני של "מסובין" מחוך
"הכנסת כלה" מאת Tsutomu Okajima
Tsutomu Okajima, (Yajino Fumio=), 10, מס' 7,
ע' 7-3.

282 TILSIM VE SÖZLÜ. Istanbul, 1966
"עידו ועינים" ו"שבועת אמונים"
בתרגום טורקי מאת מ. ארגין. יצא
לאור לאחר הענקת פרס נובל לעגנון
(כחובת על הכריכה).

283 ИЗ НЕДРУГА В ДРУГА. Искатели
земчуга, Москва, 1966, p. 27-29

תרגום רוסי של "מאויב לאוהב" בקובץ
תרגומים מן הסיפורת הישראלית.

TROSKAPSEDEN. Oslo, Aschehoug, 278
1966.

תרגום נורווגי של "שבועת אמונים"
מאת ל. הולמבו.

279 USKOLLISUUDEN VALA. Helsinki,
1966.

תרגום פיני של "שבועת אמונים" מאת
י. ארו. יצא לאור לאחר מתן פרס
נובל (כחובת על העטיפה).

280 א פשוטע מעשה. ניו-יארק, 1958.
"ספור פשוט" בתרגום ליידיש מאת א.
רובינשטיין. לתרגום נוספה הקדמה
ביידיש מאת עגנון ומחקר מאת פרופ'
דב סדן על יצירות עגנון ביידיש,
והוא מלווה בריסומים מאת יוסל
ברגנר.

שולחן 16

פ ר ס נ ו ב ל

(מוצג בשלושת הימים הראשונים של פתיחת התערוכה בלבד)

284 תעודת פרס נובל לספרות 1966
שהוענקה לש"י עגנון.

ל ו ח ה

לוחות 1-2: עגנון יום יום (תמונות)

לוחות 3-4: גליונות יובל, נאומים

לוח 3: מוסף ספרותי מוגדל של "הארץ", טו אב תרצ"ח (12.8.1938),
שהוקדש כולו ליובל החמישים של עגנון.

לוח 4: א) מוסף ספרותי של "הארץ" לכבוד יובל הששים של עגנון, ח אב
תש"ח (13.8.1948).

ב) מוסף ספרותי של "הארץ" לכבוד יובל השבעים של עגנון,
1.8.1958.

ג) נאומים: עם קבלת פרס אוסישקין, 1946; עם קבלת פרס ישראל,
תשי"ד (1954); עם קבלת חואר דוקטור-כבוד של האוניברסיטה
העברית, תשי"ח (1958).

ל ו ח 5 : עגנון בטקסים (תמונות)

- (א) טקס מתן תואר דוקטור-כבוד של האוניברסיטה העברית, תשי"ח (1958)
 (ב) טקס הענקת אזרחות כבוד של העיר ירושלים ומגילת-הכבוד, תשכ"ב (1962)
 (ג) טקס חלוקת פרס ניוטון לספרות מטעם אוניברסיטת ניו-יורק על ספרו "האש והעצים" ואות ההוקרה, תשכ"ג (1963)
 (ד) כנס אנשי רוח ואנשי מדע, 1965
 (ה) בפתיחת טקס תערוכה הרב קוק באולם התערוכות בבית הספרים, תשכ"ו (1966)

לוחות 6-15: פרס נובל

לוחות 6-7: חמונות מטקסי הענקת פרס נובל בסטוקהולם ומן המסע באירופה לאחר מתן הפרס (לונדון, פריס, שטרסבורג)

לוח 8: מבחר מכתבי ברכה ומברקים בעקבות מתן פרס נובל

לוחות 9-15: קטעי עתונות על מתן פרס נובל לעגנון

לוח 9: צרפת, ספרד, פורטוגל, איטליה, יוון, מלטה

לוח 10: ארצות-הברית, קנדה, אנגליה, אוסטרליה

לוח 11: שוודיה

לוח 12: ישראל

לוח 13: נורווגיה, פינלנד, שוויצריה, גרמניה, אוסטריה, הולנד, יוגוסלביה, צ'כיה, פולין

לוח 14: יפן, קוריאה הדרומית, פיליפינים, תאילנד, הודו, ציילון, טורקיה, בורונדי, קניה, קמרון, סנזניה, סובו

לוח 15: מקסיקו, פנמה, קוסטה-ריקה, סאן-סלוואדור, קולומביה, וונצואלה, בוליביה, אקוואדור, ברזיל, אורוגוואי, ארגנטינה, צ'ילה, פרו

- Stand 14 : Japan, South Korea, the Philippines, Thailand,
India, Ceylon, Turkey, Burundi, Kenya, Cameroun,
Tanzania, Togo
- Stand 15 : Mexico, Panama, Costa Rica, San Salvador, Columbia,
Venezuela, Bolivia, Ecuador, Brazil, Uruguay,
Argentina, Chile, Peru.

- Stand 4: a) Literary supplement of Ha-arets, published in honour of the 60th birthday of Agnon, (13.8.1948).
 b) Literary supplement of Ha-arets, published in honour of the 70th birthday of Agnon, (1.8.1958).
 c) Speeches: On receipt of the Ussishkin Prize, 1946; on receipt of the Israel Prize, 1954; on being made an Honorary Doctor of the Hebrew University, 1958.

Stand 5: AGNON ON CEREMONIAL OCCASIONS (Photographs)

- a) On being awarded the title of Honorary Doctor of the Hebrew University, 1958.
 b) On being made an honorary citizen of the city of Jerusalem, and the Scroll of Honour, 1962.
 c) On the award of the Neuman Prize for Literature of the University of New York for his book Ha'esh weha'etsim, and the award certificate (facsimile), 1963.
 d) Conference of Humanities and Sciences, 1965.
 e) At the opening of the Rav Kook Exhibition in the exhibition foyer of the Jewish National and University Library.

Stands 6-15: N O B E L P R I Z E

Stands 6-7: Photographs of the Nobel Prize ceremonies in Stockholm and of Agnon's visit to Europe after the award (London, Paris, Strasbourg).

Stand 8 : Selection of congratulatory letters and telegrams on the award of the Nobel Prize.

Stands 9-15: NEWSPAPER COMMENT ON THE AWARD OF THE NOBEL PRIZE TO AGNON

Stand 9 : France, Spain, Portugal, Italy, Greece, Malta

Stand 10 : United States, Canada, England, Australia

Stand 11 : Sweden

Stand 12 : Israel

Stand 13 : Norway, Finland, Switzerland, Germany, Austria, the Netherlands, Yugoslavia, Czechoslovakia, Poland

- 277 Bibliography of translations of Agnon in Scandinavian languages. Bulletin of the Israel Embassy in Stockholm, no. 24, 10.12.1966.
- 278 TROSKAPSEDEN. Oslo, Aschehoug, 1966.
Norwegian translation of Shevu'at emunim, by L. Holmboe.
- 279 USKOLLISUUDEN VALA. Helsinki, 1966.
Finish translation of Shevu'at emunim, by J. Aro. Published after the award of the Nobel Prize (cover title).
- 280 A POSHETE MA'ASE. New York, 1958.
Sipur pashut translated into Yiddish by E. Rubinstein. The volume also contains an introduction in Yiddish by Agnon and
- a study by Professor Dov Sadan of Agnon's works in Yiddish. The translation itself is illustrated by Yossel Bergner.
- 281 Japanese translation of Mesubin ("Reclining") from Hakhnasat kala, by Tsutomu Okajima (= Yajino Fumio) TSUKUE 10, no. 7, p. 3-7.
- 282 TILSIM VE SOZLU, Istanbul, 1966.
Ido we'evnam, and Shevu'at emunim in a Turkish translation by M. Ergin. Published after the award of the Nobel Prize, (cover title).
- 283 МЗ НЕПЫТА Б ДПЫТА. Искатель хемвыра, Москва, 1966, p. 27-29.
Russian text of "Meoyev lechev" in a collection of 1966, p. 27-29. Israeli short stories in translation.

Table 16

NOBEL PRIZE

(Exhibited only during first three days of exhibition)

- 284 Nobel Prize for Literature, 1966, presented to S.Y. Agnon.

STANDS

Stands 1-2: AGNON IN HIS DAILY LIFE (Photographs)

Stands 3-4: JUBILEE PUBLICATIONS AND SPEECHES

Stand 3: Enlarged literary supplement of Ha-arets, (12.8.1938), entirely devoted to Agnon on the occasion of his 50th birthday.

- 262 DIE HERRIN UND DER HAUSIERER. Die Welt, 10.12.1966, p.8. Ha'adonit weharokhel published in the important German newspaper. Translated by K. Stein-schneider on the occasion of the award of the Nobel Prize to Agnon and printed to co-incide with the award ceremony.
- 263 THE BRIDAL CANOPY. New York, 1937. Hakhnasat kala in an English translation by I.M. Lask.
- 264 METAMORPHOSIS. In: A Whole Loaf, New York, Vanguard Press, 1957, p. 139-162. Panim aherot in English in a collection of Israeli stories called Pat shelema after a story by Agnon included in the volume.
- 265 'IDDO AND 'EYNAM. Ariel 11 (1965), p. 27-68. English translation by Kurt Leviant.
- 266 TWO TALES. New York, Schocken books, 1966. English translation of Iddo we'eynam and Shevu'at emunim by Walter Lever.
- 267 Bibliography of English translations of Agnon. Typed draft. Compiled by Y. Goßl (Jewish National and University Library).
- 268 CONTES DE JERUSALEM. Paris, Albin Michel, 1959. French translation of various stories, by R. and G. Casaril. Includes "'Iddo we'eynam", "Pat Shelema", "Kelev hutsot" and others.
- 269 LE VENT ET MOI. In: Pages Juives, Jerusalem, 1964, p. 221-222. French translation of "Meoyev leohev" by J. Milbauer.
- 270 MA IL TORTO DIVENTERA DIRITTO. Fierenze, 1935. Italian translation of Wehaya he'aqov lemishor, by Dante Lattes.
- 271 RACCONTI DI GERUSALEMME. Verona, Mondadori, 1964. A collection of stories translated into Italian by E.M. Ottolenghi.
- 272 TENGEREK SZIVEBEN. Budapest, ca. 1940. Hungarian translation of Bilvav yamim and other short stories by G. Ben-Joszéf.
- 273 AGUNOT. Miesięcznik żydowski 2(1932), p. 536-545. 'Agunot in a Polish translation by J. Frenkel.
- 274 VAD KROKOT KR SKALL RAKT VARD. Stockholm, Norstedt and Söners Verlag, 1925. Swedish translation of Wehaya ha'aqov lemishor and some short stories by M. Ehrenpreis and Olga Raphael-Linden.
- 275 I HAVETS MITT. Stockholm, 1964. Bilvav yamim, Tehila, Pat shelema, Iddo we'eynam, 'Ad 'Olam. Translated into Swedish by Kurt Wilhelm.
- 276 EVIG FRED. København, Hasselbalchs Forlag, 1966. Collection of stories translated into Danish by Anna Schier and Uri Yaari.

- 249 DIE ERZÄHLUNG VOM TORASCHREIBER. Der Jude 2 (1917), p. 253-264. Agadat Hasofer in a German translation by Max Strauss. Translated from the manuscript.
- 250 DIE ERZÄHLUNG VOM TORASCHREIBER. Berlin, Verlag Marx, 1923. Bibliophile edition of this story.
- 251 UND DAS KRUMME WIRD GERADE. Berlin, Jüdischer Verlag, 1918. German translation by Max Strauss of Wehaya he'agov lemishor. The first book by Agnon to be translated. Also shown: third edition of the translation, with etchings by Budko, Berlin, Jüdischer Verlag, 1925. The second edition appeared in 1920.
- 252 UND DAS KRUMME WIRD GERADE, Berlin, Schocken Verlag, 1934. Another edition of this book, published by Schocken.
- 253 DER VERSTOSSENE. Der Jude 5 (1920/21), p. 404-413, 500-511, 583-594, 658-669, 704-721. German translation, also by Max Strauss, of Hanidah appeared first in monthly installments, and then in book form, in 1923 (see Table 5, no. 83).
- 254 DER VERSTOSSENE. Frankfurt a. M., Insel-Verlag, 1964. Third edition of Hanidah in German, in the new translation by N.N. Glatzer and M. Spitzer done for the second edition, Berlin, Schocken, 1938.
- 255 AUFSTIEG UND ABSTIEG. Der Jude 8 (1924), p. 38-57. Ma'alot umordot translated into German by Gershom Scholem.
- 256 IN DER GEMEINSCHAFT DER FROMMEN. Berlin, Schocken Verlag, 1933. Collection of stories translated into German by G. Scholem and N.N. Glatzer. Includes a revised translation of Ma'alot umordot by G. Scholem made in accordance with the reworked version of the original.
- 257 DAS SCHASS MEINES GROSSVATERS. Berlin, Marx, 1925. Shas shel bet zeken in a bibliophile edition.
- 258 DIE ERZÄHLUNG VOM KOPFTUCH. Berlin, Schocken Verlag, 1934. Limited bibliophile edition of Sefer Hamitpahat in a German translation. The Hebrew text was published in the same year. (see Table 8, no. 128).
- 259 NUR WIE EIN GAST ZUR NACHT. Frankfurt a.M., Fischer Verlag, 1964. German translation of the important work Oreah nata lalun by K. Steinschneider, thought to be one of the finest translations of Agnon's works.
- 260 DER TREUSCHWUR. Frankfurt a.M., Fischer Verlag, 1965. German translation of Shevu'at emunim, by T. Rübner.
- 261 IM HERZEN DER MEERE. Zürich, Manesse Verlag, 1966. German translation of Bilvav yamim and other stories, by K. Steinschneider. The old translation by Max Strauss of Wehaya he'agov lemishor was also included in this volume.

- 238 DAVID ZIMMERMAN: "Three Stories by Agnon". Jerusalem, 1962.
- 239 GABRIEL MOKED: SHIVHEY 'ADIEL 'AMZE. Tel-Aviv, 1957. Original essay by a young Israeli critic, devoted to one story - "'Ad 'Olam".
- 240 YUVAL SHAY; Essays in honour of Shmuel Yosef Agnon, on his 70th birthday, 26.7.1958, edited by Barukh Kurzweil. Ramat-Gan, 1938. Jubilee volume published by the University of Bar-Ilan.
- 241 LE'AGNON SHAY; On the Writer and his Works, published by the Public Committee for the 70th Anniversary of S.Y. Agnon. Jerusalem, 1959. The second jubilee volume. A second edition appeared later in a larger format.
- 242 G. SCHOLEM: ÜBER EINEN ROMAN VON S.J. AGNON. Neue Rundschau 76 (1965), p. 327-332. On Oreah nata lalun after the publication of the German translation in 1964.
- 243 A. GOLEK: LE MESSAGE DE JOSEPH AGNON. Nouvelles Littéraires, 27.10.1966, p. 1,10.
- "Tout sur le double Nobel" - Heading on the front page of this issue of the well-known literary magazine.
- 244 NOBELPREIS FÜR LITERATURE 1966 AN AGNON UND NELLY SACHS. Neue Züricher Zeitung, 22.10.1966, p.22. This newspaper, together with its literary supplement, is considered one of the more important in Europe.
- 245 E. WILSON: THE INVISIBLE WORLD OF S.Y. AGNON. Commentary 42, no. 6, December 1966, p. 31-32. Article by the doyen of American critics. Three stories by Agnon translated into English were published in the same issue.
- 246 G. ALKOSHI: S.Y. AGNON - BIBLIOGRAPHY. Yad Lakoré 1 (1945/47), p. 13-22. Selective bibliography of works by and about Agnon for the years 1909-1945. Lists only works not included in the 9 volumes of the collected works.
- 247 MADELEINE PERI: "New Works on Agnon". A supplement to Alkushi's bibliography, in type, compiled as a student project for the Graduate Library School of the Hebrew University, 1959.

Table 15

TRANSLATIONS

- 248 SEELENVERBANNUNG. Die Welt 14 (1910), p. 189 ff. The first translation of a work by Agnon. 'Agunot, the first story by Agnon published in Palestine, was translated into German by Ernst Müller. Apart from the translations shown here, Agnon's works have also been translated into Rumanian, Spanish, Dutch, Arabic, Yugoslavian, and Hindu.

- 227 B. KURZWEIL: "'PAT SHELEMA' BY S.Y. AGNON". Gazit 4 (1940/42), no. 7-12, p. 145-147. Kurzweil's first article in Hebrew, "This characteristic commentary is of seminal importance ... astounding and profound in insight" (M. Tochner, Molad 11 (1953) p. 273). Since then Kurzweil has published a large number of articles and essays on Agnon which have considerably influenced criticism and research.
- 228 B. KURZWEIL: "Essays on Agnon's Stories", Jerusalem-Tel-Aviv, Schocken, 1963. Collection of Professor Kurzweil's essays on Agnon. Some of these articles and studies had been collected earlier in his work Treatise on the Novel, 1953. The widespread knowledge of Agnon in Israel, especially among young people, and also abroad, is largely due to Prof. Kurzweil.
- 229 MESHULAM TOCHNER: "On Agnon Research". Molad 11 (1953), p. 268-284. A criticism of Agnon criticism from its beginnings by one of the original critics of Agnon. The writer, who devoted many years to research on Agnon, died prematurely last year.
- 230 G. KROJANKER: WINKEL UND WELT; E. SIMON: AGNON UND DIE WEST-JUDEN. Jüdische Rundschau 42, Nr. 62, 5.8.1938, p. 3-4. On Agnon's 50th birthday.
- 231 C. WORMANN: "GESTERN UND EINST" VON AGNON; EIN HEBRAISCHER ROMAN DER WELTLITERATURE. MB 25, no. 20, 20.6.1947, p. 7-8.
- 232 L. GOLDBERG: "PANIM AHEROT ("Other Faces") BY S.Y. AGNON. From her book "The Art of the Narrative", Tel-Aviv, 1963, p. 204-221. Analysis of Agnon's story - five lectures given at the Hebrew University of Jerusalem in 1966.
- 233 S. HALKIN: S.Y. AGNON. From his book: 'Aray Wegeva', New York, 1942, p. 139-146.
- 234 YOSEF SE-LAVAN: SHMUEL YOSEF AGNON. Tel-Aviv, 1944.
- 235 S.Y. PENUELI: "S.Y. AGNON'S WORKS: A Research Essay". Tel-Aviv, 1960.
- 236 EFRAIM TSOREF: "S.Y. AGNON: The Man and His Work." Tel-Aviv, 1957.
- 237 YA'AQOV BAHAT: "S.Y. AGNON, Hayim Hazaz; textual study", 1962.

Table 14

AGNON RESEARCH AND CRITICISM (CONTINUED)

- 218 F.M. KAUFMANN: VIER ESSAIS
ÜBER OSTJÜDISCHE DICHTUNG UND
KULTUR, Berlin, 1919.
One entire chapter of the four
composing the book was devoted
to Agnon as early as 1919 in
Germany.
- 219 E.M. LIPSCHÜTZ: S.Y. AGNON,
Berlin, 1926.
The first book entirely dev-
oted to Agnon and his works
first appeared in Hashiloah 45
(1925/26).
- 220 PROF. FREDRIK BÖÖK: "Hebrew
poet", Ha-arets, 9.5.1927.
Hebrew translation of article
on "Wehaya he'agov lemishor"
by the well-known Swedish writ-
ter and critic, member of the
Swedish Academy, written after
the publication in 1925 of the
Swedish translation of the
story.
- 221 JEREMIASZ FRENKEL: SZEMUEL
JOSEF AGNON. Mieszaniec
Żydowski 2 (1932), p. 519-535.
Survey and attempt at character-
ization of Agnon's work, in
Polish. A translation of
"Agnot" by Frenkel was inc-
luded in the publication.
- 222 DOV SHTOK (SADAN): "Research on
Agnon". Davar, Saturday and
holiday supplement 7 (1935/36),
no. 21, p. 5-8.
This issue, which was entirely
devoted to Agnon on the publi-
cation of the first four vol-
umes of his collected works,
included an article by Sadan
which "made a breach [for the
first time]... in the magic
wall, and by exposing the pro-
found strata of these creations
drawn from the old world laid
bare their undeniable relevance
to our contemporary uneasy con-
dition, and to the basic mot-
ives of modern Hebrew literat-
ure". (M. Tochner, article on
Agnon research, Molad 11 (1953),
p. 270). Two years later Sadan
was already considering the
character of the stories from
Sefer Hama'asim on their first
publication.
- 223 DOV SADAN; "On S.Y. Agnon;
Research." [Tel-Aviv], 1959.
A compilation of Prof. Sadan's
many articles and studies on
Agnon's works.
- 224 HASHANIM HATOVOT: Story by
S.Y. AGNON; MORAD UMA'ALE,
notes on the story by DOV
SADAN. Off-print from 'Atidot,
Autumn/Winter, 1958/59.
- 225 G. KROJANKER: "The Central
Problem of Agnon's Work."
Moznayim 7 (1937/38), p. 611-
619.
One of the first critics to
have considered the character
of the stories reflecting the
modern world, especially those
in Sefer Hama'asim. "... The
poet who returned to and port-
rayed with a multiplicity of
images the secure base of the
people now sees himself incar-
cerated in a prison of chaotic
despair ... The announcer of
redemption by God himself ex-
periences his nakedness."
- 226 B. KURZWEIL: DIE JÜDISCHE NACH-
KRIEGSGENERATION IN AGNON'S
"OREACH NATA LALUN", Jerusalem,
1941.
Typed pamphlet. First essay by
Barukh Kurzweil on Agnon, in
German.

- Hatsefira 35, no. 175, 16.8.1912, p. 3. Y.H. Brenner's review of the collection Ha'omer includes the first criticism of Agnon (of the story "'Agunot" - see Table 3, no. 33). Since then hundreds of articles and studies and even full scale books have been written on Agnon and his works.
- Shown: one of the first criticisms, a review by the well known critic Lachover in the Warsaw daily paper edited by N. Sokolow. This early notice praised Agnon's first story but did not realise the ambivalence and underlying intellectualism of this story of the world of the God-fearing, taking it to be "an entirely popular work". Lachover concludes: "This small book is without doubt one of the finest works to have appeared in our literature in recent years".
- 214 WEHAYA HE'AOV LEMISHOR. Hamitspe 7, no. 41, 25.10.1912, page 5. Short unsigned review appearing in the Cracow weekly which published Agnon's first works of the Buczacz period (see Table 2). The writer of the note was convinced that the book "deserves to be considered with the best Hebrew literature of Russia and Erets Israel". But he objects to the conclusion of the story, saying that "It is not appropriate to a pious and God-fearing man like Menashe Hayim Hacohen and not to one who writes in this style and language". This comment reveals the difficulty and internal tension of Agnon's stories, even those of the world of the God-fearing, twenty years before his work received close critical attention.
- 215 SHALOM STREIT: "Some comments on S.Y. Agnon". Revivim 3-4 (1913), p. 38-43. An enthusiastic review of "'Agunot" and "Wehaya he'agov lemishor" published in a collection edited by Brenner in Jaffa. The writer criticizes the stories "Leylot", "Tishri" and "Be-era shel Miryam", arguing that Agnon's characteristic style does not suit them. But he says of "'Agunot" that "an electric current ran through our community" at its reading, and of "Wehaya he'agov lemishor", serialized in Hapo'el Hatsa'ir: "The appearance of this book is a puzzle in our literature and it will remain a puzzle. And for many years we will stand trembling and astonished before this phenomenon, which is perhaps a new literature, perhaps not literature at all. Literature - 'if not even higher...'".
- 216 M. BUBER: UBER AGNON. In: Treue, Berlin, Jüdischer Verlag, 1916, p. 59. This short essay by Martin Buber on Agnon, published in a volume issued by the Zionist Organization and edited by Leo Hermann, made a deep impression on the youth (see the reminiscences of Professor Scholem, Table 6, no. 102).
- 217 M. BUBER: "The writer at this hour"; manuscript draft of an essay published in Yuval Shay, volume in honour of S.Y. Agnon, Ramat-Gan, 1958, p. 11-12. Buber refers to his early essay (no. 216 above) on "a young Hebrew writer called Agnon".

- He had written the story earlier and gave it to the editor on his way to Palestine (1907).
- 205 TOTENTANZ ODER DIE HOLDSELIGEN UND LIEBLICHEN. In: Treue, Berlin, 1916, p. 67-73. The first complete version of the story "Meḥolat hamawet o hane-ehavim wehane'imim", first published in a German translation from the manuscript in a volume issued by the Zionist Organization and edited by Leo Hermann. Hebrew publishing came to a standstill in Germany during the first world war and some of the stories of Polin were first published in German translation (see also Table 5, no. 67).
- 206 MEḤOLAT HAMAWET O HANE-EHAVIM WEHANE'IMIM. From the cycle Polin, Hatequfa 5 (1919/20), p. 24-27. The first complete Hebrew version of the story.
- 207 MEḤOLAT HAMAWET O HANE-EHAVIM WEHANE'IMIM. Hapo'el hatsa'ir 18, no. 37 (24.6.1925), p. 12. Marginal note: "From the book of legends Polin, shortly to be published by Hedim." This text shows a number of variations in comparison with the former version.
- 208 MEḤOLAT HAMAWET O HANE-EHAVIM WEHANE'IMIM. Polin, Tel-Aviv, Hedim, 1925, p. 14-17. There are further slight changes in the story in book form as compared with the advance publication in Hapo'el hatsa'ir.
- 209 MEḤOLAT HAMAWET O HANE-EHAVIM WEHANE'IMIM. In: Polin. The author's private copy corrected by hand for the collected edition (cf. no. 210).
- 210 MEḤOLAT HAMAWET O HANE-EHAVIM WEHANE'IMIM. In: Collected works of S.Y. Agnon, v.3, Berlin, Schocken, 1931, p. 169-174. Amended version included in the cycle of legends Polin in the collected works.
- 211 MEḤOLAT HAMAWET O HANE-EHAVIM WEHANE'IMIM. In: Collected works of S.Y. Agnon, v.2, Jerusalem-Tel-Aviv, Schocken, 1953, p. 456-457. Agnon revised the story for the second edition of the collected works. Slight variants can be noted.

Tables 13 - 14

AGNON RESEARCH AND CRITICISM

Table 13

- 212 S.Y. Agnon in 1938.
- 213 P. IACHOVER: "WEHAYA HE'AQOV LEMISHOR" ("And the crooked shall be made straight").

With a rhymed dedication to
Dov Sadan.

- 194 SIFREHEM SHEL ZADIQIM; 101 stories about the books of the disciples of the Besht, Jerusalem-Tel-Aviv, Schocken 1961. A part of the compilation Sefer sofer wesipur.
- 195 Letter to M. Benayahu, Jerusalem, December, 1961. Notes and emendations on the various studies contained in the memorial volume to Sonne, showing Agnon's expert knowledge of Talmudic literature.
- 196 SIFREHEM SHEL ANSHEY BUTSHATSH. Offprint from the Buczacz Book, Tel-Aviv, 1956. A bibliography by Agnon.
- 197 SHENEY TALMIDEY HAKHAMIM SHEHAYU BE'IRENU ("Two Talmudic Scholars of our Town"); Source and commentary by Efraim A. Urbach. From Le'Agnon Shay; on the writer and his work, Jerusalem, 1959. p. 9-35. On the Talmudic and Halakhic sources of the story.
- 198 MA'ASE RABI GADIEL HATINOQ; its sources in Cabbalistic

literature by Gershom Scholem. From Le'Agnon Shay, Jerusalem, 1959, p. 289-305.

- 199 ME'IM SHULHANI ("From my desk"). 'Inveney lashon, edited by H. Yalon, 1943, p. 38-39. A note confirming the expert knowledge of Agnon, master of style, of matters of language, of its sources at many levels, and his accuracy and precision in writing.
- 200 LESHON SOFER WASEFER. On Agnon's linguistic usages, by Dov Sadan. Leshonenu la'am 9 (1957/58), p. 241-269. The entire issue is devoted to Prof. Sadan's study.
- 201 HIDUSHEY LASHON ETSSEL AGNON ("Agnon's Linguistic Innovations"). Note by Y.A. Seidman, Ha-aretz, cultural and literary supplement, 1.8.1958, p. 8.
- 202 HAPASUQ HAP'O'OLI BI"TEMOL SHILSHOM" ("The verbal clause in 'Yesterday'"); a chapter from a research work on Agnon's syntax, thesis for doctorate in philosophy, by Y. Mantsour, Jerusalem, 1964. Typed dissertation.

Table 12

EIGHT VARIANTS OF ONE STORY (MEHOLAT HAMAWET)

- 203 HAPANAS ("The Torch"). Ha'et (edited by Gershom Bader), Lwow, 1903/04. no. 17, p. 5-6. In this story of the Buczacz period the nucleus of the story is presented for the first time.
- 204 TOITEN-TANTS ("Dance of Death") Jüdischer Volkskalender (edited by Gershom Bader) 17, Lemberg, 1911/12. Nucleus of the story in a composite work in Yiddish, published after Agnon's emigration.

Table 11

TALMUDIC SCHOLAR, COLLECTOR AND LINGUIST

- 185 SEFER SOFER WESIPUR ("Book writer and story"); stories about writers and books collected by Shmuel Yosef Agnon, Jerusalem, [1938]. Compiled in honour of S.Z. Schocken on his sixtieth birthday. 120 copies were printed. The author's adaptation of stories from the Talmud, the Midrash, rabbinical literature, hasidic literature and oral tradition.
- 186 YAMIM NORAIM ("Days of Awe"); a book of Minhagin, Midrashim, and legends for Rosh Hashanah and Yom Kippur and the days between them, compiled by S.Y. Agnon. (Berlin), Schocken, 1938. Agnon did not only select, compile and edit his sources, but also adapted them.
- 187 DAYS OF AWE, New York, Schocken Books. 1948. English translation of the collection described in no. 186.
- 188 HE'ARA ("Note"); Review of the concordance to the Mishna by H.Y. Kassowsky (Jerusalem, 1914-1926). Signed S.'A.H. (Shmuel Agnon Halevi). Supplement to Davar 1, no. 31, 14.5.1926, p. 4.
- 189 Manuscript draft of section of "Gog Umagog" in Martin Buber's handwriting with notes by Agnon in pencil.
- 190 ATEM REITEM ("You have seen"); Exegesis and homiletics compiled by Shmuel Yosef Agnon. Book 1: the Portion "Matan Torah", Jerusalem, Tel-Aviv, Schocken, 1957-58. Here too the compiler's craftsmanship and art in adaptation can be seen.
- 191 Agnon in his study, looking at a Yemenite manuscript.
- 192 Manuscript: the commentary "Perishat Aharon" on part of the Zohar literature showing Agnon's mark of ownership: "The earth is the Lord's and the fullness thereof, S.Y. Agnon, Jerusalem, 1926". Gift of Agnon to the Jewish National and University Library, 1928. Agnon's love for the Hebrew book and his deep affinity to Hebrew creative sources has also found expression through his enthusiastic collecting of books and manuscripts which begun in Germany. His rich library, consisting of thousands of books, some of them rare and valuable, was destroyed by fire in Homburg. On his return to Palestine Agnon again began collecting. His house was ransacked in the 1929 riots and the library was damaged.
- 193 'INYENEY SEFARIM ("Concerning Books"). Offprint from 'Aley Avin, in honour of S.Z. Schocken, Jerusalem, 1948-1952, p. 371-383.

- works to appear to date. It contains various stories, most of them set in the world of the pious and God-fearing and in the town of the writer's birth. On the basis of this volume he was awarded the Neuman Prize by the University of New York in 1962. (see photograph in adjoining stand).
- 175 'AD 'OLAM ("For Ever"). Ha-arets, cultural and literary page, 16.4.1954. Story unusual in theme, if not in style and intention, later included in the volume Ha-esh weha'etsim.
- 176 Agnon presenting congratulations at the reception in honour of the eightieth birthday of Martin Buber, 1958.
- 177 SHIRA; first chapters of the novel about the nurse Shira and the doctor Herbst, set in Jerusalem university society during the period of the Mandate. Luah ha-arets 1948/49, p. 209-239. A work not yet issued in book form. Further chapters were printed in Luah ha-arets for 1952/53 (p. 171-193); 1953/54 (p. 161-212); 1954/55 (p. 146-191). The manuscript of the complete work, that its readers found of great interest, is still in the author's possession, in writing.
- 178 HADOM WEKISE ("The Footstool and the Throne"); first part. Ha-arets, 23.4.1958, p. 8-9. A work not yet issued in book form.
- 179 Agnon next to the writing-stand at his home.
- 180 HANESHIQA HARISHONA ("The First Kiss"). Qeshet 5 (1962/63), p. 5-8. A recent story.
- 181 LE-AHAR HASE'UDA ("After the Banquet"). Molad 21 (1963), p. 291-299. A recent story.
- 182 HARAV TUREY ZAHAV USHNEY HASABALIM SHEHAYU BEBITSHATSH. Offprint from the Bar-Ilan University Yearbook 2 (1963/64), p. 272-275, with a dedication to Professor Dov Sadan. Side by side with his writing of "modern" stories, Agnon in recent years has devoted much time to descriptions of the town of his birth.
- 183 Agnon reading his reminiscences of Rabbi Kook at the opening of the exhibition in the Rav's memory at the Jewish National and University Library, 1.9.1966.
- 184 PERAQIM SHEL SIPUR ("Chapters of a Story"). Page proofs of the most recent story by Agnon to appear in print. Corrections in the author's hand. Qeshet 9 (1965/66), p. 5-18.

- Agnon's best-known stories. About half the volume consists of the long story "'Ad hena", almost a novel, set in Germany in the period of the first world war. The story "Shevu'at emunim", printed originally as an independent work, was also included in this volume (and see following exhibits).
- 167 'IDO WE'ENAM. Luah ha-arets 1950/1, p. 106-141. One of the well-known later stories of Agnon, included in the volume 'Ad hena. An obscure story, filled with symbolism and eroticism, an epic of mystery, nightmare and ruin. An expression of the dark places of the learned world of Jerusalem.
- 168 Letter from Agnon to Professor Gershom Scholem, 29.5.1949. At the time of writing Agnon, whose house had been damaged during the War of Independence, was living in Professor Scholem's apartment, while the owner was away in the United States. During this period Agnon collected material for his book Sefer, sofer wesipur ("Book, writer and story"), and wrote the story "'Ido we'enam".
- 169 HAMALBUSH ("The Garmen") Offprint from Ha-arets, 9.9.1950. Jerusalem 1950. With a rhymed dedication to Dov Sadan. The story was included in vol. 11 of the collected works.
- 170 TEHILA. Davar, compilation in celebration of the twenty-fifth anniversary of the paper, Tel-
- Aviv, 1950, p. 115-129. One of Agnon's best-liked stories. Included in the volume 'Ad hena.
- 171 Collected works of S.Y. Agnon, vol. 1-7, Jerusalem-Tel-Aviv, Schocken, 1953. Second edition, revised, of the complete works, in seven volumes. The edition was reprinted on several occasions after its first appearance. In 1954 Agnon was awarded the Israel prize for his work as a whole.
- 172 HALEV WEHA'ENAYIM ("The Heart and the Eyes"). Legend from the collection Polin, added to the cycle in the 1953 edition of the collected works, in vol. 2, Elu we-elu, p. 360-361. Shown next to the manuscript.
- 173 LIKHVOD 'ATSMI ("In Honour of Myself"); things that I related in the Schocken library. Offprint from Ha-arets, cultural and literary page, 8.8.1958. Agnon's reply at a reception held in honour of his seventieth birthday, presented with a rhymed dedication to Professor Dov Sadan (see also page of Ha-arets in the adjoining stand). In 1958, ten years after the founding of the state, Agnon received the Israel Prize for the second time, and the Hebrew University made him an honorary doctor on 27.2.1957.
- 174 HA-ESH WEHA'ETSIM ("The Fire and the Wood"). Collected works of S.Y. Agnon, vol. 8 of the second edition, Jerusalem-Tel-Aviv, Schocken, 1962. The last volume of the collected

ש"י עגנון

המלוש

לזכרון -

על אביו ואל הנהגתו אל יוכל רוב

הכבוד והאמונה של בניו ושל

בניו ושל כל מי שמכיר את

האיש והאדם והאדם והאדם

האיש והאדם והאדם והאדם

האיש והאדם והאדם והאדם

האיש והאדם והאדם והאדם
דודסלם חזק חש

No. 169

- 156 RABBI GERONAM YEQUM PURQAN. Moznayim no. 1, 14.5.1931, p. 5-7. Fragment, earliest indication of the novel Temol shilshom. ses both the new and the old settlements and lays bare their shortcomings and gropings. Received the Ussishkin prize.
- 157 BALAQ. Sefer hashana shel Erets Israel (edited A. Barash), 1934/35, p. 11-24. First version of the Balaq affair from the novel Temol shilshom.
- 158 TEMOL SHILSHOM ("Yesterday"). Collected works of S.Y. Agnon, vol. 9, Jerusalem-Tel-Aviv, Schocken, 1945-1946. A satirical and symbolical novel, based on a wide personal knowledge, set in the period of the Second Aliyah. It discus-
- 159 TEMOL SHILSHOM. Manuscript draft of chapter fifteen of part two (= nineteen in the printed edition). Version differing from that printed.
- 160 KELEV HUTSOT ("Alley Dog"); brief incident in Temol shilshom, illustrated by Avigdor Ariha, Jerusalem, Tarshish, 1960.

Table 10

NEW WORKS, COLLECTED AND UNCOLLECTED

- 161 Shmuel Yosef Agnon on his sixtieth birthday, 1947 or 1948. Photograph with printed caption. collected works, as it was published eleven years before under the pseudonym AYSh (Agnon Yosef Shmuel).
- 162 SAMUKH WENIRE ("Nearby and Visible"). Collected works of S.Y. Agnon, vol. 10, Jerusalem-Tel-Aviv, Schocken, 1951. This volume contains some new stories, the stories of Sefer hama'asim in a new revised and enlarged compilation and also Peraqim shel sefer hamedina. ("Chapters from the Book of the State"). (see following exhibits).
- 164 HAPANIM LEFANIM ("The Face Within"). Manuscript draft of a story from Sefer hama'asim which was included in vol. 10 of the collected works.
- 165 HA-ADONIT WEHAROKHEL ("The Lady and the Peddler"). The manuscript compared with the printed version in the volume Samukh wenire.
- 163 QELIPAT TAPUAH HAZAHAV ("The Orange Peel"). Ha-arets, 22.12.1939. Chapter from Sefer hamedina, included in vol. 10 of the
- 166 'AD HENA ("To This Point"). Collected works of Shmuel Yosef Agnon, vol. 11, Jerusalem-Tel-Aviv, Schocken, 1952. This volume contains some of

No. 164

.2410 1111.500 2K

.2.11

is a small but highly important part of the whole

1-

[The following is a list of the names of the persons who have been named in the above mentioned cases]

under the name of the person named in the above mentioned cases

of the following persons, who have been named in the above mentioned cases

and the following persons, who have been named in the above mentioned cases

and the following persons, who have been named in the above mentioned cases

and the following persons, who have been named in the above mentioned cases

and the following persons, who have been named in the above mentioned cases

and the following persons, who have been named in the above mentioned cases

 1111.500 2K

1

No. 160

for publication a day did not pass when I did not work on it for ten and even sixteen hours. I paid no attention to my bodily health and did not listen to the doctor's warning and did not have my teeth seen to and did not go out to walk in the sun even for one hour. I shuddered on cold days and sweated on hot days and accepted everything gladly because of this story. And now I have succeeded and the story is finished, and will be printed in a book ..."

148 OREAH NATA LALUN. Collected works of Agnon, vol. 7, Jerusalem, Schocken, 1940. The long novel, first published in instalments, now appeared in book form, and, as usual with this writer, in a revised version. It is an expression, showing a fresh acquisition of artistic force on the part of the writer, of the material and spiritual degradation of Jewry. Agnon's brief visit to Galician towns, including his birthplace, in 1930 (see Table 8, nos. 119-121), appears to have provided the factual nucleus for this disturbing work, where realism and symbolism mingle. The work gained for him the Bialik Prize for 1950.

149 OREAH NATA LALUN. Three versions:
a) Typed draft of the first version, with corrections in handwriting (not the author's).
b) The Ha-arets text (a cutting from the paper) with corrections and alterations in Agnon's hand made in preparation for publication in book form.
c) Page of the published version (1940), with corrections

made during revision for the 1953 edition.

150 ELU WE-ELU ("These and These"). Collected works of S.Y. Agnon, vol. 8, Jerusalem, Schocken, 1942. Compilation of the stories in Yamim she'avru, Sefer hama'asim, and Anashim wenashim.

151 SEFER HAMA'ASIM ("Book of Stories"). Manuscripts of four stories from this collection. Also shown: One of these stories, "Yedidut", as printed in Gilyonot 9 (1939/40), p. 188-202. The strange stories of Sefer hama'asim, complicated and symbolic representations of the confused modern world, were presented in collected form for the first time in vol. 8 of the collected works, Elu we-elu. They had appeared in various periodicals from 1932 onwards.

152 YAMIM SHE'AVRU ("Days that have passed"). Manuscripts of four stories from this cycle, collected in the Elu we-elu volume.

153 HAROFE UGERUSHATO ("The Doctor and his Divorcee"). Bakur, Tel-Aviv, 1941, p. 181-192. Also included in vol. 8 of the collected works.

154 SHEVU'AT EMUNIM ("Vow of fidelity"). Jerusalem-Tel-Aviv, Schocken, 1943. Symbolical love story, set in the Jaffa of Agnon's youth.

155 Agnon with Yosef Aharonowitz, editor of Hapo'el hatsa'ir, Degania, 1936.

Schocken, 1936.

Vol. 6 appeared together with vol. 5 in the collected edition. It contained "Bilvav yamim", "Hamiṭṭpahat" and other short stories.

Also shown: additional copy with dedication in verse form to Dov Shtock [Sadan], and Shtock's humorous reply, also in verse.

- 139 HAYALDA HAMETA ("The Dead Girl"). Manuscript signed by the author, presented to Abraham Schwadron, 21.3.1933. Compared with the printed version in Beshuva wanahat, p. 148-151.

Table 9

FROM "OREAH NATA LALUN" TO "TEMOL SHILSHOM"

- 140 S.Y. AGNON ON HIS FIFTIETH BIRTHDAY. Editorial in Davar, 7.8.1938, in honour of the fiftieth birthday of the writer. A large number of articles on Agnon's works were published on the occasion of his fiftieth birthday, and entire issues of literary journals were devoted to him.
- 141 Agnon on his fiftieth birthday, Jerusalem, August 1938. Photograph taken by L. Landauer.
- 142 TO SHMUEL YOSEF AGNON, FIFTY YEARS OLD. Davar, Saturday and holiday supplement, 26.8.1928, devoted entirely to Agnon and his works. Front: "Concept for a congratulatory letter", by Dov Shtok [Sadan]. See also copy of Ha-arets in the adjoining stand.
- 143 Poem by Agnon in honour of Gershom Scholem on his fortieth birthday, Jerusalem, Hanukah, 1938.
- 144 OREAH NATA LALUN ("A Guest for a Night"). Letter to Dov Shtok (Sadan), Jerusalem, 22.9.1938. "My good friend, yesterday the 21st I achieved the first fifty pages of my long story Oreah nata lalun and today I sent them to the editor of Ha-aretz ..."
- 145 OREAH NATA LALUN. Ha-aretz, 18.10.1938, p. 4. The first part of the novel was published in this issue of the daily newspaper, which had passed into the ownership of S.Z. Schocken. Daily instalments appeared until the conclusion of the work.
- 146 OREAH NATA LALUN. Ha-aretz, 7.4.1939, p. 4. Final instalment, part 138.
- 147 OREAH NATA LALUN. Letter to S.Z. Schocken, 3.4.1939, concerning the proofs of the novel which was being prepared for the collected edition: " ... During the year and a half that I wrote the story and edited it

Spanish translation of Panim aherot. The whole issue is dedicated to Agnon and includes translations of other stories, such as Hamitpahat.

12a ▲ HALÁLTÁNC VAGY A SZERELMESEK ÉS KEDVESEK. In: Mult és Jövő 24 *272 (1934), p. 4-5.

חרגום הונגרי של "מחולת המוח או הנאהבים והנעימים" מידו י' חשבי.
Hungarian translation of Meholat hamawet, by I. Tishbi.

33a *283 ايدرواينام . تهران . ۱۳۴۵
חרגום פרסי של "עידו ועינים" מאת מסעוד המחי. טהרן, [1966]. על השער

כתובת: פרס נובל 1966.
Persian translation of 'Ido we'eynam, Teheran, [1966]. Published after the award of the Nobel Prize (cover title).

p. 51: Stands

tand 4d: First page, dated 20.8.1948 of Hamagen, a newspaper published by the defenders of Jerusalem, devoted to the celebration of Agnon's sixtieth birthday.

ע' מש: לוחות

לוח 4ד: ראש גליון "המגן", עתון מגיני ירושלים, מס' 19, סו מנחם-אב חש"ה, שהוקדש ליובל הששים של עגנון.

ח י ק ו נ י ס ע ו י ו ת

(27.8.1905)	כ"ד אב תרס"ה	ז"ל	(27.8.1906)	כ"ד אב תרס"ו	18	ע' י מס'
	השלח	ז"ל		התקופה	38	ע' טו מס'
	כמטמונים	ז"ל		במטמונים	52	ע' טז מס'
WELTLITERATUR	ז"ל		WELTLITERATUR	:231		ע' מז מס'
Sachs	ז"ל		sachs	:244		ע' מו מס'

Errata

p. 13	no. 18:	27.8.1906
p. 16	no. 38:	Hatequfa
		Rabbi
p. 21		No. 121
		No. 63
p. 24	no. 89:	Brikenau
p. 46	no. 231:	WELTLITERATURE
p. 47	no. 246:	AIKOSHI
	no. 247:	Alkushi

Corrigenda

27.8.1905
Hashiloah

No. 63
No. 121
Bad Brückenau
WELTLITERATUR
ELKOSHI
Elkoshi

Addenda

חוסרים

- p. 22 no. 67a: BEN SHETHEY 'ARIM (Between two towns). Collected works of S. Y. Agnon, vol. 10, Jerusalem-Tel Aviv, 1951, p. 78-91.
In the spring of 1918 Agnon spent time in the watering town of Bad Brückenau, which he described in this story (under the name of Katzenau).
Also shown: Photograph of the people of "Ben shetey 'arim", sent to Agnon as a souvenir of Bad Brückenau.

p. 49-50: Translations

ע' מה-מטו: חרגומים

- 258a EIN GANZER LAIB BROT. In: S. Fischer Verlag Almanach 77(1963), p. 90-106. *258
חרגום גרמני של "פה שלמה" מאת ק' שטיינשניידר.
German translation of Pat shelema ("A Whole Loaf") by K. Steinschneider.
- 267a DE OMSLAGDOEK. In: Eeuwig Israël, 1949, p. 60-72. *267
חרגום הולנדי של "המטפחת" מירי יוסף מלקמן.
Dutch translation of Hamitpahat, by J. Melkman.
- 268a TEHILA. In: Pages israéliennes. Paris, Pierre Seghers, 1956, p. 9-42. *268
"ההילה" בחרגום צרפתי מאת יוסף מילבאואר.
A French translation of Tehila, by J. Milbauer.
- 269a LE COSTUME. In: Israel almanach 5712(1951-52), p. 14-25, 31. *269
חרגום צרפתי של "המלבוש" מאת משה קטן.
French translation of Hamalbush, by M. Catane.
- 271a DESPUÉS DEL DIVORCIO. In: Juventud 15 (1966), p. 8-19. *271
חרגום ספרדי של הספור "פנים אחרות", לרגל העונת פרס נובל. כל החוברת
הוקדשה לעגנון, ומובאים בה חרגומים של ספורים נוספים, כגון "המטפחת".

- 130 PAT SHELEMA ("A Whole Loaf"). Moznayim 4, no. 28-29 (Bialik issue), 8.1.1933, p. 50-53. Dedicated to Bialik on his sixtieth birthday. Story from the collection Sefer hama'asim ("Book of Stories"), five items of which had already been printed in the supplement to Davar in 1932. A new aspect of Agnon's art, only hinted at in earlier works, was now revealed to the reader. These strange stories did not continue to present Agnon's usual world of the pious and apparently innocent, but instead reflected a modern universe of chaos and complexity, reality allied with nightmare.
- 131 Verses on the sixtieth birthday of Bialik, Jerusalem, 8.1.1933.
- 132 BILVAV YAMIM ("In the heart of Seas"). Bialik Jubilee Volume, edited by Fichman, Tel-Aviv, 1933, part 2, p. 3-42. One of Agnon's best-known stories. An expression of the messianic yearnings of the first Hasidim who emigrated to Palestine.
- 133 The Tel-Aviv Municipality Bialik Prize for 1934 was awarded to Agnon for his story "Bilvav yamim". Yedi'ot 'Iriyat Tel-Aviv 6 (1935/36), p. 199. Includes the text of Agnon's letter of thanks.
- 134 BILVAV YAMIM. Berlin, Schocken, 1935. The story was first published independently, and then included in volume 6 of the collected work, also published in 1935. (see no. 138, ff.)
- Shown: Agnon's private copy with manuscript corrections for the collected edition.
- 135 Two manuscripts of poems sent to Agnon in sign of appreciation and gratitude for the pleasure afforded by the reading of his story "Bilvav yamim".
a) Measures in the manner of medieval Spanish poets by Dr. Hayim Brody, Tel-Aviv, 1934. Later printed in Davar, 17.9.1935, p. 23.
b) Poem by David Shimonowitz (Shimoni), Tel-Aviv, 1.3.1933 (after publication of the story in the Bialik Jubilee volume).
- 136 SIPUR PASHUT ("A Simple Story"). Collected works of S.Y. Agnon, vol. 5, Berlin, Schocken, 1935. A further volume in the collected edition, devoted entirely to the novel Sipur pashut, one of Agnon's best-loved works. In this work Agnon's many-faceted narrative art was cast in the mould of the traditional European epic novel. The powerful rendering of the background of the narrator's youth and development at the beginning of the century is a medium for the presentation of storm and instability; reality is ambiguous.
- 137 Letter to Dov Sadan, Jerusalem, 1935. " ... I am about to order my writings ... the name of the book containing my legends will be "Beshuva wanaḥat". What do you think of this name - slightly literary but I think it suits the purpose ..."
- 138 BESHUVA WANAḤAT ("In Peace and Joy"); legends. Collected works of Agnon, vol. 6, Berlin,

- 124 COLLECTED WORKS OF SHMUEL YOSEF AGNON, Berlin, Schocken, 1931. Vols. 1 and 2: Hakhnasat kala. ("The Bridal Canopy")
Vol. 3: Me-az ume'ata ("From Then and From Now")
Vol. 4: Sipurey ahavim ("Love Stories")
After prolonged preparation Schocken issued the first four volumes of Agnon's collected works, these being the first publications of the new house. The books were finely produced, allying contemporary simplicity with the sumptuous appearance and careful traditional craftsmanship of old books. The first two volumes contain Hakhnasat kala in its entirety. Earlier short stories had been incorporated in the work, which, in its complete form, was new to the reading public. (The kernel of the story had been published before). The other two volumes presented a collection of Agnon's older stories, most of them in new versions.
Also shown: Chapter 5 of "Hupat dodim", Berlin, 1922, heavily corrected in the author's hand for the Schocken edition.
- 124a BEOHEL BETI ("From my Home"). Galley proofs of the two volumes of Hakhnasat kala. The first galley is dated 10.10.1929 and the last 6.5.1930. Beohel beti was the collective name given to Agnon's stories on the galleys.
- 125 "S.Y. Agnon's four volumes". Davar, Saturday and holiday supplement 7 (1931/32), no. 21, which was devoted entirely to discussion of the collected edition.
- Shown: Front page and article "Halevush" ("The Garment"), a review by M. Calvary of the external presentation of the set.
- 126 Agnon hoeing in the garden of his new house in Talpioth, 1932. With him is his daughter Emuna.
- 127 MEOYEV LEOHEV ("From Foe to Friend"). Author's manuscript draft (the story was included in Elu we-elu, Collected works, vol. 2, Jerusalem-Tel-Aviv, 1953, p. 480-482). Opening: "Until Talpioth was built the king of the winds was the ruler of all that country ...", the wind who destroyed Agnon's former houses in Talpioth, until he built a great house that withstood the wind, and he planted a garden round his house - ("and I took a hoe, and I hoed the ground") (see photograph no. 126), - whose trees put the wind to flight and finally his spirit was softened and he was transformed from foe to friend. It would seem that the story also has an allegorical significance.
- 128 SEFER HAMITPAHAT ("Book of the Kerchief"). Story printed as a book of thirteen lines to the page, in thirteen copies. Present by the author to Gideon Ben Shlomo Schocken on his thirteenth birthday, Jerusalem 1933.
- 129 Manuscript draft of the above story, beginning of chapter 3. Also shown: The corresponding passage in the printed version, the text differing somewhat.

ב א ה ל ב י ת י

סיפורי מעשים

ש"י

ש"י עגנון

ב מצות ר"ש שוקן
ליפסינג הר"ץ

Haag-Drugulin A.-G.

J. Schocken Söhne

Agnon

Bg. 1

3. Autorkorrektur

10. 10. 1929

No. 124a

Israel shall return to the
Land of Israel ..."

Table 8

COLLECTION AND CREATION (1930-1935)

- 116 Letter from Agnon to Dr. Mayer concerning the preparation of his works for publication by Schocken, Jerusalem, 7.3.1927. On Schocken's urging, Agnon began in 1926 to arrange his writings and to prepare them for publication by the house that Schocken was planning to establish. The preparing of his earlier stories took some years, because of his habit of continual revision. (see also Table 5).
- 117 Letter from Agnon to S.Z. Schocken. Jerusalem, 7.6.1927. While he was preparing his earlier writing for publication, Agnon was engaged in work on a full-scale book - Hakhnasat kala ("The Bridal Canopy"). " ... Blessed be His Name who gave me strength and I have finished my long story Hakhnasat kala ... From Shevat onwards and until the end of the year I sat daily from five in the morning until the afternoon and worked with a wonderful diligence. I did not go for walks, I did not look for the amusements of the time, and my thoughts were almost never diverted from my tale until I finished it ..."
- 118 Letter to his friend E.M. Lipschütz, Leipzig, 23.6.1930. Agnon went to Leipzig and remained there for some months when Schocken started on the printing of his works.
- 119 Postcard to S.Z. Schocken, Zolkiev, 1.9.1930. After he finished reading his proofs in Leipzig, Agnon visited Galicia and Poland. This trip served as basis for the novel Oreah nata lalun ("A Guest for a Night"). (see Table 9).
- 120 Postcard to Martin Buber, Tomashev, 2.9.1930.
- 121 Postcard to E.M. Lipschütz, Zamosc, 3.9.1930. Impressions of his tour of Polish towns: " ... I am wandering about the towns of Poland ... and the markets and the fairs ... sometimes it seems to me that the Jews and even the non-Jews have read my stories and arranged their lives according to my books ..."
- 122 HAKHNASAT KALA ("The Bridal Canopy"). Miqlat 2 (1919/20), p. 75-85, 259-276, 401-416. First version, and germ of the longer work.
- 123 Manuscript draft of Hakhnasat kala, first version, as published in Miqlat.

- 104 Agnon (centre) in Palestine, with David Shimonowitz, Jacob Fichman, H.N. Bialik and S. Ben-Zion; Seated: (right to left): Yehuda Gur (Grazowsky), J.L. Goldberg, D. Yellin.
- 105 BRIT AHAVA ("Covenant of Love"); short story. Davar, 1.6.1925, p.2. First issue of the newspaper Davar.
- 106 MEHOLAT HAMAWET o hane-ehavim wehane'imim ("Dance of Death, or the Beloved and the Pleasant"). Hapo'el hatsa'ir 18, no. 37, 24.5.1925, p. 12-13. Marginal note: "From the collection of legends Polin shortly to be published by Hedim."
- 107 POLIN; Legends. Tel-Aviv, 1925. Collection of stories that Agnon had begun to write and publish in Germany. (Hatequfa 5 (1919/20), p. 23-36, etc.). With a dedication to Martin Buber, Jerusalem, September 1925.
- 108 MA'ASE HA'EZ ("Story of a Goat"). Story from Polin in an illustrated edition for children. Jerusalem, 1925.
- 109 TSIPORI ("My Bird"); Sefer hashana shel erets-israel 2-3 (1923/25), p. 209-215.
- 110 SHENEY ZUGOT ("Two Pairs"). First published in Hashiloah 45 (1925/26), p. 456-463, and later independently, in a limited edition hors commerce, in honour of S.Z. Schocken, for the barmitsva of his son Mordechai Gershom Schocken, in 1925. Leipzig, 1927.
- 111 SIPUR HASHANIM HATOVOT ("Story of the Good Years"). Appeared in book form together with "Ma'ase harav weha-oreah" ("The Rabbi and the Guest"). Published by P. Ginsburg, Sifria qetana 22, Tel-Aviv, 1927.
- 112 Dedication by H.N. Bialik to Agnon and his wife on Aluf batslut we-aluf shum, Tel-Aviv, 1928. From: Bialik's collected works, vol. 5, Tel-Aviv, 1938, p. 92. Also shown: Dedication on the Collected works, 1933 (Ibid., p. 33).
- 113 Agnon's letter of thanks to Bialik for the above book, written chiefly in rhymes.
- 114 MIDRASH ZUTA ("A Little Fable"). Moznavim 2, no. 28, 14.11.1930, p. 3-4. Political criticism in the guise of an allegorical legend, written after the riots of August 1929, and published some time later. Agnon's former house in Talpiot was plundered and destroyed in the riots. Also shown: Agnon's room after the riots.
- 115 Letter from Agnon to Dr. Magnes, written in November 1930, in answer to a letter concerning "Midrash zuta"). " ... In any case neither I nor Israel have ceased to believe that the Land of Israel is ours and that all the people who live here are no more than guardians whom God has placed here until

- burnt down Agnon's home in Homburg, with his rich library and unpublished manuscripts. The fire, which broke out on 4.6.1924, destroyed not only 4000 books, some of them rare editions, and minute-books of German Jewish communities, but also the manuscript of the long, autobiographical novel Bitsror hahayim. Agnon had laboured for many years on this work, which ran to about 60 galleys (see following exhibit), and it was about to be published by Stybel. The manuscript of a one-act play, Rembrandt and Esther, was also destroyed.
- 98 Postcard to Martin Buber, Munich, 27.8.1919, mentioning the novel Bitsror hahayim.
" ... the novel 'thousand' (so called because of the thousand characters in it) Bitsror hahayim ... I have not worked at all on it recently ...
- 99 Announcement of the forthcoming publication of Bitsror hahayim in Stybel's news sheet, attached to Hatequfa 4 (1918/19).
- 100 Letter to S.Z. Schocken [Homburg, after 4.6.1924], concerning the fire. The loss of his manuscripts and books profoundly affected Agnon, and the impression the disaster left on him can be seen even in stories he wrote
- much later.
Shown: Part of Pat shelema ("A Whole Loaf"), second version, Gazit 3 (1939/40), no. 10 (34), p. 4. Account of a fire deliberately started in a basement textile warehouse.
- 101 Letter from Bialik to Agnon, Berlin, 23.7.1924.
Bialik expresses his deep sorrow and offers consolation in reply to a letter from Agnon in which the writer particularly stressed the loss of the novel Bitsror hahayim. Bialik ends: "And see, I am sobbing silently on your neck and I hug you and kiss you with tears." This letter was published, without the conclusion, in Bialik's letters, vol. 3, Tel-Aviv, 1938, p. 10-11.
- 102 AGNON IN GERMANY; reminiscences of Professor G. Scholem, at a reception held at the home of President Shazar on 16.11.1966 to celebrate the award of the Nobel Prize to the writer. Davar literature and art supplement, 9.12.1966, p. 7-8. Professor Scholem's cordial account evoked the charm that the East European Agnon held for German Jewish youth.

Table 7

RETURN TO ERETS ISRAEL (1924-1930)

- 103 News of Agnon's return to Palestine. Ha-arets, 2.11.1924. Agnon arrived on Friday 31.10.1924. He settled in Jerusalem where he has remained.

זכרון דברים להיו' בין המסבירים מרשין בומר וז' צנן וז'
המול' לז' בבר' ומורה.

וז' המסבירים מרשין בומר וז' צנן ומל' המול' ח' ביאליק.

המסבירים מתחייבים להמציא לפי ההוצאות הספרים הנז' ספר המסבירים
בארבעה כרכים או יותר, כוללים מיטב ספרי החסידים וספרי תורתם,
כרך כרך ולפי הצורך שלמים. עליון לכל כרך בתבנית ספר האגדה מסבירים
ומתוקנים על ידי המסבירים הנז' בליהוף מפוא.

התי' ההוצאה הנז' מתחייבים להדפיס את הכרכים הנז' בהדפוס האפרי
לפי מדת המצאת הכתי' חיד המסבירים ליד המחולקים, באופן לכל כרך לא
המלך לפי חיוס מסירתו. על כל פנים יתגלו המחולקים לז' כל כרך לא
יאוחר מלשם תשלום חיוס מסירתו.

ספר האכספולרים להמבורג או ממלפוס עם ללשם אפוס. לז' שלמים
אחזיק מן המחיר הקצוב בלעד' ספר ברוטו בכל הארצות לכל מהמבורג
ומהמבורג באי קביעה המלך המצודה לכל כרך מל' המחולקים והמסבירים
בכסף קרוע כבי' מאה בולר קורק. אחרי זאת כל כרך מלשם כל המונח
במלואו לפי המחיר לקבל על הספר בולט קבוע.

מזה אין רשות למסבירים להוציא את הספר זה על ידי זכום ולא על ידי
אחרים מן הצורות וכן שלש צורה. הוצאה מקוצרת של מחיר הספר לז' או
לפי הצרכים לייכת למחולקים על פי התנאים הנז' ואם המחולקים נמצאים
המלך ל' לפי חיוס זאת כל כרך מהוציא את המחיר הרשמי ביד המסבירים
למסור את המחיר לבית הוצאה אחרת.

רשות התרגום נשארת ביד המסבירים. וז' ההוצאה המוגהנת רשות ביד מחבר
למחולקים. כל אחד מן המסבירים מקבל עליו וממלא האכספולרים לז' כל הוצאה

כלל מורה = בקור ח. נ. באל

מרשין באבר

ש"ה צנן

ב' המול' הנז'

המחבר לגבי הא

And in fact, a few months later Bialik left Berlin, and remained in Homburg until his emigration to Palestine. Most of the letter is written in verse.

- 90 F. KAHN: GENERATION IN TURMOIL. New York, 1960, p. 106-107. Reminiscences of the daughter of a Russian family, refugees in Homburg when the group of writers Agnon, Fichman, Bialik, and others lived there. She says of Agnon: He "was silent by nature and enjoyed solitude."
- 91 a) Agnon's wife Esther, née Marx, as a young woman.
b) Group of writers in Homburg, with Ussishkin, who was visiting the town.
Standing (left to right): Agnon, Fichman, Shoshana Persitz, Nahum Zemaḥ, M. Ben-Eliezer, Simititsky, Glickson.
Seated: A.M. Borochoy, Bialik, Ussishkin, S. Ben-Zion, L. Baruch.
- 92 Postcard to S.Z. Schocken, Homburg, 30.12.1921. Concerning the books, especially rare ones, that Agnon was assiduous in acquiring for Schocken's library. "... Last week Professor Freimann suggested that I should be secretary of "Mekitse Nirdamim", [society for the publishing of rare and forgotten works] in the place of Dr. Poznansky, who has died. I have not yet reached a decision." Agnon finally agreed to serve in this capacity (see following exhibit).
- 93 MEGILLAT HAMEGALLE by Rabbi Abraham Bar Ḥiya Hanasi.
- Edited by Dr. Poznansky, Berlin, 1924.
First book published by "Mekitse Nirdamim" after Agnon became honorary secretary. At the back of the title-page: "Directors of the Society: David Simonsen, Copenhagen, Chairman; Aharon Freimann, Frankfurt-am-Main, Deputy Chairman; Shmuel Yosef Agnon, Bad Homburg vor der Höhe, Secretary."
- 94 BIDMI YAMEHA ("In the Midst of her Days"). Hatequfa 17, (September-November 1922), p. 77-124.
One of Agnon's most-loved stories. Appeared in a periodical published by A.I. Stybel who signed a contract with Agnon for the publishing of his work.
- 95 Contract between the publisher Moriah-Dvir and Martin Buber and S.Y. Agnon concerning the editing of the Book of Hasidism - a collection of the best Hasidic stories and their sources. Homburg 9.7.1923 ... The signatories: Martin Buber, S.Y. Agnon, and, on behalf of the publishers, H.N. Bialik.
- 96 Letter to S.Z. Schocken, [Homburg], 31.10.1923. "... I am working much, thank God ... from morning until midnight ... Now I am arranging all my writings for publication, and I am busy nearly every day with the hasidic books that I am editing with Buber."
- 97 Charred fragment from a collection of hasidic stories, in Agnon's manuscript, part of the draft for the Book of Hasidism. A survivor of the fire that

before the war, in Hashiloah ... (see no. 61). The story was published by the Jüdischer Verlag under the name of Hupat dodim (see next exhibit).

now Steinschneider), wife of the well-known translator of Agnon into German, Homburg, 1924.

- 82 'AL KAPOT HAMAN'UL ("On the Bars of the Lock"). Berlin, Jüdischer Verlag, 1922. The collection contains the story "Hupat dodim", i.e. "Hahupa hashehora".
- 83 S.J. AGNON. DER VERSTOESSENE, Berlin, Jüdischer Verlag, 1923. German translation of "Hanidah", by Max Strauss. Copy with dedication by the author to his wife's niece, Kitty (née Marx,
- 84 BIN'ARENU UVIZQENENU ("With our Youth and with our Aged"). Off-print from Hatequfa 6 (1919-1920), p. 23-94, with a dedication to Gershom Scholem, 16.6.1923. The friendship between Scholem and Agnon dates to Agnon's first years in Germany, when he lived in Berlin. (see Table 6; no. 102).

Table 6

G E R M A N Y (continued)

- 85 DIE GESCHICHTE VON RABBI GADIEL DEM KINDE. German translation by G. Scholem from the Hebrew manuscript of "Ma'ase Rabbi Gadiel hatinok" ("Story of Rabbi Gadiel the child"). Der Jude 5 (1920), p. 31-34. The translation was published before the Hebrew original.
- 86 MA'ASE RABBI GADIEL HATINOK. Miqlat 4 (1919-1920), p. 406-409.
- 87 MA'ASE RABBI GADIEL HATINOK. A miniature edition for bibliophiles, presented to the members of the Soncino Society by the printers Marx and partner, Berlin, 1924-1925.
- 88 YATOM WE-ALMANA ("Orphan and widow"). Rimon 1, no. 3, Berlin (1922/23), p. 38-39.
- Version of the story "Hapinha hashevura" of the Buczacz period. Most of the stories Agnon wrote while he lived in Germany are set in Galicia, and their world is the world of the pious.
- 89 Letter to H.N. Bialik, Bad Homburg vor der Höhe [towards the end of 1921]. In 1920 Agnon married Esther Marx and lived for a while in Brikenau, then in Wiesbaden, and in September or October of 1921 established himself in Homburg, a watering place near Frankfurt-am-Main. At that period Homburg was a centre for writers, thinkers and scholars, especially from East Europe, such as Ahad Ha'am, N. Birnbaum, J. Fichman, Ravnitzky, Shoshana Persitz. Agnon writes to Bialik inviting him to Homburg.

(see postcards shown above), and again after the first printing (see following exhibits).

- 72 Two letters from Agnon to S.Z. Schocken, concerning the preparation for the press of a collection of his writings. Jerusalem, 8.6.1926 and 25.1.1927.
a) "Recently I have not written anything new, because for the last three months I have worked on "Hanidah". It seems to me that it is now better."
b) "I am sending you today two stories: 1. "Hanidah", 2. "Wehaya he'aqov lemishor" ... the reason for the delay - my nature to correct, and return, and correct again. "Hanidah" was ready for the printer. But when I read it I could not overcome my [desire] and went back and revised ... I want to work and to write new things and I feel that my efforts will be blessed, with the help of God ... but my old stories stand facing me always and ask to be corrected ..."
- 73 HANIDAH; last version. Collected works, vol. 2, Jerusalem-Tel-Aviv, Schocken, 1959, p. 5-55.
- 74 Agnon in Germany. Photo Hess, Frankfurt-am-Main.
- 75 MA'ALOT UMORDOT ("Ascents and Descents"). Gevulot (monthly published in Vienna, edited by G. Schofman and Z. Diesendruck), 1 (1918/19), p. 97-106, 135-144. "If there is a place in a non-vernacular language such as ours for epic writing that is both artistic and popular, then S.Y. Agnon is one of the greatest of its creators", wrote Y.H. Brenner in his review of this issue of Gevulot (Hapo'el hatsa'ir 12, no. 25-26, 21.8.1919, p. 15).
- 76 MA'ALOT UMORDOT. Manuscript draft. There are slight variations between the manuscript and the printed version, made, it seems, at the proof-reading stage.
- 77 WEHAYA HE'AOV LEMISHOR. Berlin, Jüdischer Verlag, 1919. The printing of Agnon's stories inaugurated the Hebrew division of this publishing house, which issued a German translation of "Wehaya he'aqov lemishor" the year before. (see Table 4, no. 53). The publisher had signed a contract with Agnon before the war.
- 78 GIV'AT HAHOL. ("The Sandhill"). Berlin, Jüdischer Verlag, 1919.
- 79 MEHAMAT HAMETSIK. ("Because of the Oppressor"). Berlin, Jüdischer Verlag, 1921.
- 80 EESOD YESHARIM ("Among the Pious"); Berlin, Jüdischer Verlag, 1921. Collection of stories.
- 81 Letter to Martin Buber, Wiesbaden, 24.1.1921. "...next week I hope to finish copying out my story "Hahupa hashehora", which will be included in the collection 'Al kapot haman'ul' that is to be published by the Jüdischer Verlag. This story, which is the best I have yet written, was published in part even

in the palm of his hand and handles them like a man disposing of his own and who shall say to him, what do you do? But the characters grow like living things and suddenly they turn heavy and he is forced to lower them. And Dostoyevsky ... and Keller, the simple and industrious who has more technique than the two of them ..."

- 65 Letter to S.Z. Schocken, Berlin, 27.12.1916.

Also written from the Berlin Jewish hospital, where Agnon spent about four months after being exempted from army service for health reasons.

"The books that you were so good as to send me ... I received them and was very glad ... Flaubert and everything about him touches me closely ..."

- 66 'AD HENA ("Until now"). Collected works of S.Y. Agnon, vol. 11, Jerusalem-Tel-Aviv, Schocken, 1952, p. 5-170. The story is set in Germany during the first world war. It begins: "In the days of the Great War I lived on the west side of Berlin."

- 67 DAS BUCH VON DEN POLNISCHEN JUDEN, Berlin, 1916. During his first years in Germany Agnon worked as an editor for the Jüdischer Verlag in Berlin, and edited a book on Polish Jews in Germany together with E. Eliasberg. The book contained two legends from the Polin cycle in German translation. Hebrew publishing in Germany came to an almost complete standstill because of war conditions, and Agnon did not have anything printed in Hebrew in the early war years.

Shown: The original version of "Nifleot shamash bet hamidrash hayashan" ("The Wonders of the Shamash of the old Bet Midrash"). (In: Polin, Hatequfa, 5 (1919/20), p. 30 ff.) next to the German translation, published four years earlier, in Das Buch von den polnischen Juden, p. 127 ff.

- 68 Postcard to S.Z. Schocken, Berlin, 22.6.1916.

"The room in my apartment is very pleasant. The air is soft and clear ... And I am sitting and copying out my story "Hanidah" ("The Banished One") of the first days of Hasidism. I have copied this story who knows how often. I doubt if it has as many letters as times I have written it out."

- 69 Postcard to S.Z. Schocken, Leipzig, 21.4.1917.

"... I have become reconciled to my little room. The sun wakes me with her charity and I work all day ... on my story "Hanidah" or on "Aliyat neshama".

- 70 Letter to S.Z. Schocken, Leipzig, February 1919.

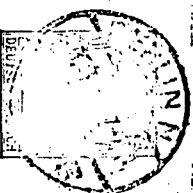
"... But I am busy now copying out my story "Hanidah" and it is hard for me to stop ..."

- 71 HANIDAH ("The Banished One"). Hatequfa 4 (1918/19), p. 1-54. The ninth chapter, "Aliyat neshama", which concludes the story, had already been printed in Hashiloah 31 (1908/10) (see Table 3, no. 38). Agnon therefore began work on this story while he was still in Palestine, and, as was his habit, revised it a number of times over a prolonged period

Oct 1892

No. 63

Mr. J. C. Webb, Boston, Mr. F. A. Davis, etc. are
 working on the joint question of
 distributing the new book.

1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025
2026
2027
2028
2029
2030
2031
2032
2033
2034
2035
2036
2037
2038
2039
2040
2041
2042
2043
2044
2045
2046
2047
2048
2049
2050
2051
2052
2053
2054
2055
2056
2057
2058
2059
2060
2061
2062
2063
2064
2065
2066
2067
2068
2069
2070
2071
2072
2073
2074
2075
2076
2077
2078
2079
2080
2081
2082
2083
2084
2085
2086
2087
2088
2089
2090
2091
2092
2093
2094
2095
2096
2097
2098
2099
2100
2101
2102
2103
2104
2105
2106
2107
2108
2109
2110
2111
2112
2113
2114
2115
2116
2117
2118
2119
2120
2121
2122
2123
2124
2125
2126
2127
2128
2129
2130
2131
2132
2133
2134
2135
2136
2137
2138
2139
2140
2141
2142
2143
2144
2145
2146
2147
2148
2149
2150
2151
2152
2153
2154
2155
2156
2157
2158
2159
2160
2161
2162
2163
2164
2165
2166
2167
2168
2169
2170
2171
2172
2173
2174
2175
2176
2177
2178
2179
2180
2181
2182
2183
2184
2185
2186
2187
2188
2189
2190
2191
2192
2193
2194
2195
2196
2197
2198
2199
2200
2201
2202
2203
2204
2205
2206
2207
2208
2209
2210
2211
2212
2213
2214
2215
2216
2217
2218
2219
2220
2221
2222
2223
2224
2225
2226
2227
2228
2229
2230
2231
2232
2233
2234
2235
2236
2237
2238
2239
2240
2241
2242
2243
2244
2245
2246
2247
2248
2249
2250
2251
2252
2253
2254
2255
2256
2257
2258
2259
2260
2261
2262
2263
2264
2265
2266
2267
2268
2269
2270
2271
2272
2273
2274
2275
2276
2277
2278
2279
2280
2281
2282
2283
2284
2285
2286
2287
2288
2289
2290
2291
2292
2293
2294
2295
2296
2297
2298
2299
2300
2301
2302
2303
2304
2305
2306
2307
2308
2309
2310
2311
2312
2313
2314
2315
2316
2317
2318
2319
2320
2321
2322
2323
2324
2325
2326
2327
2328
2329
2330
2331
2332
2333
2334
2335
2336
2337
2338
2339
2340
2341
2342
2343
2344
2345
2346
2347
2348
2349
2350
2351
2352
2353
2354
2355
2356
2357
2358
2359
2360
2361
2362
2363
2364
2365
2366
2367
2368
2369
2370
2371
2372
2373
2374
2375
2376
2377
2378
2379
2380
2381
2382
2383
2384
2385
2386
2387
2388
2389
2390
2391
2392
2393
2394
2395
2396
2397
2398
2399
2400
2401
2402
2403
2404
2405
2406
2407
2408
2409
2410
2411
2412
2413
2414
2415
2416
2417
2418
2419
2420
2421
2422
2423
2424
2425
2426
2427
2428
2429
2430
2431
2432
2433
2434
2435
2436
2437
2438
2439
2440
2441
2442
2443
2444
2445
2446
2447
2448
2449
2450
2451
2452
2453
2454
2455
2456
2457
2458
2459
2460
2461
2462
2463
2464
2465
2466
2467
2468
2469
2470
2471
2472
2473
2474
2475
2476
2477
2478
2479
2480
2481
2482
2483
2484
2485
2486
2487
2488
2489
2490
2491
2492
2493
2494
2495
2496
2497
2498
2499
2500
2501
2502
2503
2504
2505
2506
2507
2508
2509
2510
2511
2512
2513
2514
2515
2516
2517
2518
2519
2520
2521
2522
2523
2524
2525
2526
2527
2528
2529
2530
2531
2532
2533
2534
2535
2536
2537
2538
2539
2540
2541
2542
2543
2544
2545
2546
2547
2548
2549
2550
2551
2552
2553
2554
2555
2556
2557
2558
2559
2560
2561
2562
2563
2564
2565
2566
2567
2568
2569
2570
2571
2572
2573
2574
2575
2576
2577
2578
2579
2580
2581
2582
2583
2584
2585
2586
2587
2588
2589
2590
2591
2592
2593
2594
2595
2596
2597
2598
2599
2600
2601
2602
2603
2604
2605
2606
2607
2608
2609
2610
2611
2612
2613
2614
2615
2616
2617
2618
2619
2620
2621
2622
2623
2624
2625
2626
2627
2628
2629
2630
2631
2632
2633
2634
2635
2636
2637
2638
2639
2640
2641
2642
2643
2644
2645
2646
2647
2648
2649
2650
2651
2652
2653
2654
2655
2656
2657
2658
2659
2660
2661
2662
2663
2664
2665
2666
2667
2668
26

Letter to the Editor
Dear Sir,
I am writing to you,
and I am sure that you will
be able to help me in my
research.

71.0000

Dr. H. A. H. H. H.

Hyphenation

we do not

No. 121

27

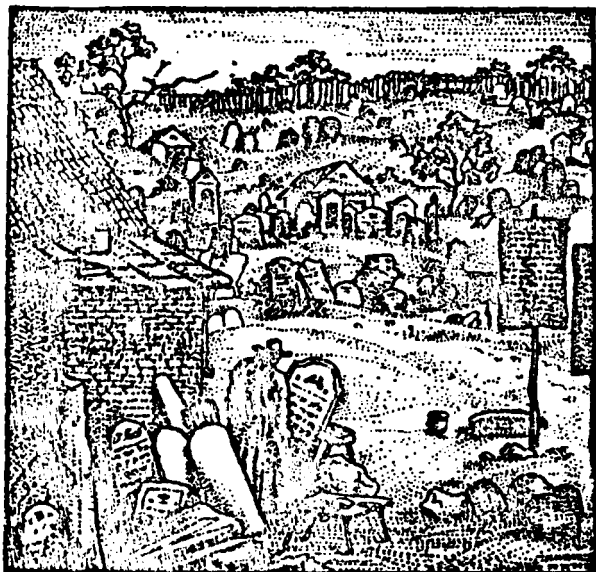
Tables 5 and 6

G E R M A N Y (1913 - 1924)

Table 5

- 59 Letter from Berlin dated 9.5.1913, to Josef Klausner, editor of Hashiloah, concerning the publishing of his story "Hahupa hashehora" ("The black canopy"). "And I will know in advance that I have spent my limited pennies in vain on the postage, for you, honoured sir, will not print my words". Agnon signed the letter with his literary name. Klausner hastened to send the young Agnon his writer's fees even before the story was printed; there is a note in the margin of the letter - "sent 35 marks". It would appear from the date that Agnon left for Germany in the spring of 1913. He remained there for over eleven years, living in various places. He spent the first years in Berlin, and attended certain lectures at the university.
- 60 Further postcard to Klausner, Berlin, 3.6.1913. Agnon acknowledges receipt of his fee, and asks to have a short addition made to the story "Hahupa hashehora".
- 61 HAHUPA HASHEHORA. Hashiloah 39, (1912-1914), p. 32-35.
- 62 Postcard to Dr. Martin Buber, [Berlin], 22.8.1913. Agnon became better acquainted with Buber during his stay in Germany, and the two formed a close association in their collecting of Hasidic stories. "Sir, I am travelling to Vienna, for the whole period of the congress, and from there to Buczacz, my birth-place, and if God wills I shall return to Berlin after a month..."
- 63 Postcard to Buber, Berlin, 20.9.1916. At the end: "And in order not to leave a blank page I write down a pleasant saying by the BESH'T..."
- 64 Letter from Agnon to S.Z. Schocken, 14.11.1916, written while he was in the Jewish hospital in Berlin. At the end of 1915 Agnon met Solomon Zalman Schocken, cultured man of affairs, and a close relationship developed between them. Schocken, who understood Agnon's unusual gifts, helped him to devote himself to literary creation. In later years Schocken published Agnon's works - the first books to be published by the house he founded, and "Schocken" have continued to publish everything he has written. Schocken sent the sick Agnon European literature to read, and Agnon responded thus: "... I enjoyed the books very much ... From Balzac who stands and threshes his people

ס ו פ ד ב ר

מנשה חיים מרץ חייו מן העולם ולא אסרה על בעלה.
אדם מפתחותיו בידו ומשל נעלה. עשתנותיו חתים
ונבשלים ויזכור יום המיתה. וכל מעשי תקפו ונבדלו
בזה הפרק איתא.

improve them before they appeared in collected form, sometimes doing this several times over.

- 52 WEHAYA HE'AQOV LEMISHOR. Jaffa, published by Y.H. Brenner, 1912. Brenner was astounded by the story as it was serialized in Hapo'el Hatsa'ir. David Kimche relates "how Brenner sat on a sofa made of packing cases and read the story line by line to his guests, intoning it as if he were reading the Tora". (Doar Hayom, 29.8.1933). He was so impressed that he borrowed money and published the work on its own, establishing a publishing house for the purpose. The impression was sold out in a few weeks. Shown: Copy belonging to Professor Scholem, with a dedication in verse.
- 53 WEHAYA HE'AQOV LEMISHOR. German translation by M. Strauss, who made Agnon known among western Jewry. Berlin, Jüdischer Verlag, 1918. The story has since been translated into Swedish, Polish, Hungarian, Rumanian and Italian.
- 54 WEHAYA HE'AQOV LEMISHOR. A second edition, with etchings by J. Budko, appeared seven years after the Brenner publication. Berlin, Jüdischer Verlag, 1919.
- 55 YOSEF HAYIM BRENNER IN HIS LIFE AND IN HIS DEATH. Long article - reminiscences of Brenner by Agnon. Molad 19 (1961), p. 271-290. The article also describes the Jaffa period, the experiences of the young Jewish settlement, and records Agnon's activities as secretary of three

offices (p. 280-281).

- 56 LEYLOT ("Nights"). In Beyntayim, a literary collection published by Yehoshua Feldman (Rabbi Binyamin), Jerusalem, 1912/1913, p. 13-31. This lyrical story, still in the romantic-erotic manner, and written in largely Biblical language, seems to have been composed at an earlier date, before the crystallization of Agnon's special style as it appears in "Wehaya he'akov lemishor".
- 57 AVAQ("Dust"). Story by the Norwegian writer Björnsterne Bjørnson, translated by Agnon. Yefet vol. 3, 1912/13. Agnon published this translation in a collection devoted to translations from world literature under the initials S.A. (in the list of contents) and A-N (on the title-page of the translation). This translation indicates the affinity of the young Agnon to contemporary Scandinavian literature.
- 58 HOW AGNON BECAME AGNON. Article by Arnold Band, analyzing the artistic and stylistic processes seen in Agnon's work at the time of his first settlement in Palestine (1908-1913), which reached their full development at the beginning of 1912 with the story "Wehaya he'akov lemishor".

- 43 Agnon with Berl Katznelson.
Degania, 1936.

Table 4

E R E T S I S R A E L (continued)

- 44 AHOT ("Sisters"). Hapo'el hatsa'ir, vol. 4 (11.11.1910), p. 12-14.
- 45 AHOT. Revised version of this story in the first collected edition of Agnon's works, twenty years after the original publication. Collected works of S.Y. Agnon, Berlin, Schocken, 1931, vol. 4, p. 229-233.
- 46 TISHRI. Title of the first version of the story "Giv'at hahol" ("The Sandhill"). Serialized in Hapo'el hatsa'ir, vol. 5, no. 1 (22.10.1911) to no. 5 (16.12.1911). The hero's name in the first version was Na'aman (as in "Ahot"). Hemdat, name of the hero in "Giv'at hahol", appears in the poetic vision that forms part of the story.
- 47 TISHRI; excerpt. Hapo'el Hatsa'ir, Vol. 5, no. 3 (7.11.1911), p. 10-11. The poetical description of Hemdat and his beloved Selsebela, characters from the story "Leylot" ("Nights"), is in the style of that story, which was published some time later (see no. 56).
- 48 TISHRI; end of the story. Hapo'el Hatsa'ir, vol. 5, no. 5 (16.12.1911), p. 11-12. (Compare with the following exhibits).
- 49 Excerpt corresponding to the end of "Tishri" in the author's hand. The text is that of "Giv'at hahol"; the hero's name is still Na'aman. This manuscript seems to have been the copy used by the typesetter of "Giv'at hahol", as is indicated by the pencil marks corresponding to the ends of the lines of that story as printed (see next exhibit).
- 50 GIV'AT HAHOL; the end. Published by the Jüdischer Verlag, Berlin, 1919. Corresponds to the manuscript (no. 49), except for the hero's name, that has here become Hemdat. It seems that the author changed the name at the proof-reading stage.
- 51 WEHAYA HE'AQOV LEMISHOR ("And the Crooked shall be made Straight"); serialized immediately after the publication of "Tishri". Hapo'el hatsa'ir, vol. 5, no. 7 (9.1.1912) to no. 16 (19.5.1912). In this story, which made a deep impression on its readers, Agnon's special art in narration, style and variety of expression was revealed for the first time. He wrote it in the winter of 1911-1912, in four days. It is perhaps the only story that he did not alter, and indeed hardly retouched, in contrast to his usual custom of returning to his works - especially the earlier stories - to polish and

- 33 Review of the collection Ha'omer, including "'Agunot", by Yosef HaVer [Yosef Hayim Brenner], Hapo'el hatsa'ir, vol. 2, no. 13, Jerusalem, 2.5.1909, p. 7-8. First critical mention of Agnon. Brenner reviews the collection rather sharply, as was his wont, and more or less condemns it, but he makes an exception for Agnon's contribution, which he praises: "And have we not read also this work by S.Y. Agnon, this truthful work, of great original force ... This work "'Agunot" - I question whether many of our readers realize this - it is not the kind of thing that is produced every day! ... something has been given to us that surpasses by far everything that is usually published among us."
- 34 Description of Brenner in his Jaffa period in Temol shilshom, Book 3, Chapter 5, part iii (Chapter 6 in the 1957 edition), p. 381-391. Shown: p. 382. Dialogue between Brenner and Hemdat.
- 35 BE'ERA SHEL MIRYAM (Miriam's Well). Published in serial form in Hapo'el hatsa'ir, vol. 2, no. 14 (21.5.1909) to no. 18 (16.7.1909). Shown: the beginning of the story (no. 14, p. 5-7). This story about Hemdat was not included in Agnon's collected works, and was not revised by him. Seeds of later stories can be traced in it, such as the end of "Agadat hasofer".
- 36 BE'ERA SHEL MIRYAM. Chapter 5 of "Luz": Story within a story within a story that is in fact the ending of "Agadat hasofer". Hapo'el hatsa'ir, vol. 2, no. 17 (1.7.1909), p. 8-10.
- 37 Agnon with the poet David Shimonowitz and the writers A.Z. Rabinowitz (AZaR) and Yosef Hayim Brenner, Jaffa, 1909.
- 38 'ALIYAT NESHAMA ("Ascent of the Soul"). Basis of the story "Hanidah" ("The Banished One"). Hatequfa... vol. 21 (1909-1910) p. 443-445. Dedicated to Rabbi S. Ben-Zion.
- 39 MISHPETAYIM ("Sheepfolds"). Short story signed A-N. Hapo'el hatsa'ir, vol. 3, no. 18, (6.6.1910), p. 9-10.
- 40 WITH AGNON. A description of Agnon in Jaffa in the reminiscences of Rabbi Binyamin. Hahed 14 (1938/39), no. 2, p. 20.
- 41 S. BEN-ZION; LIFE AND WORKS. Poetical essay by the young Agnon on this writer, whom he regarded as his teacher. Hapo'el hatsa'ir, vol. 3 (1909/1910), no. 11, p. 8-9 (continued in no. 12). This article also gives some information on Agnon's ideas and opinions at that period.
- 42 ON BERL KATZNELSON. Tel-Aviv, 1944. Collection of reminiscences by Agnon, depicting his Jaffa period and describing well-known figures of the early labour movement. Shown: p. 6-7, with accounts of Brenner, Katznelson, Yosef Aharonowitz, A.D. Gordon and David Shimonowitz. Copy with author's dedication to A. Sharon (Schwadron).

affinity to German neo-romanticism, one can see indications of motifs that were later to find development. It even contains the first version of "Agadat hasofer" ("The Legend of the Scribe") and the nucleus of the story "Meholat hamawet" ("Dance of Death"). It was Agnon's last work in Yiddish; after his emigration to Palestine he used only Hebrew.

26 Bibliography of Agnon's works in the Buczacz period - the S.Y. Czaczkes period. Compiled by Heiman Yerushalmi (i.e. A. M. Habermann), Gilyonot 7 (1937/38), p. 471-472.

27 Agnon at the age of eighteen.

Tables 3 and 4

ERETS ISRAEL (1907-1913)

28 ERETS HEFETS ("The Desired Land"). Book 1, chapter 1, of the novel Temol shilshom ("Yesterday"). Collected works of S.Y. Agnon, Tel Aviv, Schocken, 1959, p. 40 ff. An account of the first experiences of the hero of the novel, Yitshak Kummer, in Palestine, from which a picture emerges of Jewish Jaffa at the time of Agnon's arrival. He reached Palestine on Lag Ba'omer 1907, and settled in Jaffa.

29 HIS BEGINNINGS, HIS FAME, AND OTHER THINGS. Description of the young Agnon in Jaffa immediately after his arrival in Palestine, in reminiscences by R. B. (Rabbi Binyamin, pseudonym of Yehoshua Radler-Feldman). Davar, Saturday and holiday supplement 7, no. 21, 9.4.1932, p. 1.
"A young boy ... with almost nothing but a scrap of paper - a letter of recommendation to me from E.M. Lipshütz ... he was shy ... and also talked jokingly ... with folk proverbs, salted with biblical expressions. And he was a dreamer awake ..."

30 'AGUNOT ("Forsaken Wives"). First story written and published in Palestine, and the first to bear the signature "Agnon". Ha'omer 2 (1908/09), no. 1, p. 53-65.
A literary collection edited by S. Ben-Zion. Agnon was then secretary to the editorial board.

31 Letter from Agnon to Dr. Martin Buber, concerning the publication of a German translation, by Dr. Ernest Müller, of "'Agunot". Dated Jaffa 3.2.1909, and written on the letterhead of the Hovevei Zion society, whose secretary Agnon was while he lived in Jaffa. At that stage he still signed himself S.Y. Czaczkes, using Agnon as a literary pseudonym only until he adopted the name formally in 1924.

32 'AGUNOT in a German translation by Ernest Müller in Die Welt, vol. 14, 4.3.1910. The first translation of Agnon's work, published before his German period.

הרהורים.

כשהיה גדליה-חנוך יושב בין היהודים בעיר, היה נוהג לעמוד לפני עמוד השחר, התפלל בכונה ויבקש על הפרנסה. הפרנסה דבר קשה על גדליה-חנוך, עליו לפרנס אשה ובנים ששה, ובניו ההולכים אל החרד בודאי צריכים גם להלבישם ולנעלם, וכשעשה חובתו למקום ויחליץ תפיליו, אכל קמעה וישם צוררו על שכמו — כי רובל הוא המחיר בעירות ובכפרים — וילך לעבודתו. וכשבא אל כפר ואחר עבודה וטרחא הרבה ישב בבית אחד האכרים, הוציא פתו מסלו, לקח קשוא ויאכל. לפרחי הגוים, שהיו משליכים עליו סבול של מיני ביונות, כנוז "זשיר חילימי" ולפעמים גם אנבים, לא שם גדליה-חנוך את לבו, למוד הוא כבר ביסורים באלה, מה איכפת לו? האין לו דאגות אחרות? ובה הרגיל עצמו לשאת

ולחזור בכפרים, לשמוע חרפתו וחרפת עמו ולדאוג על הפרנסה.

אך אחרי השרפה הגדולה שהיתה בעיר וכשנשרפה גם דירתו במרחפו של יעקב-שמשון, שכר לו, מאין ברירה, דירה מחוץ לעיר ברחוב הגוים. נחת-רוח היתה לו לגדליה-חנוך, כשהיה יושב בקיץ בשבת אחרי הצהרים אחר שינתו עם אשתו על האצטבא, מריח את רוח העצים הרעננים, מאוין ומקשיב להמיה העלים בנשוב עליהם רוח קל, שומע זמרת הצפרים ונפשו מתענגה מהרוח הטהור, השולט באוויר, הרבה תענוג היה חש באותה שעה. כל חשבוני העיר היו עוברים לפני ביתו בשבת לפנות ערב עיפים ומוזעים, ולפעמים עמדו לפניו ויבקשו מעט מים. שפרינצה הכיסי" — אמר לאשתו — מה טוב ומה נעים לשבת פה" וגם הוא הורה לו בפיה ויסתכלו באהבה ובחמלה על ילדיהם הקטנים, המשחקים בפרה עורת, מה יהיה סופם? לפעמים עולה שאלה במוחם: הגם הבה מיכנים להיות רובלים עניים כאביהם ולעבוד בזיעת אפם ולסבול כפן ומחמור?

וכשקם ביום הראשון בבקר, הניח תפיליו ויעמד בהפלה וכשהגיע לברכת "שלא עשני גוי" ודרך חלוני הפתוח נישבות רוחות נעימים משיבות נפש הביתה כנגניו ושריתו של שבתו הנוי, התכל על העצים ועל

פירותיהם, הביט בקמה וסיד נצנץ החרור במחיו וכמעט שהסתיח דברים בלפי מעלה: "רבנו של עולם, ברכת זו לסה היא באה, את הנוי ברכת בכל, במשמני ארץ, ברוב דגן ופירות, וכשיעבור ישבע לחם ואותי היהודי..." אך פסק סהרהוריו הרעים הללו ויתחל חושב בדבר מושבות בארץ ישראל, שהעצרים רוצים לזכות בהן את ישראל, דבר זה היה טוב. הלכות עבודה ידע גדליה-חנוך. למשל לו היה לי שדה ולא הייתי צריך לעסוק כל כך ולהיות לבז ולסבול רעב, ובני — כה היה חושב הלאה — לא היו צריכים ללכת בסל כבלי עבודה. כה עמד גדליה-חנוך מעומף בסליתו וחבוש בתפיליו ומהרהר ושואל שאלות על הקדוש ברוך הוא.

— ומדוע לא יעשה כן?
— מדוע? הנך שואל — בני העליה יתגדלו לכך.

— בני העליה, לו היו מרגישים בצערם של עניי ישראל, לא היו אימים כך.
ולא פעם אחת אירע, כי הפסיק מתוך תפלתו ומדרה דברים הללו.

ש. י. ששמשק'ס.

- 15 GIBOR KATAN ("Little Hero"). First poem in Hebrew by S.Y. Czaczkes to be printed. Written Lag Ba'omer 1904; published in the weekly Hamitspe, edited by S.M. Lasar, vol. 1, no. 4, p. 6, Cracow, 6.5.1904.
- 16 JERUSALEM; poem. Printed on the front page of Hamitspe, vol. 1, no. 14, 15.7.1904.
- 17 New form of the poem "Jerusalem" in the novel Oreah nata lalun ("A Guest for a Night"), chapter 17, p. 88-89. Yeruham Hofshi, a character in the book, who emigrated to Palestine and then returned to his home town, complains that the poem, written by the narrator before Yeruham's emigration, seduced him into going to the Land of Israel. He quotes the poem in an altered version in spite of the narrator's protests, and adds: "I know that you do not like this poem, your taste has become refined, and you have become bored with such rhymes.."
- 18 HIRHURIM ("Meditations"). First story in Hebrew by Czaczkes. Hamitspe, vol. 2, no. 34, 27.8.1906. There is considerable social criticism in Agnon's early stories and poems.
- 19 SHANA AHAT ("Year One"). Article by Dov Sadan on Agnon-Czaczkes's earliest Hebrew works, those published in 1904. Moznayim, 7 (1957/58), p. 210-219.
- 20 HASARSUR LA'ARAYOT ("The Procurer"); short story. Hamitspe, vol. 2, no. 39, p.3, 19.9.1905.
- 21 AGNON BEFORE HE BECAME AGNON. Article by Arnold Band (in Hebrew) on the Hebrew stories of S.Y. Czaczkes. Molad 21 (1963/64), p. 54-63.
- 22 MERESHITO SHEL AGNON ("Agnon's first works"). On Agnon's first poems in Yiddish, by Dov Sadan. Hapo'el Hatsa'ir 47 (1953/54), no. 37, p. 9-11.
- 23 TIPUSIM ("Characters"). Three short stories: "Ba'al-bayit" ("The Landlord"), "Or Tora" ("The Light of the Law"), "Hapinha hashevura" ("The Broken Pitcher"). Hamitspe, vol. 3, no. 49, 7.12.1906, p. 1-3. Among the last Hebrew stories of the Buczacz period. The two latter stories deserve special attention. Agnon republished them several times in different versions.
- 24 OR TORAH ("The Light of the Law"). Last version of this story. Collected works of S.Y. Agnon, vol. 2, Tel-Aviv, Schocken, 1959, p. 381.
- 25 TOITEN-TANZ ("Danse Macabre"). Composite work, in Yiddish, written about 1907, before Agnon's emigration, but published in 1911, when he was already in Palestine, in the Jüdischer Volkskalender, vol. 17, edited G. Bader, Lemberg. In this work, which shows some

- 11 Passage from Oreah nata lalun ("A Guest for a Night"). Description of the old Beit Midrash as it appeared to the narrator visiting his birthplace after Galician Jewry had suffered material and spiritual impoverishment. Agnon's visit in 1930 to Buczacz and other Galician and Polish towns provided the realistic base on which this description and the novel as a whole are built. Collected works of S.Y. Agnon, vol. 7, Jerusalem-Tel-Aviv, Schocken, 1940, chapter 3, p. 17.
- 12 News of Buczacz in the feature "Mikhtavim me'arey hamedina", Hamitspe, 1 (1903/04), no. 9, p. 4, signed S.Y.T. (Shmuel Yosef Czaczkes).
" ... In the cemetery I found an old tombstone ... of the year 1331 ... About six months ago the Hebrew teacher, Mr. Rosenman, started a 'course' of Hebrew through Hebrew, for boys and girls, and he is seeing the fruits of his work ..."
- 13 Two books on the Talmud written by ancestors of Agnon:
a) YAD YOSEF by R. Yosef Yosefa ben Shmuel (Stern), Zolkiev, 1829.
b) Study of MHR'M Shif by R. Mordekhay Mardus ben Hilel, Zolkiev 1826.
- 13a HEMDAT.In:Arba'im Shana; a collection issued to commemorate the fortieth anniversary of Hapo'el hatsa'ir, Tel-Aviv, 1947.
The autobiographical background of this story, which is in fact a variant of "Tishri", published in Hapo'el hatsa'ir in 1910 (see Table 3, no. 46) emerges quite clearly in the description of Hemdat-Agnon's youth, his first attempts at writing, and his carefully concealed decision to emigrate to the Land of Israel.

Table 2

S.Y. CZACZKES - FIRST WORKS

- 14 First published works
Agnon began to write, according to his own words, at the age of nine, at first only in verse. His work, in Yiddish and in Hebrew, first appeared in print towards the middle of 1903, before he reached the age of fifteen. It has not been possible to establish the precise order of precedence of the first two works published:
a) Rhymed haskama (statement in praise of) in Minhat Yehuda by Yehuda Zvi Gelbart, Munkacz, 1903. Signed Shmuel Yosef Czaczkes, Buczacz, 1903.
b) RABBI YOSEF DELA RAINA. Poem in Yiddish. Published in the Yiddish weekly "Jüdisches Wochenblatt", vol. 1, no. 8, Stanislaw, 17.7.1903. Date of writing: 17.6.1903.

Table 1

B U C Z A C Z (1888 - 1907)

- 1 Agnon at his desk. About 1936.
- 2 Brief autobiography written, apparently in 1927, at the request of M.A. Jack. Found among the papers left at his death, which were handed over to "Genazim". Moznayim 7, (1957/58), p. 209. The entire issue was devoted to Agnon, in celebration of his seventieth birthday.
- 3 Brief autobiography, written on the occasion of the presentation of the Bialik Prize for 1934. Yedi'ot 'iriyat Tel-Aviv (1934/35) no. 6, p. 199-200.
- 4 Brief biography written by the late Abraham Ya'ari to commemorate the twenty-fifth anniversary of Agnon's arrival in Israel. Published in Sefer hashana shel Erets Israel, 1933/34, p. 275-282.
- 5 Item on Agnon for Lexicon hasifrut ha'ivrit badorot ha-ahronim, (edited by G. Cressel), written by Arnold Band, professor at the University of California, who has devoted a number of years to research on Agnon. Published in "Al hamishmar", literature and art supplement, 28.10.1966, p. 5-6, on the occasion of the award of the Nobel Prize to Agnon.
- 6 Two photographs of Buczacz, Agnon's birthplace. From: Sefer Butshatsh, Tel-Aviv, 1955.
- 7 Description of the town of Buczacz, by Agnon. From: Sefer Butshatsh, Tel-Aviv, 1955, p. 9-14.
- 8 YEMEY YALDUTI ("Days of my Childhood"); third chapter of Hadom wekhise, reminiscences by Agnon. Molad 17 (1958/59), p. 619-639.
- 9 Description of Friday evening at father's house, after the return from the synagogue. Chapter eight from Sipur hamitpahat ("Story of the Kerchief"). Collected works of S.Y. Agnon, vol. 6, Berlin, Schocken, 1935, p. 176-178.
- 10 SESSION IN THE BEIT MIDRASH, by the painter Eliezer Krastin, 1905. From: Sefer Butshatsh. In this Beit Midrash, which appears to have been rebuilt after it was burnt down in 1865, Agnon "in his childhood and youth absorbed a knowledge of and achieved an expertness in Judaic studies that were to be faithful and continually renewed sources of inspiration for his work". (M. Rabinowitz, in Davar, Saturday and holiday supplement, vol. 13, no. 42, 7.10.1938.)

emphasis on the earliest, who divined his greatness in his beginnings.

C

Agnon documentation is preserved in various places - the Jewish National and University Library, the Schocken Library, and the Asher Barash "Genazim", and in the possession of the writer and many private individuals. Its collection and preservation is a task of especial significance at the present moment, when the writer stands between two major events in his life, the award of the Nobel Prize and his eightieth birthday, making an appropriate season for the presentation of accurate and well-documented information on his life and work.

The Jewish National and University Library has shown itself ready to undertake and carry out this task, by means of a carefully selected and well-thought-out exhibition portraying the life and works of the writer. The documentation has been organized with intelligence and insight, and makes a genuine contribution to knowledge of the work of S.Y. Agnon.

Prof. Dov Sadan

in manuscript, so that the inception of each can be recognised, when and how its seed was sown, when and how it was fostered, when and how it grew and what metamorphoses it underwent until its author saw that it had ripened, and that his labour was at an end.

Since with this writer his endings are to be found in his beginnings, a knowledge of inception, growth and final achievement is a necessary precondition for serious criticism, and to an even greater extent for exhaustive scholarly study. To this examination of development must be added a further requirement - the printed editions as well as draft and manuscript versions must be analysed, for these show variants ranging from the striking to the deceptively slight.

It is true that some attempts at such examination have been made in the course of Agnon research, but these have been tentative experiments, clearing the way for a more conclusive study. It is hardly necessary to point out that a special importance attaches to the testimony of the writer himself - presented through the personage of an autobiographical hero, or as it appears in letters by and to him, making possible an examination of the relation between his life and his work, an area where harmony and discord are in conflict, and of the affinity between his images in fact and in artistic creation, which sometimes draw close to each other and sometimes draw apart. Similar importance can be ascribed to letters written to him, which make it possible to trace the ambivalent relationships, moving from attraction to repulsion, that existed between him and his contemporaries. Such letters contain material that throws light on his life and work, and the combat ground on which they meet. The marvellous tension created in his work between the truth and simplicity of the surface expression and the hidden force of the poetry, both higher and lower than truth, is confirmed and illuminated by this documentation, contributing its expert and faithful testimony.

A knowledge of the system of affinities between the writer and his works can be enriched by a knowledge of the relationship between the work and its critics, from the first to the most recent, with perhaps an

Introduction

A

Agnon's work has aroused a steadily increasing interest, both in the general public and in more specialised readers. Critical and scholarly discussion has similarly undergone an enlargement of volume and scope, and can be classified not only according to the importance and specific intention of those engaged in it, but also according to their basic conceptions and attitudes. A point has been reached where the interpretations of various critics not only complement but contradict each other, so that it seems that not only are there many judges but that the object of judgement is multiple, and every story is many opposing stories and every book is many opposing books, and the writer is not one writer, but a complex tangle of writers, and the number of writers whom the critics have divided among themselves is as the number of the dividing critics, and the truth emerges that there is no one truth that can be arbitrarily captured and authoritatively set down, for the truth itself is remote and destined for future generations.

B

The problem is far from finding solution, but this does not absolve us from the duty of attempting an examination having for its chief aim the establishment of correct knowledge concerning the subject of the argument - the work and what has been written on it. Correct knowledge means first of all complete information, an exhaustive collection of all elucidatory documentation on the writer's life, relationships, acts and manner of performing them, and his work in all its stages of development and transformation. Document, then, is everything that originated with the writer - his stories and all their versions, in print and

Agnon to his father, the late S.Z. Schocken (nos. 64, 65, 68-70, 72, 92, 96, 100, 116, 117, 119, 147) - documents important for the understanding of Agnon's life and works - and to the Schocken Library, for its assistance. We owe especial thanks to the Israel Embassy in Stockholm for its prompt dispatch of many photographs and newspapers, and to Mr. Ungerfeld, Beit Bialik, Tel-Aviv, for facsimiles of letters (nos. 89, 113, 131).

We would like to thank the following for loan of material: the Department of Cultural Relations of the Foreign Ministry (collection of newspaper clippings), Professor G. Scholem, Jerusalem (nos. 52, 84, 143, 168); Professor Dov Sadan, Jerusalem, partly for exhibits drawn from his archive which is progressively being handed over to the Library (nos. 137, 144 and some of the newspaper commentary, in Hebrew and in Yiddish, on the Nobel Prize award) and partly for items from his personal collection (nos. 138 (additional copy), 169, 173, 182); Mrs. K. Steinschneider, Jerusalem (nos. 83, facsimile no. 262); Agnon's daughter, Mrs. Emuna Yaron (nos. 74, 91a, 126); Dr. M. Benayahu, Jerusalem (no. 195); Professor André Neher, Strasbourg, for the loan of photographs of the gathering held in honour of Agnon at the Sorbonne; Mr. L. Lazar, Strasbourg, for photographs of the gathering held in honour of Agnon at the University of Strasbourg (Stand no. 7) sent at the request of Professor Neher.

We trust that with this exhibition the Jewish National and University Library will make its contribution to wider knowledge and more profound study of Agnon's work.

Dr. C. Wormann
Director, Jewish National and University
Library

limitations notwithstanding the exhibition itself and the detailed and annotated catalogue accompanying it, have considerable research value in themselves in their setting out of a bibliographical survey of a certain comprehensiveness. Since a complete bibliography and a detailed scientific study of Agnon's work are lacking, this catalogue may be of use in teaching and research. A special importance attaches to the many letters, selectively quoted in the catalogue, which present much fresh biographical material.

In organizing this exhibition we have drawn first of all on the collections of the Jewish National and University Library, - the book stock, the literary archives in our possession (such as the Buber archives, the Klausner archives, and the Dov Sadan archives), and the autograph collection (Schwadron Collection), which includes not only letters but also many manuscripts of works by Agnon. But we have also to a great extent called upon counsel and material from outside sources, from both individuals and institutions. It is our pleasant duty to express our appreciation to all these for their ready assistance.

First and foremost our thanks are due to Mr. S.Y. Agnon himself, who with great kindness agreed to let us have some personal material, and did not grudge the work and effort entailed in arranging it for our use. Some of the items that we received from him were especially lent for this exhibition (nos. 43, 67a (photograph), 101, 144 (photograph), 135, 138, 155, 221/273, 278, 281, 282, other photographs, and many letters of congratulation shown in the stands). Other items belong to material placed for preservation in the Library as the basis of an Agnon archive there (nos. 124 ('Al kapot haman'ul'), 124a, 134, 149) the intention being that his entire important archive should be gradually arranged and organized for safekeeping in the Jewish National and University Library for the use of scholars and public.

We would like to thank Dr. Arnold Band of Los Angeles for his advice and assistance on all bibliographical questions encountered in the course of our work. He also read the English text of the catalogue and offered useful comments. Dr. Band further allowed us to photograph several items from his own collection for the purposes of the exhibition (nos. 14b, 25/204, 203). Our thanks go to Mr. G. Schocken for permission to photograph letters from

P r e f a c e

The Jewish National and University Library has organized this extensive exhibition on S.Y. Agnon and his work in the belief that this is the most appropriate manner of celebrating his Nobel Prize award, and of honouring a great Israeli writer.

The exhibition consists of hundreds of items - manuscripts and letters, newspapers and periodicals, books and pamphlets, photographs and documents covering the entire area of Agnon's many-sided work and illuminating its background and development. It opens with the writer's childhood in the town of Buczacz in Galicia and his first attempts at literary creation, and closes with the award of the Nobel Prize. Most of the exhibition is devoted to the works themselves, as they developed and were transformed, presented together with elucidatory and illustrative archival or biographical material either on the writer himself, or testimonies from his contemporaries. This section is arranged in chronological order, according to distinctive biographical divisions. A smaller section is devoted to criticism, research and translations. A number of display stands have been added holding exhibits portraying international report and reaction on the Nobel Prize award, and also original photographs.

Although the exhibition was designed to give as wide a coverage as possible, limitations of space made it impossible to include all Agnon's works, and we were forced to present a selection only. Thus, for instance, the exhibition does not include every work that appeared in periodical form, but strives to present a sufficient number of the important and historically significant among them. It is hardly necessary to point out that it was not possible to show even a small part of the hundreds of articles and research works that have appeared on Agnon and his work, and we have restricted ourselves to a modest selection, concentrating on the early criticism, the work of important Agnon critics, research work of pioneer value, and full-scale books. These

Contents

Preface by Dr. C. Wormann	5
Introduction by Prof. Dov Sadan	8
Table 1 : Buczacz (1888-1907)	11
Table 2 : S.Y. Czaczkes - first works	12
Tables 3-4 : Erets Israel (1907-1913)	15
Tables 5-6 : Germany (1913-1924)	20
Table 7 : Return to Erets Israel (1924-1930)	27
Table 8 : Collection and creation (1930-1935)	29
Table 9 : From "Oreah nata lalun" to "Temol shilshom"	33
Table 10 : New works, collected and uncollected	37
Table 11 : Talmudic scholar, collector and linguist	41
Table 12 : Eight variants of one story (Meḥolat hamawet)	42
Tables 13-14 : Agnon research and criticism	43
Table 15 : Translations	47
Table 16 : Nobel Prize	50
Stands 1-16	50
Hebrew catalogue	3 - *

Arranged by Malachi Beit-Arié
English version by Mira Frankel

EXHIBITION In honour of S.J. AGNON

Recipient of Nobel Prize for Literature 1966

CATALOGUE

Jewish National and University Library

Berman Hall

Jerusalem 1967